Hâkim
et-Tirmizî

Edebu'n Nefs

Nefsinin Arzularından Kalbini Temizle

İlk harf Yayınevi

Hâkim et-Tirmizî

EDEBU'N NEFS

Nefsinin Arzularından
Kalbini Temizle

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Hâkim et-Tirmizî, Edebu'n Nefs - Nefsinin Arzularından Kalbini Temizle
Tercüme ve Tahriç: Ersan Urcan
ISBN: 978-605-81435-0-0 Ebat: 12,0 x 19,5 cm, 144 s.
1. Tirmizi 2. Tasavvuf 3. Nefs

©İlk Harf Yayınevi, 2019
Bu kitabın her hakkı saklıdır. Kitabın tamamı ya da bir bölümü izinsiz olarak hiçbir biçimde çoğaltılamaz, dağıtılamaz.

Yayıncı Sertifika No: 33723

- İlk Harf Yayınevi, 49
  Tasavvuf Serisi, 36
- ISBN
  978-605-81435-0-0
- Tercüme ve Tahriç
  Ersan Urcan
- Yayın Yönetmeni
  Serdar Çelik
- Editör
  Nurgül Dere
- Kapak hat:
  A'lâ Sûresi 14. Ayet "Temizlenen şüphesiz kurtuluşa ermiştir."
- Sayfa Düzeni
  DBY Ajans
- Kapak Tasarımı
  Sercan Arslan
- Basım Tarihi
  1. Baskı, İstanbul 2019
- Baskı / Cilt
  Enes Basın Yayın ve Matbaacılık Ltd. Şti.
  Litros Yolu Fatih Sanayi Sitesi No:12/210 Topkapı/İstanbul
  Tel: 0 212 501 47 63 Sertifika No:12469

- **Genel Dağıtım**
  Çelik Yayınevi San. ve Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No, 14710)
  İkitelli O.S.B. Mah. Milas Cad. İş Batı İş Merkezi
  No: 29/12-A Başakşehir - İSTANBUL
  Tel: +90 212 511 28 11 - 513 73 19 • Fax: +90 212 511 28 12
  www.celikyayinevi.com • info@celikyayinevi.com

Hâkim et-Tirmizî

EDEBU'N NEFS

Nefsinin Arzularından Kalbini Temizle

Tercüme ve Tahriç
Ersan Urcan

İlk harf YAYINEVİ

İçindekiler

Hakîm et-Tirmizî'nin Hayatı ve Eserleri 7
Edebu'n Nefs 11
Nefsin Riyâzeti 37
Yakîn 39
Kalbin Sıfatı 57
Yakîn Sahibinin Vasıfları 79
Nusret 119
Mücâhede 123
Hevâ 131
Hevânın Neticesi (Semeresi) 135
Kaynakça (Mütercim) 139
Dizin 141

Hakîm et-Tirmizî'nin Hayatı ve Eserleri

Müellifin tam adı Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. Hasan b. Bişr b. Harun'dur. Bunun yanı sıra kaynaklar onu zâhid, hâfız, sûfî, imam ve muhaddis gibi ünvanlarla anmışlardır. 'Hakîm' lakabı hikemî bilgilere vukûfiyeti sebebiyle verilmiştir. Müellifin doğum tarihi tam olarak bilinmemektedir. Tirmizî, Horasan'daki Tirmiz şehrinde doğmuş ve küçük yaşlardan itibaren anne ve babasından dînî ilimleri tahsil etmiştir. Kısa bir sürede dinî ilimlerde kendini geliştiren Hakîm Tirmizî, daha fazla hadis eğitimi alabilmek için Bağdat, Kûfe ve Basra gibi merkezlere gitmiş ve pek çok önemli âlimden ders almıştır. Bu dönem Tirmizî'nin hayatında bir dönüm noktası sayılabilir. Çünkü tasavvufa intisap edeceği bir mürşid arayışına girmiş ve Melamet ekolüne mensup Ahmed b. Asım el-Antakî'nin telif ettiği bir eserden etkilendiğini belirtmiştir.

Bu dönemden sonra Tirmizî, tekrar memleketine dönmüş; fakat çeşitli fikirlerinden dolayı tepki çekmiştir. Bu süreç sonunda Tirmizî 285/898 yılında Tirmiz şehrini terk ederek Nişabur'a gitmiş ve burada daha önce aşina olduğu Melâmet hareketini daha yakından tanıma fırsatı bulmuştur. Zira bu dönemde Ahmed b. Hadraveyh, Yahya b. Muâz ve Ebû Türâb Nahşebî gibi önemli mutasavvıflarla görüşen Tirmizî, dini ilimlerin yanı sıra manevî ilimlerde de kendini yetiştirmiştir. Yine bu dönemde Tirmizî'nin pek çok öğrenci yetiştirdiği de bilinmektedir. Bunlar arasında en önemlileri Ebû Bekir Verrâk, Hasan b. Ali el-Cüzcânî ve Abdullah Râzî gibi isimlerdir. Hakîm Tirmizî, hayatının son yıllarında memleketi Tirmiz'e dönmüş ve 320/932 yılında burada vefat etmiştir.

Hakîm Tirmizî, erken dönemdeki tasavvuf anlayışını öğrendiğimiz en önemli kaynaklardan biridir. Oldukça üretken bir müellif olan Tirmizî, sadece tasavvuf alanında değil başta hadis ve kelâm olmak üzere dinî ilimlerin pek çok alanında eserler yazmıştır. Bu eserler arasında en önemlisi kendine özgü velayet görüşünü anlattığı *Hatmü'l-evliyâ* adlı eseridir. Bu eser ilk dönemde çok sayıda mutasavvıfı etkilediği kadar geç dönemde de İbnü'l-Arabî'yi etkilemiştir. İç idrak güçlerini ele aldığı küçük eseri *Beyânü'l-fark beyne's-sadr ve'l-kalb ve'l-fuâd ve'l-lübb* sûfîlerin bilgi görüşlerinin takip edileceği en önemli eserlerden biridir. Çeşitli hadisleri yorumladığı hacimli eseri *Nevâdirü'l-usûl* ise mutasavvıfların hadislere yaklaşımı hakkında ipuçları verir.

Bunlar dışında *Kitâbü'l-menhiyyât, Menâzilu'l-ibâd, es-Salât ve mekâsıduha, Redd ale'l-Muattıla, Redd ale'l-Râfıza, Tahsîlü nezâiri'l-Kur'ân* gibi kitaplar Hakîm Tirmizî'nin en önemli eserleri arasında sayılabilir ve bunlardan pek çoğu dilimize çevrilmiştir.

Hakîm Tirmizî'nin en önemli kaynakları Hasan-ı Basrî, Fudayl b. İyâz, Haris Muhâsibî, Cüneyd-i Bağdâdî ve Ebû Said Harrâz'dır. Bunun yanı sıra dini düşünce ekollerinden Eş'arîlik ve Mu'tezile Tirmizî'nin en önemli kaynakları arasındadır. Kaynakların verdiği bilgilere göre Tirmizî, dönemin kadîm kültür mirasından da istifade etmiştir. Önemli tasavvuf nazariyatçılarından Hucvîrî, tasavvufî fırkaları tasnif ederken Hakîm Tirmizî'ye nispetle 'Hakîmiyye' fırkasına da yer vermiş ve tasavvufta velâyetten ilk kez sistemli bir şekilde söz eden kişinin Hakîm Tirmizî olduğunu ifade etmiştir. Bu durum Tirmizî'nin tasavvufun gelişim seyrindeki merkezi rolünü göstermektedir. Nitekim müellifimiz, nefis, sülûk, kalp, bilgi, velâyet gibi tartışmalı konularda ortaya koyduğu düşüncelerle Gazzâlî ve İbnü'l-Arabî başta olmak üzere pek çok mutasavvıfı etkilemiştir. Bunun en önemli örneği, Hakîm Tirmizî'nin *Hatmü'l-evliyâ*'da sorduğu fakat cevaplamadığı velayetle ilgili 157 soruyu İbnü'l-Arabî *Fütûhât-ı Mekkiye*'de cevaplamıştır.

Edebu'n Nefs

رَبِّ يَسِّرْ و أَعِنْ و لا حَوْلَ و لا قُوَّةَ إِلَّا با الله

Ebû Abdullah Muhammed b. Ali el-Hâkim et-Tirmizî şöyle demiştir:

Allah (c.c) mahlûkatını, Rabliğini izhar etmek, kudretinin emârelerini ve hikmetinin icraatini göstermek için yaratmıştır. Böylelikle görünmese de O'nun adı ve övgüsü mahlûkatın dillerinde dolaşsın, kalplerinde ma'kes bulsun! Allah (c.c) indirdiği kitapta bize şu beyanda bulunmuştur:

وَخَلَقَ اللهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ

"Allah, gökleri ve yeri, yerli yerince yaratmıştır. Böylece herkes kazancına göre karşılık görür." [1]

1 Câsiye, 22.

Yine Allah (c.c) bizi niçin yarattığını da şöyle zikretmiştir:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ

"Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." [2]

Dil âlimleri şöyle demişlerdir: "Yani kulları O'nu tek ilah edinsin. Aynen: إِيَّاكَ نَعْبُدُ **'Sadece sana ibâdet ederiz'** [3] âyetinde olduğu gibi. Yani 'Sadece Seni bir kılarız' (Tevhid). Kulları Allah'ı birlemekle O'nun tek ilâh olduğunu, mülkünü, kudretini ve her şeyin O'na ait olduğunu ikrar etmiş demektir. İşte bu tevhid kelimesi medh-u senâyı tanzim eder.

Allah'ı zikretmek her ahvâlin ve iyiliklerin önüne geçer ve belli vakitlerde yapılan fiillerden önde gelir. Nitekim bu husus Kur'ân'da da böyle geçmiştir. Ayrıca Peygamber de (s.a.v), Allah'ı zikretmeyi diğer itaatlerin önüne geçirmiştir. Çünkü zikirde Allah'ı medh-u senâ etmek vardır.

ما أَحَدٌ أَحَبُّ اليه العُذْرُ مِنَ اللهِ تَعَالَى و لا أَحَدٌ اَحَبُّ اليه المَدْح مِنَ اللهِ تَعَالى جَدّه

"Özrü kabul etmeyi Allah'tan daha çok seven kimse yoktur. Övülmekten de Allah kadar hoşnut olan yoktur." [4]

---

2 Zâriyât, 56.

3 Fâtiha, 5.

4 Benzer lafızlarla bkz: Buhârî, 7416; Müslim, 1501, 2762; Müsned, 17703; Hâkim, 8131.

Abdullah b. Mesud'un (r.a) rivâyet ettiği bir hadiste Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur.

لَيْسَ أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ الْمَدْحُ مِنَ اللهِ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ مَدَحَ نَفْسَهُ، وَلَيْسَ أَحَدٌ أَغْيَرَ مِنَ اللهِ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ

"Hiç kimse övülmeyi Allah'tan daha çok sevemez. Bu nedenledir ki Allah kendini övmüştür. Hiç kimse de Allah'tan daha kıskanç olamaz. Bu nedenle de O, çirkin olan işleri haram kılmıştır." [5]

Allah (c.c) Kur'ân'daki birçok âyette kullarına; Kendisinin zikrini yaygınlaştırmalarını, yapmış olduğu güzel icraatları anlatma teşvikinde bulunmuştur. Nitekim şöyle ferman buyurmuştur:

وَلِلّٰهِ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى فَادْعُوْهُ بِهَا ۪

"En güzel isimler (el-esmâü'l-hüsnâ) Allah'ındır. O hâlde O'na o güzel isimlerle dua edin." [6]

Tüm bunlarla Allah (c.c) kullarını, Kendisini övmeye ve güzel bir şekilde anarak yâd etmeye teşvik etmiştir.

Yine Allah (c.c) kullarını tevhide şöyle çağırmıştır:

لَا تَتَّخِذُوْٓا اِلٰهَيْنِ اثْنَيْنِ ۚ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ۚ

5 Müslim, 2572; Ebû Ya'la, Müsned, 5178.
6 A'râf, 180.

"İki tanrı edinmeyin! O ancak bir Tanrı'dır." [7]

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُوْلٍ اِلَّا نُوْحِيْٓ اِلَيْهِ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا۠ فَاعْبُدُوْنِ

"Senden önce hiçbir resul göndermedik ki ona: 'Benden başka İlâh yoktur; şu hâlde bana kulluk edin' diye vahyetmiş olmayalım." [8]

Ortağı olmayan bir rabbin olmadığı sürece sen kul olamazsın! Her kim O'na ortak koşarsa, tevhid nizamından çıkmış olur. İsterse o kişinin mevkisinden dolayı pek çok kölesi olmuş olsun!

Kendisi köle olan biri başkasını kendisine köle yaptırmamışsa, bu kişi Rabbine kul olur, Onu tek ilah olarak kabul eder ve sadece O'na itaat eder. Çünkü Allah (c.c) o kişiye Kendisine itaat etmesini emretmiştir. O kişi de Allah'ın emirlerine itaat etmekle, Mevlasına itaat etmiş olur. Zira Allah'ın emrine itaat eden kişi, Allah'a muti olmuş olur.

Allah (c.c) sonra kullarına kalbî, kavlî ve fiilî olarak Kendisini tek kabul etmelerini emretmiştir. Bir kimse bunların tümünü kabul ederse, Allah'ın birliği kalbinde kök salar, gönlü O'nun bir olduğu hususunda mutmain olur, dili de yüreğinde olanı ifade eder. Sonra da bunları fiiliyata döker… Çünkü bu kişi artık Allah'a inanmıştır. Tüm bunlar bir kulda aynı anda gerçekleşir. Ancak şehvet ve arzular kişide bu

[7] Nahl, 51.
[8] Enbiyâ, 25.

düşünceleri bulandırır, şeytanlar için orada zemin hazırlar. Şeytanlar da kanın damarda dolaştığı gibi o kişinin damarlarında dolaşır; balığın denize daldığı gibi o kişinin kalbine dalarlar. Böylece şeytanlar kalbi, organların komutanı yapar; şehvet de sakin olan bedeni tahrik ederek, kalbi rahatsız eder. Şeytan o kişiye kuruntular verir, ona süslü şeyleri söyleyerek vaatte bulunur. Hevâ, o kişinin yularını eline alarak onu komuta eder. Oysa mü'minin kalbi îmânla mutmaindir; dilinde de tevhid zâhirdir.

Ancak bazı esas fiiller yapıldığında bu fiillere şehvet içerikli ameller gelirse, düşman o amelleri süslü gösterirse, hevâ zâhirde sana hayal ettirdiği işi yaptırıncaya kadar seni komuta ederse, o zaman böyle biri dil ve kalp –muvahhid olsa da– henüz îmân etmiş değildir. Zira bu kişiye şehveti ve o şehvetin kuvveti galebe etmiştir. Bu hevânın zulmetiyle ve bu düşmanın vesvese ve süslemesiyle kalbin içinde olanlar değil, bizatihi kalbin tamamı tahakküm altına alınmıştır. Oysa kalpte marifet ve itmi'nan vardı. Ancak bu şekilde kalp esir edilmiş bir hâle gelmiş olur ve ebedî olarak kendisine hükmeden şeyin boyunduruğu altında kalır.

Allah (c.c) Levh-i Mahfuz'u yaratmış, kaleme de mahlûkat için takdir edilenleri yazdırmıştır. O Allah ki; yeri ve göğü, karanlık ve ışığı, geceyi ve gündüzü, melekleri, cenneti ve cehennemi, cinleri ve şeytanları, dağları, denizleri, hayvanları, rızıkları, hayatı ve diğer her şeyi yaratmıştır.

Allah (c.c) sonra da Âdem'i (a.s) benzersiz bir şekilde yaratmış, onu üstün ve pâk kılmıştır. Sonra melekleri ona secde ettirmiş, isimleri ona öğretmiş, onun fazîletlerini beyan etmiş, neslini keremli kılmış, o nesli kara ve denizlerde mukim yapmış, diğer mahlûkattan üstün tutmuştur. Sonra yerde ve gökte olan ne varsa Âdem'e ve zürriyetine musahhar kılmıştır.

Âdem'in zürriyetini onun belinden türetmiş, o zürriyetten söz almış[9], sonra o zürriyeti tekrar beline geri döndürmüş ve daha sonra da anne rahmine yerleştirmiştir. Anne rahminden de şirk koşmadan Kendine kulluk yapsınlar, misak günü verdikleri sözleri îfâ etsinler diye ecellerinin geleceği güne kadar dünyaya göndermiştir. Sonra yerlerin ve göklerin değişeceği gün olan hesap günü için onları diriltecektir. O gün her şey kudret ve kuvvet sahibi Allah'ın huzurunda toplanacak, her nefse hak ettiği neyse o verilecektir. Bu durumda insanlar iki fırkaya ayrılacaktır. Cennet ve cehennem ehli.

Allah (c.c) bir kimsenin kalbini nurlu kılmışsa, o kişinin marifeti güçlenir, yakîne ait olan nûru ziyâdeleşir, kalbi istikamet bulur, nefsi de itmi'nana kavuşur. Bu îmânla kişi sükûnete erişir, nefsine olan

[9] A'râf sûresindeki şu âyete âtıf vardır: **"Kıyâmet gününde: 'Biz bundan habersizdik' demeyesiniz diye Rabbin Âdemoğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şâhit tuttu ve şöyle dedi: 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' (Onlar da:) Evet (buna) şâhit olduk' dediler."** (A'râf, 172)

yakîni ve güveni teşekkül eder. Neticede bu îmânla kişi nefsinden razı olur ve ona baskı uygulamaz, bilakis onu vekil tayin eder.

Bu kişiye düşmanlar rızık ve geçim konusunda vesvese verse, onun kalbi tedirginlik ve endişe yaşamaz. Çünkü o, Rabbinin kendine yakın olduğunun, kendisinden gâfil olup unutmadığının, kullarına acıyıp şefkat gösteren, onlara merhamet eden bir Rab olduğunun farkındadır. O Rab ki adaletlidir ve asla haksızca davranmaz. O, azizdir; verdiği şeyin önüne geçilemez. Yardım eden ve koruyan O'dur; başkası – haşa– O'na yardım edip O'nu koruyamaz.

Allah (c.c) insanı muhtaç olarak yaratmıştır. Bu nedenle kulun istediği şekil veya miktarda değil; Kendi istediği şekil ve miktarda; kulun istediği zamanda değil, Kendi istediği zamanda kuluna ihtiyacını gönderir.

Tevhid ehlinin tümü buna ikna olmuş, inanmış ve bu şekilde kabul etmişlerdir. Kişinin kalbi ihtiyaç ânında tereddüt gösterip endişe içinde olursa veya Halık'ının dışındaki başka şeylerle ya da sultanların Sultan'ının haricindeki kişilerle meşgul olursa, o îmân kalbe yerleşmemiş demektir. Yakîn ehli o kişilerdir ki; îmân kalplerini nurlandırmış, sükûnete kavuşturmuş; nefisler de Rablerinin güvencesine, yakınlığına ve kudretine karşı mutmain olmuştur.

Rızık ve maişet böyledir. O îmân sahipleri rızık dışındaki işlerini de Allah'a havale etmişler ve Allah'ı vekil edinmişlerdir. Çünkü onlar Allah'ın kendilerine

nefislerinden daha acıyan ve şefkat gösteren Zât olduğunu bilirler. Zira Allah (c.c) onları yaratmış, onlara şekil vermiş, en güzel şekilde terkib etmiş ve en güzel kıvama getirmiştir. Yine Allah (c.c) o kullarını en düzgün biçim ve şekle sokmuştur. Çünkü kulların kendi işlerini evirip çevirebilecek, o işlerini idare edebilecek ilimleri yoktur. O kullar bilir ki Allah (c.c) sultandır, kadirdir ve kahhardır; istediğini yapar. O'nun ilmi kullarının ilminin önündedir. Hangi şeylerin onların lehlerine ve aleyhlerine olduğunu O bilir. O'nun ilmi ezelî olduğu için kalem, Levh-i Mahfuz'da böyle yazmıştır. Bu durum o kulların kalplerini daha metin kılar. Çünkü ilmi olmayan kalpler ezelî olmayan Zât'ın yazdığı şeylerin hakikatinin ne olduğunu idrak edemez. İşte Levh-i Mahfuz'da bunlar kalemle yazılmıştır. Levh-i Mahfuz'da işler ve şahıslar belirlenmiştir ve bunu ancak basiretli gönüller idrak edebilir. Kalplerin görmediğini normal göz görüp idrak edemez. İşte Levh-i Mahfuz'da insanlar için takdir edilenler halk edilmiştir. Böylece kalpler daha metin olur, nefisler daha sükûnete kavuşur, kalemin yazdıkları o kalpte tahakküm eder.

Nefisler sükûnete erince kalpler sadece Allah ile meşgul olur, sınır ve haddini bilir, yapması gereken işleri icraate başlar. Böylece de nefisler kalplerin istedikleri şeyden ve daha vukû bulmamış hâdise ve olaylardan vazgeçer. Çünkü o kişi kalemle kendisi için yazılmayanlardan umudunu kesmiştir. İşte bu şekilde kendisine gelmeyecek olan şeylerden ümit kesmek, nefsi sükûnete kavuşturacaktır.

Allah (c.c) bizi Kendisine kulluk etmeye, koymuş olduğu sınırlara riâyet edip farzlarını eda etmeye, Kendisini gazaplandıracak durumlardan kaçınmaya çağırır. Bizim bir tek kalbimiz vardır. Levh-i Mahfuz'da da rızıklarımız, gayretlerimiz, başımıza gelecek olaylar ve ecellerimiz yazılmıştır ki nefisler itmi'nana kavuşsun, kalpler vesveselerden kurtulsun ve biz de sadece Allah'a kulluk yapalım! Bunların hepsi Allah'ın bize olan rahmet ve merhametidir. Nitekim Allah (c.c) bu hususu indirdiği kitapta şöyle beyan eder:

مَآ اَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي اَنْفُسِكُمْ اِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَبْرَاَهَا

"Yeryüzünde vukû bulan ve sizin başınıza gelen hiçbir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce, bir kitapta yazılmış olmasın." [10]

Yani bu musibetler yaratılmadan önce zaten yazılmıştır. Allah (c.c) bunun sebebini ise şöyle beyan etmiştir:

لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلٰى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَآ اٰتٰيكُمْ

"(Allah bunu) elinizden çıkana üzülmeyesiniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şımarmayasınız diye açıklamaktadır." [11]

10 Hadîd, 22.
11 Hadîd, 23.

Senin için Levh-i Mahfuz'da takdir edilmemiş bir şeyin peşinden gitmek zâlimane bir tavır olur ve bu, senin olmayacak bir şeyin peşinden koşman anlamına gelir. Nimetler karşısında sevinmek ise seni o nimeti verene karşı ilgisiz davranmaya sevk eder ve Ondan (c.c) gâfil olmana yol açar. Neticede sen verilen nimetler karşısında şımarık davranmış ve helâke sürüklenmiş olursun.

Bu konuda senden istenen husus, gayb konusuyla çok fazla meşgul olmaman, vermeye ehil olanın verdikleriyle ve ihsanıyla sevinmendir. Allah (c.c) böyle davranman için seni şöyle teşvik etmiştir:

قُلْ بِفَضْلِ اللهِ وَبِرَحْمَتِهٖ فَبِذٰلِكَ فَلْيَفْرَحُواۗ هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ

"De ki: Ancak Allah'ın lütfu ve rahmetiyle, işte bunlarla sevinsinler. Bu, onların (dünya malı olarak) topladıklarından daha hayırlıdır." [12]

Allah (c.c) rızık konusunda şöyle buyurmuştur:

وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِي الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَاۗ كُلٌّ فِيْ كِتَابٍ مُّبِيْنٍ

"Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah'ın üzerinedir. Allah o canlının durduğu yeri ve sonunda bırakılacağı mekânı

[12] Yûnus, 58.

bilir. (Bunların) Hepsi açık bir kitapta (Levh-i Mahfuz'da)dır." [13]

Başka bir âyette ise Allah (c.c) şöyle buyurmuştur:

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا اِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ اِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الْاَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ اِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ

"Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır; onları O'ndan başkası bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir; O'nun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır." [14]

Yani bu habbelerin takdir edildiği kişiler de bu kitaptadır.

Eğer bir kimsenin hevâsı kendisine gâlip gelmişse, o kişi şehvetinin harareti altında kalmışsa, yakîni az olduğu için Allah'ın himayesine olan güveni hususunda endişe duyarsa, nefsine şöyle hitap etsin:

'Ey nefis! Niçin endişe duyuyorsun?'

Nefsi ona:

'Ben muhtacım ve âciz olarak yaratıldım; şehvet sahibiyim, eşyanın hakikatini göremiyorum, vaktini ve miktarını da bilmiyorum. O eşyanın bana

13 Hûd, 6.
14 En'âm, 59.

ulaşmasının sebeplerinin keyfiyeti de karışık geliyor' derse o zaman o nefse şöyle demesi gerekir:

'Ey nefis! Eğer sen Rabbine inandıysan, âlemlerin Rabbinin sözü, vaadi, verdiği garanti ve tekeffülü senin gördüğün şeylerden daha sağlam, daha kuvvetli ve daha derindir. Çünkü göz yanılabilir; zira büyülü olmuş olabilir. O göz bir şeyi görür ama o gördüğü şey görünenden farklı bir şeydir. Oysa âlemlerin Rabbinin verdiği söz, senin gözünle gördüğünden daha doğru ve iyi; daha vefalı ve sâbittir.

Eğer sen sahip olduğun gücünle bir şeyi görsen kalbin mutmain olur ve sükûnete kavuşursun. Peki, Allah'ın garantisinde olan şeyler nasıl daha mutmain olmasın? Mesela senin bir defterin olsa ve o defterde borç almış kişilerin isimleri yazılı olsa ve falan kişi bin dirhem ödeyecek; öteki kişi on bin dirhem; beriki ise on binlerce dirhem ödeyecek diye yazılı olsa, senin kalbin bu duruma mutmain olmaz mı?

Nefis böyle bir defter bulursa hoşuna gider ve o nefsin endişesi sükûnete dönüşür. Çünkü o defterde güvenilir ve vefa sahibi olan kişilerin borç listesi vardır.

O hâlde sen âlemlerin Rabbi olan Allah'a ait fermanı aç bir bakalım! O ferman ki Kur'ânu'l Mecid, Levh-i Mahfuz'da mevcut, rahman ve rahim olan Allah'ın Cebrâil (a.s) vasıtasıyla âlemlerin Rabbi olan Allah'ın (c.c) Rasûlü olan Muhammed'e (s.a.v) indirdiği bir kitaptır. Şimdi sen o kitabın yapraklarını şu âyete gelinceye kadar bir çevir:

وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِي الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا

"Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah'ın üzerinedir." [15]

Sonra nefsine şöyle söyle: "Ey mutmain nefis! Sen bulmuş olduğun bu taşkın insanların yazdığı deftere seviniyorsun, fakirlikten kurtulacaksın diye ferahlanıyorsun da, Allah'ın (c.c) kitabında yazılı olan **'Rızkı Allah'ın üzerinedir'** yazısı hakkında ne düşünüyorsun? Bu yazı daha doğru, daha vefalı ve daha güzel değil mi? Yoksa sen bu yazıyı kendi kitabında mı buldun? Bu hâl ve vaziyette iken Allah'ın huzuruna çıktığında utanmayacak mısın? Fakat ben senin Rabbine güvendikten sonra neden endişe içinde bulunduğunu anladım. Sen şehvet sahibisin. Sende gurur şehveti var ve bu nedenle zillete düşmekten kaçıyorsun! Sende yemeklere karşı bir şehvet de var ve sen fakir düşmekten de kaçıyorsun! Sende isteklerine kavuşma şehveti de var ve bunlara kavuşamamaktan dolayı da kaçıyorsun! Sen endişelisin; çünkü sen rızkının hemen verilmesini istiyorsun. Ancak Allah (c.c) bunu başka bir vakitte murat etmiştir. Sen belli bir vasıfta olmak istiyorsun; ancak Rabbin senin istediğinden farklı bir şey istiyor! Senin rahat etmek istediğin bir husus var; ancak Rabbin o hususta senin yorulmanı murat ediyor! Sen çok istiyorsun ancak Rabbin senin için bundan daha azını istiyor!

15 Hûd, 6.

Sen gece ve gündüz Rabbinin muradına muhalif davranıyorsun! Bu durum seni şehvete götürüyor ve o şehvet de sana gâlip geliyor, seni helâk anaforuna sürüklüyor! Sen sızlanarak ve feryat ederek çirkin, pis, kirli ve kötü yolları kullanarak dünya malına yöneliyorsun! Üstelik bunu da nefsin sükûnete ulaşsın diye yapıyorsun! Sonra da zâhiri ahkâmlardan olan Allah'ın hukukuna mâni oluyorsun!

Sen akrabalık bağlarını koparıyorsun, insanları kendinden nefret ettiriyorsun, Müslümanların hukukunu hafife alıyorsun, onlara âdil davranmaktan kaçıyorsun ve hak sahiplerine karşı kaba davranıyorsun! Bu şekilde davranarak zâlim ve despot birine dönüşüyorsun! Allah (c.c) sana ceza vaadini şöyle nida ediyor:

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا وَاِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ اَتَيْنَا بِهَا وَكَفٰى بِنَا حَاسِبِينَ

"Biz kıyâmet günü için adalet terazileri kurarız. Artık kimseye, hiçbir şekilde haksızlık edilmez. (Yapılan iş) Bir hardal tanesi kadar olsa dahi onu (adalet terazisine) getiririz. Hesap gören olarak biz (herkese) yeteriz." [16]

Sen hardal tanesi kadar olan zulmün ne olduğunu ve sonucunun ne olacağını bilir misin? Eğer

16 Enbiyâ, 47.

bu tehdit senin için bir anlam ifade etseydi, şehvet senden uçup gider; hevâ ve hevesin de ölürdü.

Basîret ehli kendi nefislerinden razı olur, tefekkür eder ve şöyle derler: Bize ne oluyor ki dünyada kaçırdıklarımızdan (sevaplardan) ötürü üzülmeyelim? Onlar sevaplara ihtiyaç duyarak sevap işlemeyi arzularlar. Bu uğurda zarar çekecek olsalar bile bunu yine de talep ederler. Onlar bazı ihtiyaçlar hususunda nefisleriyle yüzleştiklerinde nefislerine karşı konuşurlar ve arzularına ve ihtiyaçlarına mukavemet edip nefse tahakküm ederler. Oysa onların nefisleri bu arzu ve isteklerine ulaşmak istemişler, onları kaçırdıklarında üzülmüşlerdir. Onlar daha sonra anlarlar ki başlarına gelen bu arzu ve istekleri kendileri temenni etmiş ve onlara kavuşma konusunda kendi nefisleri tamahkârlık yapmış ve o ihtiyaçları tatlı bulmuş, hevâları da böylece güçlenmiştir. Ancak tüm bunlar karşısında onlar arzu ve isteklerini kesmiş, şehvetlerini terk etmiş ve bu şekilde hâllerine razı olmuşlardır. Böylece onlar şehvetlerini söndürmüş; gayretleri nedeniyle hevâlarını terk etmişlerdir. Böylece nefislerini dize getirmiş ve sindirmişlerdir. Her ne zaman ki onların zihinlerine böyle istek ve arzu geldiğinde onları temenni etmekten vazgeçer, nefislerinin isteklerini yerine getirmezler. Onlar daha yer ve gök yaratılmadan önce Levh-i Mahfuz'da kendileri için takdir edilenleri bekleyerek Rablerine teslim olurlar ve O'nun hükmüne bir köle gibi boyun eğerler.

Onlar böylece gönül dünyalarında en yüce ve en değerli mertebe ve derecelerde yaşarlar. Bu dinle onların zihinleri temiz, gözleri aydınlık olmuştur. Onlar ölürken de huzur ve rahmet içinde ruhlarını teslim ederler. Rablerine kavuştuklarında Rableri onlara karşı gazaplı değildir. Onlar Allah'tan (c.c) razı olmuştur; Allah (c.c) da onlardan razı olmuştur. Zira Allah (c.c) onlara dünyada huzur ve rahmet verdiği gibi âhirette de onları Kendisine yakın makamlarda ağırlayarak lütuf ve ihsanda bulunacaktır. Nitekim âyette şöyle geçer:

أُولَٰٓئِكَ حِزْبُ ٱللَّهِ ۚ أَلَآ إِنَّ حِزْبَ ٱللَّهِ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ

"İşte onlar, Allah'ın tarafında olanlardır. İyi bilin ki kurtuluşa erecekler de sadece Allah'ın tarafında olanlardır." [17]

Bunlar Allah'ın dostlarıdır. Bu kişilere ne korku ne de hüzün vardır. Onların kalpleri yakîn ile dolmuş, musibet ve belaların perde arkasındaki hikmetleri âdeta müşahede etmişlerdir.

Onların başlarına zorluk veya kolaylık, korku veya güven, zillet veya izzet, belâ veya nimet gelse, hemen kalp gözleri ışıldar ve başlarına gelen o şeylerin Levh-i Mahfuz'da kendileri için takdir edilenler olduğunu görürler. Aynen şu ânın Levh-i Mahfuz'da yazıldığı gibi... Onlar derler ki: Bizim başımıza gelen tüm bu şeyler Allah'ın bizim hakkımızdaki hükmüdür. Bu düşüncelerinden

[17] Mücâdele, 22.

dolayı onlar da Rablerinden gelen bu şeyleri kabullenmek hususunda ağırlık hissetmezler, nefsî dürtüler de yaşamazlar. Onlar Allah'ın takdir ettiklerini gönül hoşnutluğu ile kabullenir, nefisleri bunların tümünü taşır ve yüzleri de tebessümle dolar. Çünkü kabullenme konusunda onların nefisleri zorlansa da onlar bu durumlar karşısında sabreder ve bunlara rıza gösterirler. Zira onların şehvetleri canlı ve kuvvetli; yakînleri ise zayıftır. Onlar Allah'ın kendileri hakkında ne murat ettiğini, O'nun şefkat ve merhametini göremezler. Yine Allah'ın kendileri hakkında neyi murat ettiği onların nezdinde tatlı görünmez. Ancak bu tatlılık nefsin acılığına karışır ve derken o acılığı yok eder. Aynen acı ilaçlara karışan bal ve şekerin durumuna benzer. Bu tatlılık acılığa galebe eder ve ilaçtaki acılık gider.

Allah'ın senin kalbine atmış olduğu tatlılık, senin o tatlıyı yapan zâta karşı olan sevgin oranındadır. Senin o tatlıyı yapan zâta karşı olan sevgin ise, O'nu tanıma miktarına göredir. Sen o zâtı ne kadar iyi tanırsan –ki her şeyde en yüksek derece O'nundur– O'nun değeri senin nezdinde o kadar yüce olur ve O, sana her şeyden daha çok sevimli gelir. Bu nedenle denilmiştir ki Allah'ı en çok seven kişi, O'nu en iyi tanıyan kişidir. Budeyl el-Ukayli'nin şu sözü bu bağlamda çok manidardır:

"Rabbini tanıyan O'nu sever; dünyayı tanıyan ise onu değersiz görür." Bunu İbn Mubarek, Süfyan-ı Sevri'den rivâyet ederek şöyle demiştir: Haccac b. Furasife Budeyl'den rivâyet etmiştir.

Kim nefsini riyazete alıştırırsa, îmân dairesinde Allah'ın iradesini ve ahkâmını kabul etmiş olur; takvâ dairesinde de O'nun emirlerine ve kurallarına –kişinin nefsine ağır ve zor gelse de, yaşamını kederli kılacak olsa da, kalbiyle zorlanacak olsa da– sabır göstermiş olur. Yine kim nefsini riyazete alıştırırsa, onu tedip ederse yaşamı müstakim olur, kötü ahlâktan uzaklaşmış olur ve Rabbi de bu insana nusret ve lütfunu gönderir, vaadini tamamlar.

Allah (c.c) bu durumu iki âyetinde zikretmiştir.

وَجَاهِدُوا فِي اللهِ حَقَّ جِهَادِهِۦ

"Allah uğrunda, hakkını vererek cihad edin." [18]

Allah (c.c) bu âyette nefisle mücahedeyi emretmiş, kötü ahlâktan da nehyetmiştir. O kötü ahlâk ki, Rabbinin istediklerinin dışındaki şeyleri ister! Eğer Allah (c.c) bizi ömrümüz boyunca kendi hâlimize bırakmış olsaydı, bu bize büyük bir rahmet olarak yeterdi. Ancak Allah (c.c) şu âyette bizi bu işin vebalinden kurtaracağını, bizi tedip edip bize basiret vereceğini şöyle beyan etmiştir:

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۚ وَإِنَّ اللهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ

"Bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir." [19]

18 Hac, 78.
19 Ankebût, 69.

O Allah ki seni hidâyete ulaştıran, nusretiyle ve desteği ile senin yanında olan, sana üstün gelecek-lere ve baskı altına alacaklara karşı rahmeti sana yakın olandır.

İşte işin başında senin Allah yolunda mücâhede etmen gereklidir. Eğer sen böyle yapar da Allah'ın vaad ettiğine nail olursan, O, sana vaad ettiğini mut-laka yerine getirecek, senin kalbini nurla doldura-rak, seni himâyesi altına alarak doğru yola ulaştıra-caktır. Böylece sen sapmaktan kurtulmuş olacaksın. Böyle bir kul Rabbine meylederek yönelir, O'nun em-rini gönül hoşnutluğu ile ve hemencecik kabul eder. Allah'ın (c.c) zikretmiş olduğu o elçilerin ne söyle-diklerini görmez misin?

وَمَا لَنَآ اَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰينَا سُبُلَنَاۜ وَلَنَصْبِرَنَّ عَلٰى مَآ اٰذَيْتُمُونَاۜ

"Bize yollarımızı göstermiş olduğu hâlde, biz ne diye Allah'a tevekkül etmeyelim? Sizin bize verdiğiniz eziyete elbette katlanacağız." [20]

Tevekkül demek; işlerini Rabbine havale etmen ve O'nun da senin hakkında takdir ettiğine razı olman demektir. O peygamberler Allah'ın kendilerini hak yoluna ulaştırdığını bildikleri için güçlü ve metin du-ruyorlardı. Rıza gösteren ve sabreden kişi hakkında söylediklerimizin hakikatini Peygamber'in (s.a.v) İbn Abbas'a söylemiş olduğu şu söz beyan eder:

20 İbrâhîm, 12.

فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَعْمَلَ اللهِ بالرِّضَا و اليَقِينِ فافْعَلْ فإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فاصْبِرْ فَإِنَّ الصَّبْرَ على ما تَكْرَهُ خَيْرٌ كَثِيرٌ و اعْلَمْ أَنَّ مَعَ العُسْرِ يُسْرًا و مع الكُرَبِ فَرَجًا

"Allah için amel işlediğinde bunu rıza ve yakînle yapmaya gücün yeterse, bu şekilde yap! Buna güç getiremezsen sabret! Çünkü hoşuna gitmeyerek sabretsen de, o işte büyük hayırlar vardır. Şunu da bil ki zorluktan sonra kolaylık, sıkıntıdan sonra da ferahlık vardır." [21]

Peygamber (s.a.v) bu hadîsinde bize iki derecenin durumunu beyan etmiştir.

Şunu bil ki (rıza göstermeden sadece) sabır gösteren kişi rıza makamından âciz kalmıştır. Ancak yaşadıklarına yakîn ile rıza gösteren kişi bu rıza makamına ulaşır. Çünkü bu kişi işlerin âkıbetini görmüştür. Bu kişinin durumu şu insanın hâline benzer: Bir insan dirhem (gümüş) dolu çantasını koyduğu yerde bulamayarak kaybetmiştir. Bu kişi bu dirhemlerden başka da bir servete sahip değildir. Bu kişi kaybettiği paradan dolayı kafasından alev püsküren bir boğa gibidir. Onun bu üzüntüsü yüzüne ve hareketlerine aksetmiştir. Zengin, vefalı ve doğru sözlü iyiliksever bir adam bu kişinin karşısına çıkıp: 'Ben senenin başında senin kaybetmiş olduğun her bir dirheme karşılık bir dinar (altın) vereceğim' demiştir.

21 Farklı lafızlarla bkz: Beyhaki, Şuabu'l İman, 1073; Esma ve Sıfat, Beyhaki, 126.

Parasını kaybeden o kişi ise bu zengin kişinin sözlerinden dolayı sükûnete kavuşur; üzüntüsü biraz diner. Ancak yine de bu süre zarfında kederden ve daralmaktan berî olmamakla beraber, zorla da olsa bu duruma yine sabreder. Bu kişinin üzüntüsüne, kavuşacağı dinarların sevinci karışır ve onun kederi hafifler ve zorla da olsa sabreder.

Diğer bir kişi ise dirhem dolu çantasını kaybeder ancak onun mülkünde evler dolusu mücevherler vardır ki bu mücevherler paha biçilemez. Bu kişi kaybetmiş olduğu dirhem dolu olan çantasını fark ettiğinde, bu kayıp onun umurunda bile olmaz.

İşte bahsettiğimiz birinci şahıs malıyla zengindir; ikinci şahıs ise Rabbiyle ve O'nun mülküyle zengin olan kişidir. Birinci kişi malıyla ve durumuyla sevinç duyar; ikinci kişi ise Allah (c.c) ve sonrasında da O'nun fazlı ve rahmetiyle sevinç duyar. Bu kişinin sığınağı da barınağı da hep Allah'tır.

Birinci kişinin kalbi eşyalara esir olmuş; dünya malının tatlılığı ona tahakküm etmiştir. İkinci kişinin kalbi ise Allah'a (c.c) olan kurbiyet ile lezzet bulmuştur. Birinci kişinin kalbi eşyalarda kalmış ve o eşyalarla meşgul olmuştur. İkinci kişi ise Allah (c.c) ile meşgul olmuş, O'na yönelmiş ve O'na bağlanmıştır.

Bu ikinci kişinin durumu bize Allah Rasûlü'nün (s.a.v) bahsetmiş olduğu şu kişinin durumunu hatırlatır:

"Allah (c.c) Cibril'e (a.s): 'Ey Cibril! Kulun kalbinde hissetmiş olduğu lezzeti silip at' buyurur. Cibril (a.s) de kulun kalbindeki lezzeti silip atar. Bunun üzerine o kul (kaybettiği aşkın lezzetinden dolayı) çılgına döner."[22]

Eğer bir kimse buna itiraz edip de bu durumun rasûl ve nebilerde mevcut olmadığını söylerse biz deriz ki; bize gelen naslarda peygamberlerin musibetler karşısında ağladıkları, onlara üzüldükleri, hoşlanmadıkları işlerden elem duydukları, sevdikleri şeylerden ise ferahlık hissettikleri mevcuttur. Bu iddialarda bulunan kişilere şöyle cevap verilir:

"Ey âciz kişi! Sen peygamberlerin ağladıkları ve üzüldükleri şeyleri nereden bileceksin? Onların sevinçleri nasıl olmuştur? Hangi durumlar karşısında sevinmişlerdir? Nice ferahlıklar övgü doludur. Mesela Allah'ın kullarını sevmesi bu türdendir. Nice hüzünlü kişiler dünya ve âhirette methedilmiştir. Kur'ân onları övgü ile yâd etmiştir. Ağlamanın yedi çeşidi hatta daha fazlası vardır. Bu çeşitlerin her biri diğerinden farklıdır. Sen bu şeyleri ayırt edebiliyor musun? Ağlamanın bu mertebeleri sana öğretildi mi?

[22] Bu hadisin Ebû Nuaym'daki metni şöyledir: Allah (c.c) Cibril'e (a.s). '**Ey Cibril! Kulun (bana olan aşkından dolayı kalbinde bulunan) lezzetini sök al'** buyurur. Cebrâil (a.s) o kulun kalbindeki lezzeti alır. O kul bu lezzetten mahrum olunca kaybettiği aşkın tadından dolayı çılgına döner. Bunun üzerine Allah (c.c): 'Ey Cibril! Ben kulumu denedim ve onun bana olan sevgisinin samimi olduğunu gördüm. Artık onu kendime daha yakınlaştıracağım' buyurur. (Ebû Nuaym, Hilyetu'l Evliya, 8879) (M).

Yoksa sen bu ilimleri araştırıp elde ettin de onunla mı iftihar ediyorsun? Ya da sen baş oldun da Allah'ın nûrunu mu söndürmek istiyorsun? Oysa kâfirler ve müşrikler istemese de, Allah (c.c) Kendi nûrunu tamamlayacaktır[23].

Muttakilerin ferahlığı ve sevinci, Allah'ın fazlı ve rahmetiyledir. Allah (c.c) bu hususu kullarına işaret buyurmuştur. Peygamberlerin ve sıddıkların ferahlığı ve sevinci ise Allah'ın yüce ismini anmakladır. Bu bağlamda Mâlik b. Dinar bize bazı kitaplarda şöyle okuduğunu söylemiştir:

"Ey sıddıklar gürûhu! Benim adımla nimet içinde olun! Çünkü Benim adımı zikretmek dünyada sizin için lütuf, âhirette de mükâfattır."

Başka bir söz de şöyledir:

"Beni şehvetinize tercih ettiniz! İnsanlara alternatif olarak Benden razı oldunuz! Şimdi de Benimle sevinin! Beni zikretmekle nimet içinde yüzün! İzzetime yemin olsun ki cenneti sizin için yarattım!"

Abdurrahim b. Hubeybel-Fariyani kendi sözlerinde Habib el-Acemi'nin tefsirinde şöyle dediğini zikretmiştir:

---

23 Müellif burada şu âyetlere atıfta bulunmuştur: ***"O (Allah), müşrikler hoşlanmasalar da (kendi) dinini bütün dinlere üstün kılmak için Rasûlünü hidâyet ve Hak Din ile gönderendir."*** (Tövbe, 33) (M)
"Allah'ın nûrunu ağızlarıyla (üfleyip) söndürmek istiyorlar. Hâlbuki kâfirler hoşlanmasalar da Allah nûrunu tamamlamaktan asla vazgeçmez." (Tövbe, 32)

"Ya Rabbi! Öyle sevinçliyim ki, neredeyse bu sevinçten dolayı öleceğim! Sevincimin nedeni Senin Rabbim olman; benim de Sana kul olmamdır."

Peygamberlerin ağlamalarına gelince: Onlar mahlûkatın en merhametli insanlarıdır. Bir kulun Allah'a olan yakınlığı ne kadar artarsa, bu yakınlık onun merhametini çoğaltır. Bu nedenle İbn Mubarek, Ubeyd b. Umeyr'den şunu rivâyet etmiştir:

"Bir kulun Allah'a olan yakınlığı artarsa, başkasına nasip olmayan merhamet bu kişiye ihsan edilir."

Buna benzer bir rivâyet de Carut b. Muaz, Ali ve Umeyr b. Abdullah'tan nakledilmiştir. O rivâyet şöyledir:

"Allah'ın peygamberleri musibetler karşısında çok merhametli olup, gördükleri karşısında ağlarlar. Onlar ölüm hakkında, ölümün acılığı ve onun dehşetinin büyüklüğü hakkında insanların en bilgili olanlarıdır. Zira ölüm Allah'a yürüyüş demektir. Bu nedenle onların kalpleri müşahede ettikleri karşısında ürperti içinde olur.

Peygamber'in (s.a.v), oğlu İbrahim için ağlarken söylediği şu sözünü görmüyor musun?

إِنَّمَا هَذِهِ رَحْمَةٌ، وَمَنْ لا يَرْحَمْ لا يُرْحَمْ

"Bu Allah'ın rahmetidir. Merhamet etmeyene merhamet olunmaz." [24]

[24] Metalibu'l Aliye, 844; Benzer lafızlarla bkz: Müslim, 926; Müsned, 21267.

Peygamber (s.a.v) merhametinden dolayı ağlamıştır ve bununla Allah (c.c) katındaki alacağı mükâfatı düşünmüştür. Peygamber'in (s.a.v) merhameti olmayan kişiyi kınadığını görmüyor musun? Bu söz Peygamber'in (s.a.v) ne kadar rikkat sahibi olduğunu gösterirken, diğer kavmin söyledikleri de onların ne kadar fitneci olduklarını gösterir. Biz Hz. Yâkub'un (a.s) Hz. Yûsuf (a.s) için ne kadar üzüldüğünü de biliyoruz. Hz. Yâkub şöyle demişti:

"Ey oğlum! Sana bir şey olacak korkusuyla çok üzüldüm."

Başka bir tarikten gelen haberde ise peygamberlere gelen bu musibet ve imtihanların hikmeti şudur: Allah (c.c) peygamberleri mahlûkatın imamları yapması hasebiyle bazı şeyleri onlara daha şiddetli kılmıştır ki bu durum daha sonra gelecek olan nesiller için bir ders ve öğüt olsun.

Bu mesele hakkında konuşulacak çok şey vardır. Ancak biz bu meseleyi 'Sıfatu'l Kulub ve Ahvâluha ve Heyetu Terkibiha' adlı eserimizde kalplerde şüphe oluşturacak meseleleri izah etmiştik. Şimdi biz nefis riyâzetine dönelim.

Nefsin Riyâzeti

Eğer biri: 'Nefis riyâzeti nedir, nasıl olur?' diye sorarsa o kişiye şöyle cevap verilir:

"Allah'ın nefis riyâzetini kolaylaştırdığı ve o riyâzete muvaffak kıldığı kimseler için bu mesele kolaydır."

Riyâzet kelimesi Arapça'daki رض (radda) kelimesinden türemiştir ki anlamı kırmaktır. Yani nefis lezzet ve şehvetleri itiyat hâline getirmiş olup, zevk aldığı şeyleri yapar. Nefis şaşkın olup senin kalbinin üzerinde bir otoritedir. Şehveti komuta eden de nefistir. Nefsin önünün kesilmesine ihtiyaç vardır. Nefsin önünün kesilmesi alışmış olduğu âdetlerin önüne set çekilmesiyle mümkün olur.

Lügatte, رَضَّ ve رَاضَ (radde ve rade) kelimeleri aynı anlamdadır. Bir kimse 'Radda' dediği zaman elif harfinin dad harfine idgam[25] olmasından ötürü

[25] Arapça'da aynı cinsten olan veya yakın mahreçlerden çıkan iki harften birinciyi ikinciye katarak okuma.

dad harfi şeddeli olmuştur. Elif harfini açığa çıkartan kişi ise dad harfini hafifleterek 'Rade' demiş olur.

Radda kelimesi kırmak anlamındadır. Bu nedenle kırılan eşyalara رَضَّ'Radda' denilir. Ahlâkı kırık olanlara da رَاضَ 'rade' denilmektedir. İşte sen nefsinin önünü kesersen, onun sana karşı olan ısrarını kırmış, seninle didişmesini engellemiş olursun. Çünkü nefis, lezzeti ve şehveti itiyat hâline getirir, hevâ ve arzularla meşgul olur. Sen onu bu âdetinden mahrum edersen, nefsin önü kapanmış olur. Annesinin göğsünü emmeyi huy hâline getirmiş bir çocuğun annesinin göğsünü bulduğunda nasıl sükûnete erdiğini görmüyor musun? O çocuk annesinin göğsünden mahrum kaldığında nasıl hasret çekiyor ve o memeye kavuştuğunda nasıl seviniyor! Şehvanî nefis de böyledir. Sen çocuğu sütten kestikten bir müddet sonra o çocuk artık anne sütünü aramaz. Çünkü o çocuk artık türlü türlü yemeklerin lezzetini tatmış olduğundan, artık anne sütünün özlemini çekmez. Nefis de buna benzer. Eğer nefis yakînin lezzetini, Allah'a yakın olmanın nimetini, Allah'ı seçmenin tatlılığını bulursa ve eşyaya bu nazarla bakarsa, artık bu nefis şehvetlerin hasretini çekmez.

Yakîn

Yakînin nasıl bulunacağını soranlara temiz bir kalple cevabı verilmiştir. Çünkü yakîn temizdir ve onun mekânı da karargâhı da temiz olur.

Yakînin temizliği nedir diye sorulursa, bu soruya şöyle cevap verilir: Küçük ya da büyük kalpte bulunan endişeleri ve tedirginlikleri terk etmek, şüphe veren hususlardan da sakınmaktır. Böyle yapılırsa kalp şehvetlere ilgi duymaktan ve onlarla meşgul olmaktan uzaklaşarak temiz hâle gelmiş olur. Böyle yapman senin kalbini cilalar, takvâdan dolayı kalbin ayna gibi olur. Öyle ki âhiret işlerini düşündüğün zaman âhireti âdeta gözünün önüne getirir ve sen de bunu görürsün! Eğer sen aynanı sıcak nefesinle hohlayarak koruduğun gibi, şehvetin yakıcılığından kalbini de böyle korursan, melekût âlemi senin kalbinde temessül eder. Hatta semâvattan arşa kadar olan işler senin gözünün önünde aşikâr bir şekilde

tezahür eder. Sen de kalp gözünle tüm bunları izlersin. Aynen Hârise'nin[26] (r.a) Peygamber'e (s.a.v) söylediği gibi. Hârise (r.a) Allah Resul'üne (s.a.v) şöyle demişti:

كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى عَرْشِ رَبِّي بَارِزًا، وَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى أَهْلِ الْجَنَّةِ كَيْفَ يَتَزَاوَرُونَ فِيهَا، وَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى أَهْلِ النَّارِ كَيْفَ يَتَعَاوَوْنَ

"Yâ Rasûlallah! Sanki ben apaçık Rabbimin arşını izliyorum! Sanki cennet ehlinin cennette birbirlerini nasıl ziyaret ettiklerini görüyorum! Sanki cehennem ehlinin de birbirlerine karşı nasıl yardım ettiklerini (diğer rivâyette 'düşmanlık ettiklerini') müşahede ediyorum."

Peygamber (s.a.v) de ona şöyle buyurdu:

عرفتَ فَالْزَمْ، عَبْدٌ نَوَّرَ اللهُ الإِيمَانَ فِي قَلْبِهِ

"Tamam ey Hârise! Bu hâlini muhafaza et! (Sen) Allah'ın, kalbini îmânla nurlandırdığı kişisin!"[27]

---

26 Hârise b. Sürâka'dır. Hârise, hicretten hemen sonra annesiyle birlikte Müslüman olmuştur. Bir gün, şehitlik mertebesine ulaşması için Hz. Peygamber'den (s.a.v) dua istemiş, Hz. Peygamber (s.a.v) de ona dua etmiştir.
Hazreç Kabîlesi'nin Neccaroğulları koluna mensup olan Hârise, küçük yaşta Bedir muharebesine katılmış, savaş alanının gerisinde havuzdan su içerken düşman askerlerinden Hibbân b. Arika tarafından atılan bir okla şehit edilmiştir. Medineli Müslümanlardan ilk şehit olan sahâbînin Hârise olduğu kaydedilmiştir. (M)

27 Beyhaki, Şuabu'l İman, 10588.

Sen kalbini muhafaza ettikten sonra bir de onu –zikrettiğimiz gibi– kendini beğenmekten ve şımarmaktan korursan, böyle bir hâle düşecek olan yolları tıkarsan, pürüzsüz ve net bir şekilde Allah'a (c.c) giden yollar senin için saf ve temiz hâle gelir. Böylece şehevî arzular da kalbini kuşatamaz. Eğer senin kalbine de arzu ve istekler ârız olursa, şu hadisi hatırla:

إِنَّهُ لَيُغَانُ عَلَى قَلْبِي وَإِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللهَ فِي الْيَوْمِ مِائَةَ مَرَّةٍ

"Bazen kalbime gaflet çöküyor, ancak ben (bundan ötürü) Allah'a günde yüz kere istiğfar ederim." [28]

Allah Rasûlü'nün (s.a.v) kalbine gelen gaflet, sonraki insanların kalplerine gelen bildiğimiz gaflet gibi değildir. Zira Peygamber'in (s.a.v) kalbinde –hâşâ– bir hezeyana veya bir ayıba gidecek yol yoktur. Çünkü onun kalbi en saf; onun işleri en ulvî işler olduğundan, onun kalbi kendisine su-i zan edilecek durumlardan muallâdır. Bu bahsin tefsiri anlattıklarımızdan daha geniş ve detaylı olup, biz bunu –Allah'ın izniyle– kitabın sonunda bulunan 'Kalbin Sıfatları, Kalbin Hilkati ve Yakînin Şerhi' bâbında açıkladık.

Biz her ne kadar nefsi ve riyâzetini zikretmeyi tamamlamak istesek de, yine nefsin riyâzetine geldik. Bir şahinin dağların zirvelerinde insanlardan nasıl ürküp uzak durduğunu; ancak iyi terbiye edilip eğitildiğinde sahibine nasıl ünsiyet kurduğunu

28 Müslim, 2704, Zikr, 41-42; Ebû Dâvûd, 1515.

görmüyor musun? Terbiye etmek onun kalbine sirâyet etmiş, sükûnet onda huy hâline gelmiş, ürkmeyi atlatmış, uçmayı terk edip sahibine yönelmiştir. Öyle ki, sahibi o şahini havalandırsa ve uçmaya teşvik etse, o şahin uçar ve sahibinin istediği gibi avını yakalar. Eğer sahibi bu şahini havadayken çağırsa, hemen sahibinin yanına döner; sahibinin isteğini kendi arzularına tercih eder; onun talimat ve taleplerine âmâde olur.

Bu durumu gören bir mü'min, kendi nefsinde bu itaati uygulayamadığı için üzülerek ve ibret alarak ölmeyi hak etmiyor mu? Çünkü o kuş sahibini işitiyor ve itaat ediyor! Sahibinin görüşüne uymak için daha çok çaba harcıyor! Bir mü'minin Rabbinin sözünü dinlemesinden daha fazla, o kuş sahibinin sözüne itaat ediyor!

Yine pek değeri olmayan basit bir binek hayvanını da görmez misin? Bu hayvan nahır[29] içinde istediği gibi dolaşırdı. Ancak seyis bu hayvanı o nahırdan aldı ve ağzına gem, sırtına da eğer vurarak onu tedip etti. Sonra da yola çıkardı. Peki, seyis bunu çayırlık alanda ve eğerin altında nasıl tedip etti? Kervanın içinde ve gürültülü ortamlarda onu nasıl terbiye etti? Gürültülü ortamlara ulaştığında korkmaması için onu nasıl eğitti? Hayvan da seyir esnasında kulaklarını açıp verilen komuta uyarak sağa sola hareket etti ancak eski hâline dönüp de yoldan sapmadı? Artık kervan olmasa bile bu hayvan kendi

29 Sığır sürüsü.

başına gitti, canını tehlikeye atma pahasına verilen komutlara göre sağa sola zıplayabildi. Bu hayvan, gürültülü bir ortamla karşılaştığında artık ürkmedi, yolculuğunu bırakmadı, kendi hâline uygun bir şekilde hareket etti.

Bu hayvana artık gümüşle değil altınla değer biçiliyor, değeri ve kıymeti artıyor, güzel yem veriliyor, kralın harasında yerini alıyor! Bu eğitim sayesinde hayvan bu değere ulaşıyor, ağır yük ve çileden kurtuluyor, değerli eşyalar taşıyor, sırtına vurulan ağır yükten ve zor işlerden kurtulmuş oluyor!

Bu hayvan kendi hevâsını terk ederek değerini daha yüceltmiş oluyor. Tehlikeli bir durumla karşılaştığında bunu artık önemsemiyor, yorulduğunda bıkmıyor. İcap ettiği durumda da binicisi onu dörtnala koştursa, o tüm gücüyle kendisinden istenileni vermek için canhıraşhane biçimde koşuyor! Bunu yaparken ne isyan ediyor ne üzülüyor ne serkeşlikte bulunuyor ne tembellik ediyor ne de edebini terk ediyor! Oysa bu hayvan daha önceden başıboş bir şekilde dolaşıyor, istediği şekilde hareket ediyordu. Yine bu hayvanın daha önceden değeri emsallerine yakın bir rakamdı. Ancak kralı onu kendine özel olarak seçti, güzel yemlerle besledi, insanların gözlerinden uzak tuttu, onu yüceltti, çile ve meşakkatten kurtardı. Bunun sebebi o hayvanın hevâsını terk etmesi, başıboş dolaştığı meraları bırakması, gayret göstermesi, kendi gibi olanlarla iyi geçinmesi, efendisinin yanında yorgunluklara katlanması, sadakatle

efendisi için tüm gücünü sarf etmesi, kalbini uyanık tutması, bakışlarını sadece efendisine hasretmesiydi.

Eğer bu hayvan eğitildiği hâlde efendisinin isteğine karşı çıkarsa, yolculuğundan geri dönerse, onun terbiyesiyle edeplenmezse, yol gittiğinde gecikir. Şayet eski hâline dönerse serkeş ve âsi olur. Eğer kendi istediği yerde durayım derse kuvvetini sergileyemez ve gücü tükenir, olduğu yere yığılıp kalır. Böylece bu hayvan nefsine uymuş olur ve eski zayıflığına döner.

Eğer bu hayvana gem vurulsa koşmaktan geri durur. Bunun sebebi efendisinden değil vurulan gemin yavaşlatıcı olmasından dolayıdır. Yavaş gittiğinden dolayı acı çeker, ağzında, dilinde ve damağında olan gemden dolayı korku hisseder. Böylece kendi isteğini de terk eder, kendi etrafında dönüp dolaşarak istikrar bulamaz. Çünkü basit olan nefsini seyisinin itaatine sunmamıştır. Böylece o hayvan idrarını ve pisliğini olduğu mekâna yapar ve o mekânda çakılıp kalır.

Bu hayvan gürültülü bir ortama rastladığında ürker ve yolculuğunu bırakır, gerisin geriye döner. Belki de geri döndüğü yolda mevcut olan çukur ve kuyulara düşer. Neticede ya bir yerini kırar ya da helâkine sebebiyet verir. İşte bu âdi olan o hayvanın durumudur. Çünkü o hayvanın huyu kötüdür ve efendisine bir faydası dokunmaz. O artık sadece yük taşır. Sen o hayvanı gözden düşmüş ve yük altında perişan olmuş bir şekilde görürsün. Bazen cılız hâlini görürsün, bazen de aç ve perişan hâlini. O

artık yem yemede, yolculukta ve çalıştığı işlerde sıradan bir hayvan olmuştur.

Kulun hâli de böyledir. Eğer şehvetlerini terk ederek nefsini tedip ederse, şehvete giden yolların önünü keserse, o lezzetlerden koparsa, nefsine karşı mücâhededе bulunursa, onun istediklerine engel olursa ve neticede ona boyun eğdirip itaate sevk ederse, o zaman akıl ve kalbe boyun eğilmiş olur. Böylece emredildiği şekilde yolunda istikrarlı olur, Allah'a itaat konusunda kimseden korkmaz, kınayıcıların kınamasından da ürkmez.

Bu kişinin başına bir musibet gelse, o nefsine Allah'ın zâtını hatırlatır, ona mevlâsına itaat etmesi gerektiğini duyurur. Bu kişinin kalbi Allah'ın iradesine yönelmiş, gelecekte kendisi için belirecek şeylere gözünü dikmiştir. O memnuniyetle ve gönül rahatlığı ile Allah'tan gelecekleri kabul eder, Allah'ın kendisini hangi işlerde kullanacağı konusunda teslimiyet gösterir, kendisini hangi hâlden hangi hâle getireceğini gözetler. Eğer Rabbinden bir nusret geldiğini görürse bunu kendisi için bir nimet ve rahmet olarak addeder.

Eğer ortada kaldığını görürse Allah'a (c.c) koşar, nefsini O'nun huzuruna atar, O'na seslenip Ondan medet diler. İşte bu kişi Allah'ın dostudur. Benliğini nefsinden sıyırarak yücelmiş, onu Allah'a feda ederek şöyle demiştir:

"Ey Allah'ım! Sen benim Rabbimsin! Sen beni, benim istediğim gibi değil, Kendi dilediğin gibi yarattın!

Benim kendi hâlimi bilecek bilgim yoktur. Sen bana nasıl muamele yaptıysan odur. Ben görüyorum ki Sen bana kendi nefsimden daha şefkatli ve merhametlisin. Sen beni kendi nefsimden daha yüce gördün. Ben ellerimi Sana Müslüman olarak açıyorum! Dualarımı kabul et! Zira sen indirdiğin kitapta şöyle buyuruyorsun:

وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهٗٓ اِلَى اللّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى

"İyi davranışlar içinde kendini bütünüyle Allah'a veren kimse gerçekten en sağlam kulpa yapışmıştır." [30]

Yâ Rabbi! Ben tüm mahlûkatı arkaya attım; sadece Sana yöneldim. Sebepleri bir kenara bıraktım; doğrudan Sana bağlandım!

Allah (c.c) bu kula karşı kaim olup onu gözetir, himaye eder, destekler, ona yardım eder ve onun gözünü aydın kılar. Kul ise sadece Rabbi ile meşgul olur, O'nun mülküne bakar, hukukuna riâyet eder, koyduğu sınırlara uyar, O'nun işlerine tazimde bulunur, katlanılamayacak durumlara karşı O'nun dinini savunur, diğer kulları Allah'a çağırır. Çünkü bu kul Allah'ın dostudur; izzet ve kudret sahibi olan Rab de bu kulun dostudur. Bu kul Allah'a kavuşuncaya kadar bu hâlde olur.

---

30 Lokmân, 22.

Bu kulun vasıflarının izahı kaynaklarda mevcuttur. Âişe'nin (r.anha) rivâyet ettiği hadiste Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Cebrâil bana gelerek Allah'ın (c.c) şöyle buyurduğunu haber verdi:

مَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ وَ بَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا وَ رِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا وَ إِنْ سَأَلَنِي أَعْطَيْتُهُ وَ لَئِنِ اسْتَعَاذَنِي لَأُعِيذَنَّه

"Kulum Bana kendisine farz kıldıklarımı yerine getirmekten daha iyi bir şeyle yaklaşamaz. Ondan sonra kulum bana nâfile ibâdetlerle yaklaşmaya devam eder; sonunda Ben onu severim. Ben onu sevdiğim zaman artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Bir şey istediğinde derhal ona veririm, bir şeyden de Bana sığındığında muhakkak onu muhafaza ederim." [31]

Peki, bizim Allah ile akleden, Allah ile konuşan, Allah ile işiten, Allah ile gören, Allah ile tutan, Allah ile yürüyen kişi hakkında zannımız nasıl olmalıdır? Onun çalışması ve ortaya koydukları nasıl olur da dünyada ters yüz edilebilir?

---

31 Buhârî, 6502; İbn Hibban, 347; Beyhaki, Sünenu'l Kübra, 5903; İbn Hacer, Metalibu'l Aliye, 596.

Bir kimse 'Bu nasıl olabilir?' dese ona şöyle cevap verilir: 'Bir kul ki Rabbi o kulun işlerini kolaylaştırmış, işlerini üstlenmiş, onu korumuş, gözetimi altına almış, kendi yolunda kullanmıştır. O kul da Allah yolunda olmuş, şehvetini öldürmüştür. Bunun üzerine Allah (c.c) zor işleri ona kolaylaştırmış, onun yolunu nurlandırmış, sebeplerde ona yardım etmiş, ona ilhamda bulunmuş, anlayış vermiş ve akıl sahipleri arasına katmıştır. Artık o kul konuştuğunda hikmetle konuşur, sustuğunda tefekküre dalar, baktığında ibretle bakar, yürüdüğünde heybetle yürür, tuttuğunda işlere gâlip gelir. Oysa bu kulun kalbi daha önceden tefekkürden mahrumdu, işleri de tedbirden yoksundu. Tüm bunların hepsi Kitap'ta (Kur'ân'da) ve verilen haberlerde mevcuttur.

Kur'ân'daki haberlere gelince; Hızır'ın (a.s) durumu buna örnektir. O, gemiyi delmiş, çocuğu öldürmüş, duvarı düzeltmişti.[32]

Eğer Hızır (a.s) bunu zâhiren yapacak olsaydı buna güç getiremezdi. İşin sonunda ise Hızır (a.s) şöyle demişti:

وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ اَمْرِيۜ

"Ben bunu kendiliğimden yapmadım."[33]

Bunu Allah (c.c) bâtınî yoldan Hızır'a bildirmişti. O Allah ki istediğine bunu verir. Allah (c.c) bu hususu şöyle zikreder:

---

32 Bu konunun detayları için bkz. Kehf sûresi, 60-82.
33 Kehf, 82.

فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَآ اٰتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا

"Derken kullarımızdan bir kul buldular ki ona katımızdan bir rahmet vermiş, yine ona tarafımızdan bir ilim öğretmiştik." [34]

Allah (c.c) bunu ilim yoluyla ona öğretmişti. Yine Zülkarneyn'in (a.s) durumu da böyleydi. Allah (c.c) şöyle buyurmuştur.

اِنَّا مَكَّنَّا لَهٗ فِي الْاَرْضِ وَاٰتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًاۙ فَاَتْبَعَ سَبَبًا

"Gerçekten biz onu yeryüzünde iktidar ve kudret sahibi kıldık, ona (muhtaç olduğu) her şey için bir sebep (bir vasıta ve yol) verdik. O da bir yol tutup gitti." [35]

Zülkarneyn'e başka insanlara verilmemiş bir ilim verilmişti. Biri dese ki bir kişi kalbine doğan şeyleri yapsa ya da Hızır'ın zâhiren yaptığını yapsa bu câiz olur mu? Biz de bu soruya hayır deriz. Çünkü Allah (c.c) risaleti Muhammed (s.a.v) ile sona erdirmiştir. Yeryüzünde ondan sonra sadece mülhemunlar ve Peygamber'in (s.a.v) sözlerini nakleden muhaddisler kalmıştır. Nitekim Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur.

34 Kehf, 65.
35 Kehf, 84-85.

إِنَّهُ قَدْ كَانَ فِيمَا مَضَى قَبْلَكُمْ مِنَ الْأُمَمِ مُحَدَّثُونَ وَإِنَّهُ إِنْ كَانَ فِي أُمَّتِي هَذِهِ مِنْهُمْ فَإِنَّهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ

"Sizden önce geçip gitmiş ümmetler içinde Allah tarafından kendilerine ilham olunan (Haber verilen) kimseler vardı. Ümmetimin içinde de bunlardan biri varsa o da şüphesiz Ömer'dir."[36]

İbn Abbas (r.a):

وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ

"Biz, senden önce hiçbir rasûl ve nebî göndermedik ki..." âyetini tefsir ederken rasûl ve nebi kelimelerinin yanına 'Muhaddes' (Kendisine haber verilen/ilham olunan) kelimesini de eklemiştir. Yani 'Nebi' derece olarak 'Rasûl'den daha altta; 'Muhaddes' ise 'Nebi'den daha alt derecededir. Rasûl'ün risalet derecesi vardır. Muhaddes'in ise hadis derecesi vardır. Allah (c.c) İslâm'ı muhkem kılarak Kur'ân ve Sünnet ile onu bizim için din olarak seçmiştir. Hiç kimse İslâm dinine eklemeler yapamaz, ondan bir şeyi eksiltemez ve onda zorbalık yapamaz. Çünkü İslâm dininin sınırları korunmuş, emirlere uymak herkese şart koşulmuştur.

Sıddıklar, mülhemün ve muhaddesler şer'î ahkâm sınırlarının dışındadırlar. Başlangıçta bahsettiğimiz

[36] Buhârî, 3469, 3689; Müslim, 2401; Tirmizî, 3693; Müsned, 23763.

gibi bu (Hızır kıssası), Allah'ın tedbir ve tasarrufu olup, Allah'ın himâyesi altında gerçekleşen olaylardır.

Biz Hızır (a.s) kıssasını daha sonra gelen kişilerin de aynı şeyi yapmaları için örnek vermedik. Bizim amacımız şudur: Allah'ın bazı kulları vardır ki Allah (c.c) onlara Kendi muradına göre gizli ilimler vermiştir. Bu kulların Allah katında öyle dereceleri vardır ki anlayabilen kişiler için bu bir hakikattir. Biz bunun nasıl gerçekleştiğini söylüyoruz. O kişiler Allah ile işitir, Allah ile görür, Allah ile konuşur, Allah ile tutar, Allah ile yürür, Allah ile akleder.

Abdullah b. Zeyd şöyle demiştir:

"Lokman (a.s) şöyle demiştir:

'Allah'ın (kudret) eli hikmet ehlinin ağzındadır. Onlar bir şey konuşmaya görsün.. Allah onların konuştuklarının gerçekleşmesi için zemin hazırlar…"

A'meş şöyle nakleder: "Bir adam Ömer'e (r.a) gelerek:

'Ali benim kafamı yardı' dedi. Ömer de Ali'ye:

'Neden bunun kafasını yardın?' diye sordu. Ali:

'Bu adam bir kadına karşı diretiyordu (rahatsız ediyordu). Kadının o hâli benim zoruma gitti. Kadına kulak verdim ve o adam hakkında çirkin şeyler söyledi. Bunun üzerine ben de o adamın kafasını yardım' dedi. Bunun üzerine Ömer (r.a) şöyle dedi:

'Allah'ın yeryüzünde gözleri (gözetleyicileri) vardır. Ali de bunlardandır.'

Kays b. Ebî Hazim şöyle rivâyet eder:

"Ebû Bekir'e (r.a) bir at verilmişti. Ensar'dan bir çocuk: 'Ey Allah Rasûlü'nün halifesi! Beni bu ata bindirsene!' dedi. Ebû Bekir:

'Daha önceden eğerli bir ata binmiş çocuğu bu ata bindirmem seni bindirmemden daha hoş gelir bana' dedi. Çocuk:

'Niye ki? Vallahi ben senden de, senin babandan da daha iyi biniciyim' dedi.

Muğire der ki: Ben daha fazla dayanamadım ve çocuğu kafasından tutup ata bindirdim. Derken o çocuk atın burnunu tutarak sanki bir tabak çeviriyormuş gibi çevirdi ve sürdü.

Urve, babasından şöyle nakleder:

"Ebû Bekir (r.a), Hâlid b. Velid'i (r.a) Benî Süleym kabîlesine (isyanı bastırması için) göndermişti. Hâlid de onları (mürtedleri) ahırlara doldurarak yakmıştı. Bunun üzerine Ömer (r.a) Ebû Bekir'e (r.a):

'Sen Allah'ın azâbıyla azap eden birini mi görevlendiriyorsun?' dedi. Ebû Bekir de:

'Allah'ın kâfirlere karşı kınından çıkardığı kılıcı, kınına sokmak istemem' dedi.

Peygamber (s.a.v) Sa'd b. Muaz (r.a) için de şöyle buyurmuştu:

'Allah'ın hükmüyle hüküm verdin'[37]." [38]

---

37 Buhârî, 3043; Müslim, 1770.

38 Bu olay şöyledir: Benî Kureyzâ Yahudileri daha önce Müslümanlarla ahit yaptıkları hâlde, Hendek savaşı sırasında müşriklerle iş birliği yaparak ahdi bozmuşlardı.

Yani Peygamber (s.a.v) Sad'ın (r.a) Benî Kureyzâ hakkında onların savaşçılarının öldürülmesine, kadınlarıyla çocuklarının da esir alınmasına, mallarının ganimet olarak dağıtılmasına dair hükmünü isabetli bulmuştur.

Raşid b. Raşid şöyle anlatır: "Ben Hâlid b. Ebî Ma'dan[39] ile bir gün Medine çarşısında bulunuyorduk. Hıristiyan'ın biri Allah'a ortak koştuğunu izhar etti. Bunun üzerine Hâlid bana: 'Kollarını sıvazla ve şu adamın burnunu kır' dedi. Ben de o kişinin burnuna vurarak burnunu kırdım. O Hıristiyan gidip bize karşı yardım istedi. Daha sonra vali Hâlid'e:

İslâm'a girmeden önce Sa'd bin Muâz ile Benî Kureyzalılar arasında iyi münasebetler vardı. Onun için, Yahudiler ahdi bozmalarıyla ilgili hüküm vermek üzere Hz. Sa'd'ın hakem yapılmasını teklif ettiler. Rasûlullah (s.a.v), Sa'd'ı (r.a) hakem yapmak üzere dâvet etti. Hasta ve yaralı vaziyette yatağından kalkan Sa'd (r.a), mühim bir hizmeti îfâ etmek üzere yola çıktı. Kureyzâ mevkiine yaklaştığında Allah Resul'ü (s.a.v) şöyle buyurdu:
"Büyüğünüz, efendiniz geliyor. Ayağa kalkın, onu indirin."
Daha sonra da Hz. Sa'd'a dönüp: **"Onlar hakkında hükmünü ver."** dedi. Sa'd (r.a): "Ben, onlardan ergenlik çağına gelip savaşan erkeklerin öldürülmesine, kadınlarıyla çocuklarının da esir alınmasına, yurtlarının, Ensar hariç sadece Muhacirler arasında paylaştırılmasına ve mallarının da ganimet olarak mü'minler arasında taksim edilmesine hükmediyorum' dedi. Bu hüküm Tevrat'ta da vardı. Hz. Peygamber bu hükümden çok memnun olarak şöyle buyurdu: **"Onlar hakkında Allah ve Rasûlünün vereceği hükmün aynısını verdin."** (M)

39 Tabiinden olup yetmiş civarında sahabî ile görüşmüş ve Muaz b. Cebel, Ebû Ubeyde b. Cerrah ve Ebû Zer Gıffari'den hadis rivâyet etmiştir. (M)

'Seni böyle yapmaya sevk eden neydi?' dedi. O da:

'Allah o kişinin de, ona yaptığımız bu tedip edici hareketi ağır bulanların da burnunu yere sürsün! Eğer onlar açıkça şirklerini ve haçlarını izhar ederlerse bu muameleye maruz kalırlar. Tâ ki şirklerini izhar etmekten vazgeçinceye kadar bu durum böyle devam edecektir' dedi.

Mâlik b. Dinar şöyle anlatır:

"Âmir b. Abdi Kays zulme uğramış bir zımmî görünce ona elbisesini verdi ve şöyle dedi:

'Vallahi zımmî olanlara verilen sözler bozulursa, ben de sağ olduğum sürece onları kurtarırım.'

Sen nefsini hevânın ateşinden korursan bu ateş kalbine gelir ve kalbindeki karışık düşünceleri eritir. Böylece kalbin saf hâle gelir. Yani altının ateşten çıktığı zaman ki saf hâli gibi senin kalbin de saf olur, kalpte bulunan kir ve paslar dağılıp gider. Çünkü hevâ kalbi kirletip paslandırır. Aynen günahların kalpte siyah bir nokta olması gibi. Bu durum Peygamber'in (s.a.v) hadîsinde şöyle geçer:

إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا أَذْنَبَ كَانَتْ نُكْتَةٌ سَوْدَاءُ فِي قَلْبِهِ، فَإِنْ تَابَ وَنَزَعَ وَاسْتَغْفَرَ، صُقِلَ قَلْبُهُ

'Mü'min, bir günah işlediği zaman kalbinde siyah bir nokta belirir. O, işlediği günahtan tövbe ve istiğfar ettiği zaman o nokta silinir ve kalbi

(cilalanır) yine parlar.' Sonra da Allah Rasûlü (s.a.v) şu âyeti okudu:

'Hayır! Bilakis onların işlemekte oldukları (kötülükler) kalplerini kirletmiştir'[40]**."**[41]

Günah tövbe ile giderse onun siyahlığı da gitmiş olur; ancak isi kalır. Şeytan gider ancak gölgesi kalır. Gece gitse de sabahın yüzünde karanlığı ve izleri kalır. Kişi günahtan tövbe etmiş olsa da hevâsını çalıştırmıştır. Hevâ ise henüz mukimdir. İşte bu kişi tövbe etmiş ancak günah olan işleri bırakmamış kişidir. Bunun kalbi henüz cilalanmamıştır.

Cilalanmış ve temizlenmiş bir aynaya baktığın zaman o ayna sana sağını, solunu, önünü ve arkanı net bir şekilde gösterir. Bu aynayı güneşe tuttuğun zaman da güneşin ziyasını yansıtır; senin bulunduğun mekânı ve evini aydınlatır. İşte bunun gibi sen kalbini cilalayıp temizlersen, o kalple cenneti ve cehennemi, iyilikleri ve bunlara ait güzellikleri, mertebeleri görürsün. Aynı şekilde kötülüklerin ne kadar çirkin olduğunu, dünyayı ve âhireti de müşahede edersin.

Temiz bir kalple yaratıcının tasarruflarına bakarsan, harikulâde halleri izlersin. Senin kalbinde bulduğun bu nur –aynanı güneşe çevirdiğin zamanki gibi– güneşin bizatihi kendisi değildir. O ayna sadece güneşin nûrunu yansıtıcı gibidir. Senin kalbin hevâdan arınmışsa, o zaman sen yakîni bulursun!

---

40 Mutaffifin, 14.

41 İbn Mace, 4244; Müsned, 7892; benzer lafızlarla Tirmizî, 3334.

Çünkü yakîn senin marifetinden kalbine yansıyan bir nurdur. O nur ki senin ilâhının nûru olup yerlerin, göklerin ve her şeyin nurudur.

Sen ismi celali yüce olan Allah'a yönelirsen kalp nur ile aydınlanır. İşte bu yakîndir. Eğer aynada is ve pas olursa, bu ayna güneşe çevrilse bile o güneş evi aydınlatamaz. Çünkü güneşin ziyası ile aynanın arasına o is ve paslar girmiştir.

Kalp de bunun gibidir. Bu kalp Allah'a yönelse bile bu kalpte hevâ varsa büyük nûru aydınlatamaz. Çünkü hevâ marifet nûru ile büyük nur arasına girmiştir. Bu büyük nur da yakîndir. Eğer hevâ giderse, sen o kalbe baktığında iki nurla karşılaşırsın. Biri gönlünü aydınlatır, diğeri de kalbini. Böylelikle yakîn hâsıl olur. Arap dilinde yakîn, sabit ve istikrarlı olan şey demektir. Araplar şöyle der:

قَدْ يقن المَارُّ في الحَفِيرَةِ

'Yürüyen kişi çukura saplandı.'

Kalbin Sıfatı

Biri çıkıp. 'Bize kalbin sıfatını açıklayın' dese ona şöyle cevap verilir:

"Kalp vücudun boşluğunda bulunan bir et parçasıdır. Buna 'Fuad' denilir. Nurun kaynağı kalptir. 'Hubz Feid' **(خبز فئيد)** tâbiri vardır. Bu, kızgın ateşte külün içinde kalmış ekmek demektir. Dışta kalmış parçaya 'Fuad' denilir.

Kalbe kalp denilmesinin sebebi sürekli değişmesinden dolayıdır.[42] Kalbin iki gözü, iki kulağı ve bir de kapısı vardır. Sadr ise onun evidir. Sadra sâdır denilmesinin sebebi işlerin burada sâdır olmasından ötürüdür. Nur ise kalptedir ve Rabbini tanıyan o nurdur. Çünkü kalpteki o nur Allah'ın nurudur. O, kalbin sevgisidir. Hub (aşk/sevgi) kelimesi

42 Arapçada Kalb (قلب) kelimesi evirmek, çevirmek anlamına gelmektedir.

de bundan türemiştir. Kalbe sevgiyi nur verir. Nitekim Allah (c.c) şöyle buyurmuştur:

حَبَّبَ اِلَيْكُمُ الْاِيمَانَ

"O, size îmânı sevdirdi." [43]

Yani onun kökü kalpteki sevgiye uzanır. Sonra Allah (c.c) şöyle buyurmuştur:

وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ

"Onu kalplerinize süslü göstermiştir." [44]

Bu âyette 'Fuad' kelimesi kullanılmamıştır. Peygamber'in (s.a.v) şu hadîsi de bunu teyit eder:

أَتَاكُمْ أَهْلُ الْيَمَنِ، هُمْ أَلْيَنُ قُلُوبًا، وَأَرَقُّ أَفْئِدَةً

"Size ince ruhlu ve yumuşak kalpli Yemenliler geldi..." [45]

Burada kalp 'leyyin' kelimesiyle; fuad da 'rikkat' kelimesiyle ifade edilmiştir. Nur, kalp kapısından çıkınca 'Sadr'ı aydınlatır. Fuad'ın gözünü ise bu nur aydınlatır. Kişi cennet ve cehennemi ya da âhirete ait bir şeyi düşünürse, bu düşünce onun 'Sadr'ına konuşlanır; kalbin gözleri arasında temessül eder. Sonra da kişi sanki onlara bakıyormuş gibi olur. Allah (c.c) hatırlandığı zaman O'nun anılmasının gölgesi

43 Hucurât, 7.
44 Hucurât, 7.
45 Müslim, 55; Müsned, 7384; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 32972.

'Sadr'e düşmez; ancak onu nur aydınlatır. Böylece o nur onun sadrini ışıldatır ve neredeyse kalp gözünü kaplar. Çünkü 'Sadr'ı aydınlatan nurdur. Zira o nur Allah'ın nurudur. Eğer başka şey hatırlanırsa mahlûk olan o şeylerin gölgeleri olur. Ancak Allah zikredilirse nur ışıldar ve bu, 'Sadr'da gölge oluşturmaz. O, evde asılı duran bir kandil gibidir. Evin duvarları bu kandilin nuruyla ışıldanır. Eğer kandil ile bu duvar arasında bir el veya başka bir perde girerse, bu şey duvarda gölge oluşturur. Böylece bu şey temessül eder. Eğer kandil ile duvar arasına başka bir kandil daha girerse, o zaman bu ışık ve nur arttıkça artar. Duvarda da herhangi bir perde temessül etmez, gölge oluşmaz. İşte kalbin durumu böyledir.

Eğer kalp hevâlara karşı engellenirse saf ve temiz olur. Aynen ateşten çıkan altının durumu gibi saf olur. O zaman altın taşa sürtülür ve onun ne kadar kaliteli olduğu ortaya çıkar. Altının yoğunluğu ne kadar çok ve alaşımı ne kadar fazla olursa, o altın sana kızıllığını gösterir. Yani birinin kuvveti ve yoğunluğu ötekine vurularak anlaşılır. Sen bu altından bir parçayı taşa sürtersen, o taşın üzerinde bu altından ince bir tabaka kalır ve bu da sana altının ne kadar hakiki olduğunu gösterir. Yani taşta az bir iz bırakması o altının kaliteli ve hakiki olduğuna işarettir. Yine bir altının hakiki ve kaliteli olduğunun diğer bir emaresi de kızıllığının tonudur. Eğer bu ton varsa o altın yine kaliteli ve hakikidir. Ancak altının miktarı çok olduğu sürece sana kızıllığını gösteriyor da sen onu taşa sürdüğünde taşta

sarı renk ortaya fazla çıkıyorsa o zaman bil ki o altın kalitesizdir.

İşte kalp de böyledir. Hevânın önü kesilmedikçe o kalbi anlayamazsın. Eğer hevâya karşı engel koyarsan o zaman onun saflığı ortaya çıkar.

Kalp de imtihan taşına sürtülerek kimle sükûnete ulaştığı ve kimle ünsiyet kurduğu test edilmelidir. Kalp imtihanlar ve musibetler karşısında Allah ile mi sükûnet bulup O'nunla mı ünsiyet kuruyor; yoksa O'nun verdikleriyle veya nefsinin ahvâliyle mi? İşte bu test kişideki noksanlığını ortaya çıkartır. Eğer test sonucunda yine Allah (c.c) ile sükûnet bulup O'nunla ünsiyeti devam ediyorsa, bu test sonucunda bir noksanlık ortaya çıkmaz. Yani Allah'ın verdiği veya aldığı nimetler onun sükûnet bulduğu şeyi ortaya çıkartır. Acaba tüm bunların sonucunda kişi hevâsının önünü hâlâ kesiyor mu? İşte bu derece senin Allah'a olan kulluğunun değerini gösterir. Bu nedenle denilmiştir ki Allah'a hevâ ile değil yakîn ile ibâdet et! Yakîn, hevânın önü kesildikten sonra ortaya çıkar. Bunlardan birinin eksilmesi diğerinin artması demektir. Bu devamlı olarak birbirini takip eder.

Yine denilmiştir ki sabır iki çeşittir. Birisi musibetlere ve imtihanlara sabretmektir. Diğer ise hevânın dâvet ettiği şeylere karşı sabır göstermektir. Yani itaat mi isyan mı? Eğer nefsini hevâya uymaktan men edersen bu durum senin için bir huy hâline gelir ve artık hiçbir şeyde hevâya itaat etmezsin.

Eğer bu husus sana aşikâr olduysa kalbin yakîn ile nurlanır. Bu da senin gönlünü aydınlatır ve gözlerin bu nura bakıp durur; nefsin ise Allah (c.c) ile kurbiyet hususunda sürekli teyakkuz hâlinde olur. Aynen Âmir b. Abdi Kays'ın şu söyledikleri gibi:

"Gözüm hiçbir şeye bakmadı ki Allah'ı o şeyden daha yakın görmüş olmayayım."

Muhammed b. Vasi de buna benzer bir durumu rivâyet etmiştir. Âmir bu mertebeye nefsini tedip ederek ulaşmıştır. Hatta öyle bir hâle kavuşmuştur ki, onu da kendi ağzından dinleyelim:

"Dünyayı sadece dört şeyde buldum (Müellif bu dört şeyi açıklamamıştır)."

O kendi nefsini o kadar tedip etmiştir ki, nefsi ona itaat eder hâle gelmiştir. Şöyle bir olay anlatılır: "O Şam'a gitmek istediği zaman ona:

'Sen Mısır halkına neden ağlıyorsun ki?' dediklerinde o:

'Orada kardeşlerim var; orada müezzinlerin yankılanan sesi var; orada muhacirlerin susuzluğu var' dedi. Ona:

'Sana izin verildi; neden geri dönmüyorsun?' denildiğinde o:

'Nefsim için yolculuk yapmaktan hoşlanmıyorum' dedi.

Vehb b. Münebbih şöyle bir olay anlatır:

"Bir adam hocasına: 'Hevâmın önünü kestim' dedi. Hocası. 'Sen kadınlarla, dermanın arasını tefrik

edebildin mi?' diye sordu. O: 'Evet' deyince hocası: 'Sen nefsinin önünü kesmek bir yana, onu daha da güçlendirmişsin' dedi.

Îsâ b. Meryem insanlara:

'Sizin gözünüzde bir avuç toprak ile bir avuç altın eşit midir?' diye sorduğunda insanlar:

'Hayır' dediler. Îsâ (a.s).

'Benim gözümde eşittir' cevabını verdi. İşte hevânın önünü kesmek budur' dedi. Bir kişi:

'Bunu bize açıklar mısın? Nasıl olur da bir kalpte bu ikisi eşit olabilir?' dedi. O:

'İnsanlar bu ikisini birbirinden ayırıyorlar. Hevâlarına uyarak altını topraktan üstün tutuyorlar. Altında menfaat gördükleri için bu menfaat nedeniyle altını üstün tutuyorlar' dedi.

Tüm bunlardan kurtulmak isteyen kişi her şeyi yakînin nuruyla müsavi görünceye kadar nefsini tedip etmelidir. Yani bunların tümünü de Allah yaratmıştır. Sonra kişi eşyaya Allah'ın biçmiş olduğu değer kadar kıymet vererek ona o gözle bakar. Eğer Allah isteseydi altına biçtiği değeri taşa ve cama da biçebilirdi. Bu durumda altın insanların kalbinde değersiz olurdu. Ömer'in (r.a) dirhemleri inek derisinden yapmak istediğini bilmez misin?

O hâlde sen altına ve gümüşe kendi nefsinin biçtiği değer kadar değil, Allah'ın biçtiği değer kadar önem vermelisin! Mesela şunu düşün: Birisi sahip olduğu paranın geçerli olduğu Semerkand'ın şehirlerine gidiyor. Bu kişi sahip olduğu o parayı kaybetmiş olsa

üzülür; bu parayı bulsa sevinir. Ancak aynı kişi bu paraların geçerli olmadığı memleketlere gitse, bu parayı fırlatsa da bunu önemsemez! Bu da gösteriyor ki altın kazanç sağladığı için insanların kalbinde değeri büyüktür. Çünkü altın eşyaya değer biçme ölçeğidir. Bu nedenle Allah (c.c) insanların çoğuna eşyanın değerini Kendi katındaki değere göre değil de, altın ve gümüşe göre ölçtükleri için buğz eder.

İşte senin yapman gereken nefsini tedip etmek ve bu arzularının önünü kesmektir. Böylece kalbin saf olur, o kalp yakîn ile yoluna devam eder. Netice olarak da sen altını ve gümüşü Allah'ın yaratmış olduğu diğer eşyalar gibi iki eşya olarak görürsün. Sonra sen altına ve gümüşe insanların biçtiği değerle değil, Allah'ın biçmiş olduğu değerle bakarsın. O zaman senin gözünde altın ve gümüş Allah'ın yaratmış olduğu eşyalardan sadece iki eşya olarak görünür. Îsâ'nın (a.s) söylemiş olduğu bir avuç toprakla bir avuç altının eşit olmasını izah bâbında bunları zikrettik.

Eğer sen nefsini tedip ettikten sonra ondan gâfil olursan; onun şehveti diri, hevâsı da canlı olduğu sürece eski alışkanlıklarına tekrar dönmeyeceği konusunda emin olma! Görmez misin ki bir yay kullanılmadığı zaman eskiyip gider. Kılıf zayıf olursa yayı nasıl taşır? Sen kenara atılarak kullanılmayan bir yay ile ok atsan hedefi ıskalarsın! Nefis de böyledir. Onu kendi başına bırakırsan şehveti daha şiddetlenir, sıcaklığı daha da artar; hevânın zulmeti daha da kuvvetlenir. O zaman kılıf zayıf olup yayı taşıyamaz.

Akıl, marifet, ruh ve ilim nûru, kalpte bulunan şehvet ateşini güçlerine göre yok eder. Şehvet ateşi güçlü olursa nur zayıflar ve hevâ da yakîni karartır. Bu âfetlerden dolayı kalpte şek ve şüphe oluşur, bu âfetler kalbe tahakküm eder. Neticede kalp yere serilir. İşte bu durum hevânın elinde yere yığılmış ve esir edilmiş bir kalbin durumudur. Bu kalpte yakıcı olmayan amellerin zuhur etmesine az rastlanır. Sonra bu kalp hedefi tutturamaz, atılan oklar sağa sola gider ve belki de yayın zayıflığından dolayı hedefler hiç vurulamaz. Çürümüş ve kenara atılmış bir yayın atacağı ok böyledir.

Kalbin âfetleri de bahsettiğimiz yayın durumu gibidir. Sen iyilik yapmak istersin ancak hevân kalbini sağdan ve soldan şehvetlere sürükler. Sonuçta sen sırat-ı müstakimden ayrılarak yoldan sapmış olursun. Belki de sen hedefini geçtin, belki de kalbin zayıfladı ve niyet etmeden bu işleri yaptın. Ancak amelin Rabbine ulaşmadı! Aynen okun hedefe ulaşmadığı gibi.

Peki, sen bu yayı nasıl düzelteceğini biliyor musun? Onu ateşe tutup yumuşatarak bunu yapabilirsin. Ateşte yumuşadığı zaman yaya istediği şekli verebilirsin. O zaman yayı kılıfa da uygun bir şekle sokabilirsin. Çünkü üstte olan yerinden kaymıştı. Kılıf ne kadar sağlam olursa yayı o kadar iyi taşır. Nefsin şehveti de ne kadar kuvvetli ve sert olursa yayılarak hevâ ateşini tutuşturur, kalbin nûrunu yok eder. Kalp nur ile ıslanmıştır. Çünkü bu nur Allah'ın rahmetidir. Rahmet ise serin olur. Kalp ise yumuşaktır

ve bu nûrun serinliğine boyun eğer. Nur yok olduğu zaman kalp katılaşır, kasvet bağlar ve kurur. Neticede Allah'ı hatırlaması azalır, Ondan gâfil olur. Allah (c.c) kalbini İslâm'a açtığı kişiyi şöyle beyan eder:

فَهُوَ عَلٰى نُورٍ مِنْ رَبِّهٖ ۚ فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللّٰهِ ۚ

"O, Rabbinden bir nur üzerinedir? Allah'ı anmak hususunda kalpleri katılaşmış olanlara ise yazıklar olsun!" [46]

Kalbi katı olanlara gelince: Nefis ona kemendini atmış, o da nefsin hâkimiyeti altına girmiştir.

Yay ise ısıtılır, yumuşar ve kılıfından bu şekilde çıkartılır. Nefsin terbiye ve tedibi de ateşte yakılan yay gibi olmalıdır. Bu yakma nefsin şehvet ve lezzetlerine engel olmakla gerçekleşir. Nefsin şehvetine engel olma neticesinde bu yanma olayı gerçekleşir. Bu yakışlarla nefis zelil olur, pusar ve yumuşar. Böylece de (yayın kılıfından çıktığı gibi) nefis de kalpten çıkıp gider. Kalp kendi mekânına marifet, ilim, akıl ve faydalı atiyyelerle dönmüş olur. Nefis her ne zaman şehvetlerden menedilirse, belirttiğimiz hususlar ondan çıkıp gider. Ancak nefse arzuladığı şeyler verilirse nefis güçlenir ve aynen Ebû Cehil karpuzu gibi acı ve öldürücü zehiri olan otlar gibi ürün verir. Eğer sen nefsin bu şekilde ürün vermesini istemiyorsan, akıl ve idrakle o ürünleri yetiştirecek olan suyu verme ki nefsin kuruyup gitsin ve ürün vermeyen

46 Zümer, 22.

bir kütüğe dönüşsün. Böyle yaparsan nefis sana zarar verecek duruma dönüşmez.

Sonra bu kütük gözünün önüne gelir ve seni başka ağaçlara bakmaktan alıkoyar. Sen de ateşi yakarsın ve o nefis gözünün önünde yanıp kül olur. Neticede o nefsin artık ne izi kalır ne de tesiri.

İşte nefsin durumu böyledir. Sen lezzet alacağı şeylere ve şehvetlere karşı nefsine barikat kurarsan, öldürücü olan zehirli ürünlerini yok etmiş olursun. Çünkü onun zehirli olan bu öldürücü ürünleri dünyada senin kalbini öldürür ve senin Allah'ın dinini görmemen için seni kör bırakır. Sen de helâke sürüklenirsin ki bu helâk de dünyadır. Dünya köprü gibidir. Bazen sana beyazı, bazen de siyahı sunar. Bu beyaz ve siyahlık gece ve gündüz demektir. Bu köprü seni Yaratanına götürür. Allah'a kavuştuğunda ya azap göreceksin ya da mükâfat. Sen bu dünyada Allah'ın küçük gördüğü şeyleri gözünde büyütürsün; Allah'ın basit gördüğü şeyleri çok değerli görürsün. Böylece sen Allah'tan uzaklaşmış, uzak durman gereken kişilere bağlanmış, harap olacağı malum olan binayı imar etmek istersin.

Eğer sen güzel ürünleri yok edersen; düşünce, söz ve tefekkürden menedilmiş olursun. Sonuçta kuruyup gidersin. Sonra nefsin şehevî arzularını temenni edersin ki, bu arzular da seninle Rabbin arasına dikilir. Sen verilen nimetler karşısında şımarırsın, verildiği sürece bundan hoşnut olursun, verilmeyen şeyleri ise isteyip durursun. Sen bir de

bakarsın ki, nefis seni bazı şeylerden engellemiş ve meşgul etmiştir.

Allah (c.c) sana yakîn nûrunu verirse, artık o şimşek gibi olur. Senin kuru ağacı yakman ve bu ateşin o izleri ve ismini silip atması gibi yakîn nûrunun şimşeği de nefsin mukavemetini yıkıp geçer ve ne onun izi kalır ne de esâmesi. Geriye sadece Allah için yanıp tutuşan, her işi ve şeyi O'nun için yaptığın bir kalp kalır.

Eğer sen nefsi ihmal edersen ve onu tedip etmekten âciz kalırsan, büyük bir vebalin altına girerek âlemlerin Rabbi'nin dâvet ettiği diyardan yüz çevirmiş olursun. Zira Allah (c.c) şöyle buyurmuştur:

وَاللّٰهُ يَدْعُوا اِلٰى دَارِ السَّلَامِ

"Allah kullarını esenlik yurduna çağırıyor." [47]

Allah (c.c) seni gideceğin yerin âfetlerinden emin kılıyor, o yurdun ismine selam ismini vermekle Kendi zâtına ait olan 'Selam' ismine nispet ederek isimlendiriyor. Böylece sana şunu anlatıyor: Cennetin sakinleri âfetlerden berî, nimetler içinde yüzen, Allah'ın rızasına gark olmuş, bâtıl işlerden, boş oyun ve eğlencelerden uzak olan kişilerdir.

Sana ar olarak şu yeter: Sen kul olduğun hâlde Allah mahlûkatı ve cemâdatı senin emrine musahhar kılmıştır. Oysa sen tüm bunları Allah'ın hukuku ve terbiyesi altına girip yaşamadan elde edemezdin.

---

[47] Yûnus, 25.

O'nun emirlerini dikkate almadan, O'nun işlerine tazim göstermeden ve O'nu zikretmeden, O'na ait güzellikleri başkalarına yaymadan, kalbini O'na yöneltip ilgi duymadan tüm bunlara nail olamazdın. Sen ne yaptın? Nefsinin terbiyesine yöneldin, nefsinden mevki makam ve izzet istedin, mahlûkatın nezdinde itibar sahibi olmayı seçtin, nâmın dillerde dolaşsın diye çabaladın! Tüm bunlar rububiyet sıfatlarıdır. Sen rububiyet sıfatlarını talep etmekten vazgeçmeden ubudiyet makamına nasıl ulaşacaksın? Sen rububiyet sıfatlarıyla meşgul oldun, Rabbinden gâfil oldun! Oysa Rabbin seni halk etmiş, sana şekil vererek güzel bir görüntüye kavuşturmuştu. Seni cennet yurduna dâvet etmiş, sana nimetler ihsan etmiş, mülk bahşetmiş, seni ihyâ etmişti. Seni küfrün karanlığından ve büyük tehlikelerden muhafaza ederek necâta (kurtuluşa) kavuşturmuştu.

Bahsetmiş olduğumuz şehvetlerini terk etmen, lezzetlerden uzaklaşman, Allah'ın helal kıldığı şeyleri haram kılman değil, nefsini terbiye ve tedip etmen demektir. Zira bu nimetlerden istifade etme izni sana Kur'ân ve sünnet âdâbı üzerine olman şartıyla verildi. Eğer içinde kötü ahlâk bulunan huylarından dolayı edebin kötü olursa, bu durum senin pusulanı şaşırtır ve sen bu nimetlere tazim hissini asla bulamazsın! Tâ ki kalp edep öğrenmeye yönelsin ve bu üslupla yaşasın! Ancak şehvetlere müptela, lezzetlere köle, arzulara esir olan kalp, hevâ hapishanesinde mahpus, karanlık kuyularda mahkûm kalmıştır. Bu kişi Allah'ın izin vermiş olduğu nimetlerden

faydalanma imkânına nasıl nail olacak? Kendisinde gizli kalmış azıcık ilim bulunan kişi bunu gönlünde büyütür; hatta Allah'ın (c.c) şu âyetlerini delil getirerek sevinç duyar:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا اَحَلَّ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ

"Ey îmân edenler! Allah'ın size helâl kıldığı iyi ve temiz şeyleri (siz kendinize) haram kılmayın ve sınırı aşmayın. Allah sınırı aşanları sevmez." [48]

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللّٰهِ الَّتِي اَخْرَجَ لِعِبَادِهٖ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ

"De ki: Allah'ın kulları için yarattığı süsü ve temiz rızıkları kim haram kıldı?" [49]

Ancak bu şekilde delil getirmek işi zorlamak ve sözü tahrif etmek demektir. Çünkü biz bu nimetleri haram kılmayı söylemedik. Bizim istediğimiz nefsi terbiye ve tedip etmek, nefsin âdâplı hareket etmesini sağlamak ve bu konularda nefse nasıl hareket etmesi gerektiğini öğretmektir. Cenâb-ı Hakkın şu fermanını duymuyor musun?

قُلْ اِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْاِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ

48 Mâide, 87.
49 A'râf, 32.

"De ki: Rabbim ancak açık ve gizli kötülükleri, günahı ve haksız yere sınırı aşmayı haram kılmıştır." [50]

Helal olan bir şeyde bağy (taşkınlık) haramdır. Mesela kibirlenmek, övünmek, riyâ ve israf haramdır. Nefiste bu şeylerin bulunması da haramdır. Çünkü nefiste bu hasletler olursa kalp onlara meyleder ve bunların hepsi kalbi ifsâd eder. Ben Allah'ın vermiş olduğu bu temiz rızıklardan istifade eden nefse baktığımda, o nefsin övündüğünü, kibirlendiğini, kendini müstağni gördüğünü, riyâya kapıldığını müşahede ettim ve anladım ki, haramın üstüne haramlar karışmış, şükür zâyi olup gitmiştir. Oysa sana bu nimetler nankörlük yapman için değil, şükretmen için verildi.

Ben nefsin su-i edebini gördüğümde onu bunlardan menettim. Tâ ki nefis zelil oldu ve pustu. Rabbim de bana hakkıyla cihat ederek Kendi yolunda mücâhede etmeyi gösterdi ve beni Kendi yoluna ulaştırdı. Aynen şu âyetteki gibi:

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ

"Bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir." [51]

Böylece ben Allah katında muhsin olarak mücâhede edenlerden oldum ve Allah da benimle beraber oldu.

50 A'râf, 33.
51 Ankebût, 69.

Allah ile beraber olan kişinin yanında mağlup edilemeyen topluluklar bulunur. O Allah öyle bir koruyucudur ki uyumaz, öyle bir hidâyete ulaştırıcıdır ki sapmaz. O Allah bu kulunun kalbine nur ilka eder. O nur dünyada hemencecik kişiye ulaştığı gibi, âhirette de o kişiyi sevaplara kavuşturur.

Peygamber'in (s.a.v) şu hadisini görmüyor musun?

إِذَا قُذِفَ النُّورُ فِي قَلْبِ عَبْدٍ انْفَسَحَ و انْشَرَحَ

"Bir kulun kalbine nur ilka edilirse onun kalbi inşirahla dolar, neşe içinde olur."

Sahâbîler: "Yâ Rasûlallah! Peki bunun alâmetleri var mıdır?' diye sorduklarında Allah Rasûlü şöyle buyurdu:

نَعَمْ، التَّجَافِي عَنْ دَارِ الْغُرُورِ، وَالإِنَابَةِ إِلَى دَارِ الْخُلُودِ وَالاسْتِعْدَادُ لِلْمَوْتِ قَبْلَ نُزُولِهِ

"Evet, aldatıcı diyardan uzaklaşıp ebedî yurda yönelmek; ölüm gelmeden de ölüme hazırlık yapmaktır." [52]

Kişi kalbine ilka edilen nurdan dolayı aldatıcı dünyadan uzaklaşırsa, bu nur ona dünyanın ayıplarını, felâket ve âfetlerini, tuzaklarını ve harap edici yönünü gösterir. Böylece o kulun kalbinde bağy (taşkınlık), riyâ, övülme, kibir, kendini beğenme ve haset

[52] Hâkim, 7931; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 35317; Beyhaki, Şuabu'l İman, 10552.

yok olur. Çünkü bunların hepsinin temelinde kişinin dünyayı gözünde büyütmesi, kalbinde dünyadan lezzet alması ve dünyayı sevmesi vardır. Allah'ın rahmetiyle bu âfetlerden kurtulmanın yolu, nefisten kaynaklanan şehvete engel olarak nefsi terbiye etmektir.

Bu anlattıklarımız seleften gelen kaynaklarda mevcuttur. Yolcu olan kişi hiçbir tarafa sapmadan bunlarla yoluna devam etmelidir.

Hasan'dan rivâyetle Allah Rasûlü (s.a.v) bir gün ashâbına şöyle demiştir:

ماذا تَقُولُونَ في صَاحِبٍ إذَا أَنْتُمْ أَكْرَمْتُمُوهُ و رَحمْتُمُوه و أَطْعَمْتُمُوه و سَقَيْتُمُوه دَعَاكُمْ الى شَرِّ غَايَةٍ و إذَا أَنْتُمْ أَهَنْتُمُوه و أَعْرَيْتُمُوه و أَجَعْتُمُوه و أَعْطَشْتُمُوه و أَتْعَبْتُمُوه دَعَاكُمْ الى خَيْر غايةٍ

"Siz şöyle bir arkadaş hakkında ne düşünürsünüz? Siz ona ikramda bulunuyorsunuz, merhamet ediyorsunuz, onu yediriyor ve içiriyorsunuz ancak o sizi büyük şerlere dâvet ediyor. Siz onu basite alıyorsunuz, çıplak bırakıyorsunuz, aç ve susuz bırakıyorsunuz, yoruyorsunuz ancak o bu defa sizi büyük hayra dâvet ediyor!" Sahâbîler:

'Yâ Rasûlallah! Bu arkadaş yeryüzündeki en kötü arkadaştır' dediler. Allah Rasûlü (s.a.v) şöyle buyurdu:

إى و الذِي بَعَثَنِي بالحَقِّ هى أَنْفُسكُم التي بين جُنُوبِكُمْ

"Evet, beni hak ile gönderene yemin olsun ki, işte o (arkadaş) sizin içinizdeki nefislerinizdir."

Hasan şöyle rivâyet etmiştir:

"Bize ulaşan bazı rivâyetlere göre Îsâ b. Meryem bir hutbesinde şöyle demiştir:

"Şehvet sizi yerden yere vurmasın! Zira şehvet sizin içinizde kor ateşten daha yakıcı, şaraptan da daha sarhoşluk vericidir! Siz arzuladığınız şeylere ancak sevmediğiniz ve zorlandığınız şeylere sabretmekle; sevdiğiniz şeylere de ancak arzuladığınız işleri terk etmekle ulaşabilirsiniz!"

İbn Abbas'ın (r.a) rivâyet ettiği bir hadiste ise Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

طَهِّرُوا قُلُوبَكُمْ بِقِلَةِ الطَّعَامِ تَصْفُو فَتَرِقّ و تصلب و تَسْتَعِفّ

"Kalplerinizi az yemekle temizleyin ki saf olasınız, rikkate gelesiniz, güçlü ve iffetli olasınız!"

Kalplerin saf olması, Allah için saf olması; kalplerin kuvvetli olması, dinde kuvvetli olması; rikkate gelmesi, kardeşleri için rikkatli olması; iffetli olması ise Allah'ın zâtına karşı iffetli olması demektir.

Kalbini tedavi et ki bahsettiğimiz hususlarda kalbin nefse köle olmaktan kurtulsun! Eğer böyle olursan kalbin ahlâk erozyonuna uğramaktan pak olur; günah şehvetinden temizlenir ve yakîn kalbine yerleşir. Çünkü yakîn, ancak temiz bir mekâna yerleşir, kalbi ihyâ eder, kuvvetli kılar! Zira yakîn Allah'tandır

ve yakîn, kulu O'na yaklaştırır, pak kılar. Böylece gözün göremediği âhiret işleri ve melekûtun ahvâli kalp gözüyle ona tecelli eder. Yakîn kalpte karanlık gecedeki şimşek gibidir. Şimşek çaktığı zaman gözünle göremediğin vadileri, çukurları ve kuyuları sana gösterir.

Hârise'nin sözlerini bilir misin? Enes (r.a) şöyle rivâyet eder:

Peygamber (s.a.v) yolda yürürken Ensar'dan bir gençle karşılaştı. Ona:

'Ey Hârise! Nasıl sabahladın?' dedi. Hârise:

'Hakiki olarak Allah'a inanmış bir mü'min olarak' cevabını verdi. Allah Rasûlü (s.a.v):

'Ne dediğine dikkat et! Her sözde bir hakikat vardır!' buyurdu. Hârise:

كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى عَرْشِ رَبِّي بَارِزًا، وَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى أَهْلِ الْجَنَّةِ كَيْفَ يَتَزَاوَرُونَ فِيهَا، وَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى أَهْلِ النَّارِ كَيْفَ يَتَعَاوَوْنَ

'Ya Rasûlallah! Nefsimi dünyadan uzaklaştırdım, geceyi uykusuz geçirdim, gündüzümü de (aç ve) susuz geçirdim! Ben sanki Rabbimin arşını net bir şekilde görüyorum, cennet ehlinin birbirlerini ziyaret ettiklerini izliyorum, cehennem ehlinin de birbirlerine yardımcı olmaya çalıştıklarını (diğer rivâyette düşmanlık ettiklerini) müşahede ediyorum!' dedi. Allah Rasûlü (s.a.v):

عرفتَ فَالْزَمْ، عَبْدٌ نَوَّرَ اللهُ الإِيمَانَ فِي قَلْبِهِ

"Tamam ey Hârise! Bu hâlini muhafaza et! (Sen) Allah'ın, kalbini îmânla nurlandırdığı kişisin!" dedi."[53]

Hârise:

'Ya Rasûlallah! Bana şehit olmam için dua et'[54] dedi. Allah Rasûlü (s.a.v) de ona dua etti. Savaşta ilk şehit olan (Medineli Müslümanlardan) Hârise'dir. Onun şehit olduğu haberi annesine[55] ulaşınca o:

'Ya Rasûlallah! Bana oğlum hakkında haber verir misin? Eğer o cennetteyse ne ağlayacağım ne de üzüleceğim. Eğer öyle değilse hayatım boyunca gözyaşı akıtacağım' dedi. Peygamber (s.a.v) de şöyle buyurdu:

يَا أُمَّ حَارِثٍ، إِنَّهَا لَيْسَتْ بِجَنَّةٍ وَ لكن جنة فِي جِنَانٍ، فَالْحَارِثُ فِي الْفِرْدَوْسِ الأَعْلَى

"Ey Hârise'nin annesi! Cennetler içinde pek çok cennet vardır. Hârise cennetlerin en yücesi olan Firdevs cennetindedir."[56]

---

53 Beyhaki, Şuabu'l İman, 10588.

54 Hârise b. Sürâka'dır. Hârise, hicretten hemen sonra annesiyle birlikte Müslüman olmuştur. Bir gün, şehitlik mertebesine ulaşması için Hz. Peygamber'den (s.a.v) dua istemiş, Hz. Peygamber (s.a.v) de ona dua etmiştir. Bedir savaşında ilk şehit olan sahabedir. Daha önceden detaylı bilgi verilmişti. (M)

55 Hz. Peygamber'in (s.a.v), kendisini müjdelediği, teselli ettiği ve gözyaşını dindirdiği şehit annelerinden biri de Hârise'nin annesi Rubeyyi' bint Nadr'dır. (M)

56 Buhârî, Cihad 14, Meğazi, 9; Rikak 51; Tirmizî, 3174.

Bunun üzerine annesi oradan gülümseyerek ayrıldı ve şöyle dedi: 'Ne mutlu sana ey Hârise!'

Hârise'nin kendi nefsini terbiye ederek: 'Nefsimi dünyanın şehvet ve lezzetlerinden uzaklaştırdım, sanki Rabbimin arşını izliyorum' dediğini görmüyor musun? Gaybî olan işler onun gözünün önüne gelmiş, o, hakikat üzerine amel işlemiş ve onun cehaleti yok olup gitmiştir. Çünkü yorulup zahmet çekmiş, görerek (hissederek) amel işlemiş, cehalet de ondan uzaklaşmıştı. Zira bir kimse görerek ve hissederek amel işlemezse, o kişi nefsi tarafından büyük baskı altına alınır, tehlike içinde bulunur. Ancak Allah'ın korudukları müstesnadır. Çünkü bu kişi karanlıkta yürüyen kişi gibidir. Bazen yürür, bazen yılan veya akrep sokmasına maruz kalır. Zira bu kişi nereye adım atacağını göremediği için tehlike içinde olur.

Onun nefsi tarafından baskı altına alınıp sıkıntı yaşamasının sebebi şudur: Bu kişi işlediği amellerin meyvesini göremez. Bu kişinin durumu, 'Sen şu yükü taşı' denilip de o yükün altına giren ancak o yükün ağırlını kalbine kadar hisseden kişinin durumuna benzer.

Amellerini görerek ve hissederek yapanların durumu, 'Al şu kadar dinarı ve bu yükü taşı' denilen kişinin durumuna benzer. Bu kişi yükü sırtına alır ve gider. Yükün ağırlığına rağmen kişi o yükü hafif hisseder. Çünkü dünyada gördüğü karşılık onun kalbini ve organlarını güçlendirmiştir.

Ya da şu kişinin durumuna benzer: Bir kişiye: 'Şu yükü taşı' denilir ancak o yük bu kişiye ağır gelir. Bunun üzerine bu kişiye kılıç doğrultulur ve ateş gösterilir. Bu kişi korkusundan dolayı o yükü taşır ve birden hafiflik hisseder. Çünkü kalp kılıçtan kurtulma düşüncesiyle o yükü taşımaya azmetmiştir.

Yahut şu kişinin durumuna benzer. Bir kişiye, 'Bu yükü taşı' denildiğinde bu yük ona ağır gelir. Ancak: 'Bu yük kralındır ve kral da bizatihi seni izliyor' denildiği zaman o kişinin kalbi krala olan sevgisinden dolayı bir anda değişir ve kalbi güçlenerek yükü taşır. İşte kişi gözüyle gördüğü şeylerden dolayı bu yükleri taşır.

Nefis sahibi de böyledir. Kişinin gönlüyle gördüğü ve kalbiyle müşahede ettiği şeyler kafasında bulunan gözle gördüklerinden çok daha fazladır. Kalp yakîne erişendir. Onun sıfatı şudur: Kişi nimete ulaştığı zaman bu nimetleri bizatihi yaratıcısından alır. Bu nimetleri bazen hâyâ ile bazen lezzet duyarak, bazen de heybet ve korkuyla alır. Bu kişinin başına bir musibet geldiği zaman yakîninin nûru ile bu musibetlere basîretle bakar ve bu imtihanın bizatihi Allah tarafından kendisi için seçildiğini idrak ederek, Allah'a (c.c) hüsnü zanda bulunur. Çünkü bu kul biliyor ki Allah (c.c) kendisine nefsinden daha merhametli ve şefkatlidir. Bu nedenle bu kul Allah'a güvenir ve sadece kendi nefsini itham ederek şöyle der:

'Ey nefsim! Şunu bil ki bu imtihanı Rabbim senin için seçti. Eğer ben Allah'ın muradıyla ve takdiriyle

ıslah olmayacaksam, bu durum bana fayda vermeyecekse, senin muradınla ve takdirinle hiç ıslah olamam! Ey nefsim! Bu imtihanların başıma gelmesi birkaç sebebe istinaden senin seçiminle olmuştur:

1- Hatanı inkâr etmen bu büyük azâbı mucip kılmıştır.

2- Benim derecemin yükselmesiyle Allah'a daha yakın olayım diye bu musibet gelmiştir.

3- Bu iki hususun dışında büyük bir sebebe binaen musibetler gelmiştir. Mesela beni günahtan korumak için, başıma gelecek felâketi önlemek için, derhal cezalandırılmam için veya âhiret azâbının benden kalkması için (kefaret amacıyla) bu musibet gelmiştir.

En güzelini ise ârif olan kişi söyler. O şöyle der: Bu imtihan Rabbimin dileğidir. O'nun dileği benim katımda en yüce olanıdır. Onun dileğinin kalbimde olan yeri, nefsimden ve organlarımın tümünden daha büyüktür.

Bu gürûhun kalpleri Allah'ın katında olanlar için yanıp tutuşur. Onlar Allah'a duydukları tazim ve hürmetten dolayı Allah'ın o kullar için verdiği hüküm, onların kalplerine lezzet verir.

Yakîn Sahibinin Vasıfları

Yakîn sahibi kişinin yanında rızık dile getirilirse o, Allah'ın verdiği garantiye güvenir, O'nun vefasına karşı kalbi mutmain olur. Eğer rızkını talep ederse, Allah'ın emretmiş olduğu sınırlara riâyet ederek sükûn-u kalp ile bu rızkı ister. Eğer Allah tarafından gönderilen rızıktan ona noksan olarak verilirse bu rızıktan yüz çevirir ve Allah'a yönelir; nereden kapı açılacağını gözetler.

Ârif kişi ise Allah'ın rızık konusunda kefil olmasından veya rezzak olandan rızkı talep etme meşguliyetinden bile uzak durur. Onun kalbi okyanus gibidir. Bu kalp Allah'a öyle bir bağlanmıştır ki nimetleri hatırlayınca boğulur, âfiyetten bahsedilince tedirginlik yaşar, ecelin gelmesini hatırlayınca yüzü güler, ayıpları hatırlayınca ter içinde kalır, Allah'ın hukukuna riâyeti hatırlayınca sevinç duyar, itaatteki lezzeti hatırlayınca neşelenir, Allah'ı hatırlayınca doyuma ulaşır.

Bu kişide özlem ve iştiyak vâki olunca o, verilen nimetlerin ağırlığı altında boğulur, Allah'ın katındakilere kavuşma arzusu gözünde büyür, îmânın zâil olacağını düşünerek de endişe içinde olur. Başına gelen keder, dünya yurdunda uzun süre hapis kalmasından dolayı aydınlığa kavuşur. Allah'ın kendisine olan lütuf ve ihsanının büyüklüğünü, kendisine olan bakışın güzelliğini, Allah'ın kendisine yaptığı tüm güzel işleri, nefsinin Ondan kaçtığını, O'nun hukukundan yüz çevirdiğini, O'na karşı su-i edep gösterdiğini görünce utancından boğulur.

Bu kişi Allah'ın himayesi ve riâyetinde olmasından ve kendisine yaptığı iyiliklerden dolayı O'nu çok sever; kendisine açılan sükûnet kapılarını ve itaat etmekten dolayı yapılan ikramı, elinden geldiği kadar Allah'ın dinine yaptığı hizmetten dolayı Allah'ın kendisine yaklaştığını görünce neşelenir. Yine bu kişi uzun süren gurbetten, şiddetli özlemden, O'nunla olan ünsiyetinden ve O'na olan meylinden dolayı hüzünlenir. Çünkü Allah (c.c) bu kişinin sığınağı, mağarası, güvendiği kapı, dayanağı ve ümididir.

Bu kişi nefsine gelen musibetler hakkında Allah'ı itham etmez, âfetler nedeniyle O'na gönül koymaz. Çünkü o, Rabbini tanıyor ve O'na hüsnü zan besliyor. O, Allah'ın (c.c) ğafur[57] ve rahîm[58] olduğunu, hamîd[59],

[57] **Ğafur:** Çok bağışlayıcı olan.

[58] **Rahim:** Âhirette sadece mü'minlere merhamet edendir. Âhiret hayatında kâfirler ve gayri müslimler Allah'ın bu isminden istifade edemeyeceklerdir.

[59] **Hamîd:** Övülmüş demektir. Bollukta ve darlıkta, genişlikte ve sıkıntıda, bütün durumlarda övgüyü hak edendir.

mecîd[60], vâhid[61], samed[62], kayyum[63], kefil[64], vekîl[65], cevvâd[66], kerîm[67], hennan[68], mennan[69], hayy[70], lâ yemût[71], kullarına lütfeden, birr[72] ve rahîm[73], şekûr[74],

---

60 **Mecîd:** Lütfu ve keremi bol, yaptıkları güzel olan demektir. Bu isim sanki Kerîm, Vehhab ve Cemîl isimlerini derc etmiştir.

61 **Vâhid:** Ortağı ve benzeri olmayan, tek olan.

62 **Samed:** O, ihtiyaç duyulan her şeyin efendisidir. Samed'in aslı Kasd (yönelme)dir. Yine denir ki Samed'in mânâsı daim olmasıdır. Her şey yok olduktan sonra bile O Bâkidir.

63 **Kayyum:** Kendi zâtıyla kaim olup hiçbir zaman zeval bulmayan. Kaim kelimesinin mübalağa sığasında gelmiş halidir. Yine her şeyi gözetimi altında tutan anlamına geldiği de söylenir.

64 **Kefîl:** İhtiyaçları karşılamayı kabul eden.

65 **Vekîl:** Her şeye kâfi demektir. Yani kulların rızıklarına kefil, onlara faydalı olacak işleri halk edendir. Nitekim âyette şöyle geçer: ***"Bize Allah yeter. O ne güzel Vekil'dir."*** (Ali İmran, 173). Yani işlerimize ne güzel kefildir.

66 **Cevvâd:** Çok cömert.

67 **Kerîm:** Çok cömert olan.

68 **Hannan:** Rahmetlerin en lâtif cilvesini gösteren, çok merhametli olan Allah demektir. Bu isimde şefkatin daha ince ve latif mânâsı vardır .

69 **Mennan:** İhsanı bol olan, çok çok ihsan eden, en çok nimet veren Allah'tır.

70 **Hayy**: Daima diri olup ölmeyen.

71 **Lâ Yemût:** Ölümsüz demektir.

72 **Birr**: İyilik yapan.

73 **Rahîm:** Âhirette sadece mü'minlere merhamet edendir. Âhiret hayatında kâfirler ve gayri müslimler Allah'ın bu isminden istifade edemeyeceklerdir.

74 **Şekûr:** O Allah ki kullarının birazcık itâati karşısında onlara yüksek dereceler veren, dünyanın sayılı günlerinde yapmış olduğu amellere âhirette büyük nimetler ihsan edendir.

halîm[75], afuvv[76], rauf[77], yapılan iyiliğe karşılığını veren, ihsan ve fazilet veren, fazlı büyük, ihsanı daim, keremi zâhir Zât olduğunu bilir. Bu kişinin kalbi tüm bu hususlarda mutmaindir. Nitekim Allah (c.c) onları şöyle vasfetmiştir:

اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللّٰهِ اَلَا بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ

"Bunlar, îmân edenler ve gönülleri Allah'ın zikriyle sükûnete erenlerdir. Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur."[78]

Başka bir âyette ise Allah (c.c) şöyle buyurmuştur:

اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْدِي بِهٖ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ

"Allah sözün en güzelini, birbiriyle uyumlu ve bıkılmadan tekrar tekrar okunan bir kitap olarak

---

75 **Halîm:** O, affedip bağışlayandır ki gücü her şeye yetmesine rağmen isyankârların günahları, Onu hemen azap etmeye götürmez. Nitekim âyette şöyle buyrulmuştur: ***"Eğer Allah, insanları yapmış oldukları zulümden dolayı hemen cezalandırsaydı yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı."*** (Nahl, 61)

76 **Afuvv:** Af kelimesinin mübalağa şeklidir. Günahları affeden, kötülüklere ceza vermekten vazgeçendir.

77 **Rauf:** Kullarına çok merhametli, merhamet sahibi.

78 Ra'd, 28.

indirdi. Rablerinden korkanların bu Kitab'ın etkisinden ötürü tüyleri ürperir. Derken hem bedenleri ve hem de gönülleri Allah'ın zikrine ısınıp yumuşar. İşte bu Kitap Allah'ın, dilediğini kendisiyle doğru yola ilettiği hidâyet rehberidir. Allah kimi de saptırırsa artık ona yol gösteren olmaz." [79]

Âyette geçen تَقْشَعِرُّ 'tekşeirr' kelimesi haşyet (korkmak) demektir. Onlar Allah'ı hatırladıklarında akıllarına O'nun cömertliği, şefkat ve merhameti gelir ve bu nedenle kalpleri yumuşar, tüyleri diken diken olur.

Biri çıkıp: "Biz nasıl bu ilmi öğrenip anlayacağız, o ilmi akledeceğiz ve kalpte nasıl kötü bir şey kalmayacak?" dese ona şöyle cevap verilir:

"Alevlenmiş olan şehvetin ateşi ancak havf (korku) ile söndürülür. Zira bu ateş kapkaradır, hevâ ile kararmıştır. Bu ateş Allah'ın en büyük ateşine götürür. Bu ateş alevlendiği zaman doğrudan kalbe yükselir ve kalpteki nûru yakar. Böylece o kalp ilim ve öğütten hâli olur. Bu, kendi korunu tutuşturan ateşe benzer. Bunu söndürmek için fazla suya ihtiyaç duyulur. Eğer onun üzerine az bir su serpilirse ya da az bir şey atılırsa, o ateş biraz diner ancak daha sonra tekrar alevlenir.

Şehvet sahibi insanın da durumu böyledir. Eğer o öğüt dinlerse kalbi pusar, nefsi durulur. Çünkü

79 Zümer, 23.

kalbe korku girmiştir. Tehdit dolu korkular ise şehveti söndürür, nefsi teskin eder.

Görmez misin ki dünya lezzetlerinde ve keyfinde olan kişiye bir sultanın tehdidi ulaştığı zaman onun zevki ve keyfi gider. Eğer Allah'ın tehdidi kalbe sirâyet ederse nefis ve şehvet şiddetle inkisara uğrar. Eğer bu tehdit kalbe sirâyet etmezse o kalp kaskatı kesilir, şımarır ve ukala olur. Derken o kalp alev alıp yanar. Böyle bir durumda bu alevi söndürmek için çok fazla su gerekir. Kişiyi korkuya ve azâbı düşünmeye sevk eden ilimdir. Peki, ilim yoksa o zaman bu alevi söndürmenin çözümü nedir?

Bu soruya cevap olarak şöyle deriz: Bu ateşi söndürmenin tek yolu ona odun atılmasına engel olmaktır. Zira ateşe ne kadar odun atılırsa, o ateş o kadar alevlenir, çılgınca yanıp tutuşur, daha güçlü hâle gelir. Ancak ne zaman ki ateşe odun atılması engellenirse o ateş söner, alevi gider ve yakıcı vasfı git gide küle dönüşür. İşte kalbin durumu da böyledir. Ne zaman ki kalpteki şehvetlere engel olunursa onun alevi gider. O zaman kalbin nûru serbest kalır ve bu nur kuvvetlenir. Böylece akıl da işini yapar.

Bizim ilmî seviyemizle vardığımız nokta Peygamber'in (s.a.v) şu hadîsidir:

تَقُولُ النَّارُ لِلْمُؤْمِنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ جُزْ يَا مُؤْمِنُ فَقَدْ أَطْفَأَ نُورُكَ لَهَبِي

"Kıyâmet günü cehennem mü'mine der ki: 'Ey mü'min geçip git! Senin nûrun benim alevimi söndürüyor." [80]

Bunun anlamı şudur: Kim nefsini bu şekilde tedavi etmezse, dünyadan bu karanlık ateşle göçüp giderse, onun îmânının nûru sırat köprüsünün üzerindeki ateşin alevini söndürme hususunda yetersiz kalır. Çünkü o kişinin kalbinde şehvetini söndürecek nur mevcut değildi. Onun iyi amelleri riyâ ile kül olup gitti. Zira onun itaatle ilgili amellerinin geneli hevâsıyla yaptığı, kendisine hafif gelen, nefsinin canlı ve tatlı gösterdiği amellerdi. O kişi Allah'ın kendisi için seçtiği amel ve ibâdetlere bakmadı. Onun ilmi Rabbinden geleni kabul etmedi. O, Rabbi için yaptığı amellerde güç ve iktidarı arzuladı; vaziyet ve şartlar için hayırlı olanı yapmadı. Bu durum onu nâfile ibâdetleri yapmaya sevk ederken, farzları terk etmeye sürükledi. Mahlûkatta bu durum mevcuttur.

Mesela bir insanın geceleri ibâdet ettiğini de görürsün, anne babasına isyan ettiğini de! Gündüz orucunu tutuyor ancak ahlâka sahip olmuyor! Sahurunu yapıp iftarını açtığını da, insanların gıybetini yaptığını da! Hayırlı işlerde malını infak ettiğini de, şüpheli yollardan kazanç sağladığını da! Hastaları ziyaret ettiğini, cenazelere katılıp onları uğurladığını da, Müslümanlara eziyet verip onların gizli işlerini

80 Taberani, Mucemu'l Kebir, 668; Tarihu Bağdad, Hatib el-Bağdadi, 1856.

araştırdığını da! Uzaktaki insanlara sevgi beslediğini de, akrabalarıyla ilişkisini kestiğini de! İşte bu kişi Rabbini tanımayan, hevâsına ibâdet eden kişidir! Bu kişi ne zaman hevâsına hoş gelen bir işi görürse onu yapar, ancak 'Ben bununla Allah'ın rızasını istiyorum' demekle de yalan söyler!

İnsanların fesada uğramasının sebebi nefsini terbiye etme konusunda ihmalkâr davranmaları, onu tedip etmeyi terk etmeleri, Allah'ın neyi emrettiğine az bakmaları, bu konuda câhilce davranmalarıdır. Eğer bu durumu anlamış olsalardı, nefsin âfet ve hilelerinden kurtulurlardı. Çünkü nefis Rabbini tanımayan kişileri aldatmaya çok hırslı davranır. Ancak Allah'ı bilen ve nefsi tanıyanlara gelince; şeytan nefse bu kişileri aldatması için telkin verirken zelil ve güçsüz olur. Çünkü nefis sadece şehevî bir kalbe vesvese verip zulmeder. Çünkü böyle bir kalbi hevâ zaten esir almıştır. Yoksa bir kalpte itaat nûru varsa, hevâ ve şehvet o kalbe gâlip gelemez. Zira gâlip olan kuvvet marifet nûrudur. Bir kimsenin marifeti parlamışsa, onun işleri bir delil ve şâhitlik üzerine olur. Bu nedenle Allah (c.c) şöyle buyurmuştur:

اَفَمَنْ شَرَحَ اللّٰهُ صَدْرَهٗ لِلْاِسْلَامِ فَهُوَ عَلٰى نُوْرٍ مِّنْ رَّبِّهٖ

"Allah kimin gönlünü İslâm'a açmışsa, o, Rabbinden bir nur üzerinde değil midir?" [81]

81 Zümer, 22.

Peygamber (s.a.v) kalpteki nûrun alâmetinin ebedî yurda yönelmek, aldatıcı dünyadan uzaklaşmak, ölüm gelmeden önce de ona hazırlık yapmak olduğunu söylemiştir. Hârise'nin (r.a): "Sanki ben Rabbimin arşını açık bir şekilde görüyorum" sözü de bu kabîldendir. Hârise'nin bu sözü üzerine Allah Rasûlü (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Tamam ey Hârise! Bu hâlini muhafaza et! Allah'ın, îmânla doldurduğu bir kalbe bakıp sevinmek isteyen kişi, Hârise'nin kalbine baksın!"

Başka bir rivâyet de şöyledir:

"Bir adam Peygamber'e (s.a.v) gelerek: 'Bana ilmin inceliklerini ve acayipliklerini (garip olanlarını) öğretir misin?' dedi. Allah Rasûlü (s.a.v):

'Sen ilmin başında ne yaptın? Rabbini tanıyor musun?' dedi. O kişi:

'Evet' dedi. Allah Rasûlü (s.a.v):

'O'nun hukuku ile ilgili ne yaptın?' buyurdu. O adam:

'Allah'ın dilediği kadarını' dedi. Peygamber (s.a.v):

'Ölümü tanıdın mı?' buyurdu. O kişi:

'Evet' dedi. Allah Rasûlü (s.a.v):

'Peki, ölüm için ne hazırladın?' buyurdu. O kişi:

'Allah'ın dilediğini' dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v):

'Git, ilmin başını öğren[82]**; sonra da gel, ben sana ilmin inceliklerini ve acayipliklerini öğreteyim'** buyurdu."[83]

Peygamber'in (s.a.v) o kişiye marifeti öğrenmeyi emrettiğini görmüyor musun? Peygamber (s.a.v) marifeti ilmin başı olarak isimlendirmiştir. Üstelik soruyu soran o kişi Müslüman biriydi. O kişi Peygamber'den (s.a.v) ilmin inceliklerini ve acayipliklerini öğretmesini istemiş, Allah Rasûlü (s.a.v) de marifeti işaret etmiştir. O kişiye Peygamber (s.a.v): 'Rabbini tanıyor musun? (marifet)' diye sormuş, o kişi de tanıdığını söylemiştir. Ancak Allah Rasûlü (s.a.v) Allah'ın hukuku ile ilgili imtihanı sorduğunda, o kişi ne diyeceğini bilememiş ve sadece: 'Allah'ın istediği gibi' cevabını vermiştir. Âsım b. Abdillah b. Âmir b. Rebia babasından şöyle bir olayı nakleder:

"Bir adam Ömer'in (r.a) yanında bir kişiyi övmüştü. Ömer (r.a) o kişiye:

'Sen o kişi ile hiç yolculuk yaptın mı?' diye sordu. O:

'Hayır' dedi. Ömer (r.a):

'Ona bir şey emanet olarak verdin mi?' dedi. O:

'Hayır' dedi. Ömer (r.a):

---

82 İlmin başı marifetullahtır. Bu da Allah'ın misli, benzeri, zıddı, dengi, eşi olmadığını, vâhid, evvel, âhir, zâhir ve bâtın olduğunu bilmektir. (M)

83 Cevheri, Müsnedu'l Muvatta, 10; Veki b. Cerrah, Zühd, 14; İbn Abdilberr, Camiu'l İlm ve Fadlih, 1222.

'Yazık sana! Sen belki de onu sadece namazda eğilip kalkarken gördün' dedi.[84]

Bu örnekler bize şu adamın örneğini hatırlatıyor. Senin tanıdığın bir topluluk var. O adam bu topluluğu sadece sima olarak tanıyor ve o adama bu topluluktaki kişiler tek tek anlatılıyor. Bu adama deniliyor ki bu topluluk içinde olan şu kişi ilimde öyle bir derindir ki, onun emsali dünyada yoktur. Böylece bu adam o kişiyi gözünde büyütür, kalbinde ona karşı bir sevgi oluşur.

Sonra o adama deniliyor ki: Şu adam ise çok zengindir ve onun da zenginlikte emsali yoktur. Bu defa o zengin kişi bu adamı gözünde büyütür ve kalbinde o zengine karşı sevgi oluşur.

Bu kişiye yine deniliyor ki bu topluluktaki şu kişi ise çok cömerttir ve cömertlikte onun emsali yoktur. O adam bu cömert kişiyi de gözünde büyütür ve kalbinde bu cömert kişiye karşı sevgi oluşur.

Sonra bu adama deniliyor ki: Şu kişi de sanatkârlıkta emsalsizdir. O kişi bu sanatkâr kişiyi gözünde büyütür ve kalbinde ona karşı bir sevgi oluşur.

Sonra yine deniliyor ki: Şu kişi ise çok babacan ve yardımsever biridir. Yetimleri, dulları, zayıfları ve fakirleri koruyor, onlara yardım ediyor. Merhamette ve şefkatte onun gibisi yoktur. Bu defa da o adam

84 Bu da Peygamber'in (s.a.v) 'Din muamelattır' hadîsine işaret eder.

bu yardımsever kişiyi gözünde büyütür ve kalbinde ona karşı bir sevgi oluşur.

Sonra deniliyor ki: Şu kişi de çok şükreden, hakkı hukuku bilen kişidir. Sen ona en ufak bir iyilikte bulunursan sana çok teşekkür eder, güzel şeyleri önüne döker. Bu kişi o adamı da gözünde büyütür ve kalbinde ona karşı bir sevgi oluşur.

Sonra deniliyor ki: Şu kişinin şehirleri, izzeti, dokunulmazlığı ve krallığı var. O kişi doğuya da batıya da sahip olmuştur. Bu defa da bu kişi onun gözünde büyümüş ve ona karşı bir sevgi oluşmuştur.

Sonra deniliyor ki: Şu kişide öyle bir kuvvet vardır ki bileği bükülemiyor. Onda bin erkeğin kuvveti vardır. O kişi bu kuvvetli kişiyi de gözünde büyütür ve ona karşı kalbinde sevgi oluşur.

O toplumda bulunan her bir insan bu vasıflarından biriyle anlatılsa, bu şahısların her biri senin gözünde büyür ve onların her birine karşı sevgi beslersin. Oysa bundan önce o kişilere karşı senin kalbinde herhangi bir hissiyat yoktu. Eğer bu hasletlerin hepsi bir kişide cem olmuş olsa, senin gözünde bu kişi büyür, kalbinde o kişi dev gibi olur ve ona karşı büyük sevgi beslersin. Eğer bu hasletlerin hepsi bir insanda bulunsa bu öyle emanettir ki, bu emanet ona Rabbinden lütfedilmiştir.

Oysa yaratılmış olan, yaşlanıp ölecek olan kişinin mülkünde toplu iğnenin başı kadar bir şey yoktur. Bir kişi nasıl emsalsiz bir âlim, zengin, cömert,

halim, izzetli, güzel, merhamet sahibi, kuvvetli, kudretli olabilir? Nasıl o kişinin hükümranlığı ve gözü Âdemoğlundaki her şeyi görebilir?

Oysa Rabbimiz benzerlikten münezzehtir! O âlemlerin Rabbi olup mahlûkatından hiçbir şey Ona benzemez. Sen Rabbin ile ilgili bu hakikati anlarsan, O'nun işlerinin, vaad ve vaidinin[85], kuvvetinin, kefil olmasının ve himayesinin senin kalbinin üzerindeki yansımasının nasıl olacağını idrak edebilir misin?

Bir kimsenin kalbi marifetle nurlanırsa kalbi sükûnete erer, o kişi Rabbiyle mutmain olur, O'nun sözüne güvenir. Allah (c.c) indinde mü'minlerin derecesi, o mü'minlerin îmânı bütünüyle kabul etmeleriyle yücelir. Sonra Allah (c.c) insanlardan sıkıntı ve zorluklar karşısında vefalı olmasını ister. Bir kısmı vefalı olurken bir kısmı ise vefadan yoksun olur. Vefasız olanlar yolda kalıverir. Hevâ, onların yolunu karartır, günahların içine karıştırır.

Allah (c.c) Dâvûd'u (a.s) şöyle uyarmıştır:

يَا دَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ

"Ey Dâvûd! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O hâlde insanlar arasında adaletle hükmet.

[85] Vaad güzel şeyleri (cennet gibi) vaad etmektir. Vaid ise cehennemi vaad etmek, onunla tehdit etmektir. (M)

Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni Allah'ın yolundan saptırır." [86]

İnsan tabiatında şu yedi ahlâk vardır: Öfke, istek, korku, şehvet, gaflet, şüphe ve şirktir. Bu huyların tümü Allah'ın insanı bir fıtrat üzerine yarattığını ikrar ediyor. Allah'ın şu fermanını görmüyor musun?:

قُلْ لِمَنِ الْاَرْضُ وَمَنْ فِيهَآ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ اَفَلَا تَتَّقُونَ قُلْ مَنْ بِيَدِهٖ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ فَاَنّٰى تُسْحَرُونَ

"(Rasûlüm!) de ki: 'Eğer biliyorsanız (söyleyin bakalım), bu dünya ve onda bulunanlar kime aittir?' Onlar: 'Allah'a aittir' diyecekler. Öyle ise: 'Siz hiç düşünüp taşınmaz mısınız!' de! Peki, 'Yedi kat göklerin Rabbi, yüce Arş'ın Rabbi kimdir?' diye sor. '(Bunlar da) Allah'ındır' diyecekler. 'O hâlde siz Allah'tan korkmaz mısınız!' de! Eğer biliyorsanız (söyleyin) 'Her şeyin melekûtu (mülkiyeti ve yönetimi) kendisinin elinde olan, kendisi her şeyi koruyup kollayan, fakat kendisi korunmayan (buna muhtaç olmayan) kimdir?' diye sor. '(Bunların hepsi) Allah'ındır' diyecekler. 'O zaman nasıl olup da büyülenmiş gibi davranıyorsunuz' de!" [87]

86 Sâd, 26.
87 Mu'minûn, 84-89.

Başka bir fermanı da şöyledir:

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ ۚ فَاَنّٰى يُؤْفَكُونَ

"Andolsun ki onlara: 'Gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ayı buyruğu altında tutan kimdir?' diye sorsan, onlar mutlaka, 'Allah' derler. O hâlde nasıl (haktan) çevrilip döndürülüyorlar?" [88]

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ ۚ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ ۚ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ۚ

"Andolsun ki onlara: 'Gökten su indirip onunla ölümünün ardından yeryüzünü canlandıran kimdir?' diye sorsan mutlaka: 'Allah' derler. De ki: (Öyleyse) hamd da Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu (söyledikleri üzerinde) düşünmezler." [89]

Onlar Allah'ın rububiyetini akletmeden ikrar ediyor, sonra da mülkünde O'na ortak koşuyorlardı. Allah (c.c) şöyle buyurmuştur:

وَمَا يُؤْمِنُ اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ اِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ

"Onların çoğu ortak koşmadan Allah'a inanmazlar." [90]

---

88 Ankebût, 61.
89 Ankebût, 63.
90 Yûsuf, 106.

Onların Allah'ın rububiyetini ikrar edip de sonrasında O'na şirk koşmalarının sebebi karanlık bir kalple konuşmalarından ötürüdür. Allah (c.c) onlarla ilgili Kur'ân'da şöyle misal getirmiştir:

يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ اَبْصَارَهُمْ ۖ كُلَّمَآ اَضَآءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ ۙ وَاِذَآ اَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا ۚ

"(O esnada) şimşek sanki gözlerini çıkaracakmış gibi çakar, onlar için etrafı aydınlatınca orada birazcık yürürler, karanlık üzerlerine çökünce de oldukları yerde kalakalırlar." [91]

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا ۖ فَلَمَّآ اَضَآءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللّٰهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ

"Onların (münâfıkların) durumu, (karanlık gecede) bir ateş yakan kimse misalidir. O ateş yanıp da etrafını aydınlattığı anda Allah, hemen onların aydınlığını giderir ve onları karanlıklar içinde bırakır; (artık hiçbir şeyi) görmezler." [92]

Evet, onlar Allah'ın rububiyetini ikrar ediyor, sonra da Ondan gâfil olup unutuveriyorlardı. İşte böyle bir inançta şek, şüphe ve gaflet vardır. Sonra böyle bir tavrın içinde öfke de vardır. Şehvet de aynen bunun gibidir.

91 Bakara, 20.
92 Bakara, 17.

Nefiste rağbetin bulunması nefis tarafından gelir. Ancak nefisteki korku nefis için olur.

Bir kimsede bu sıfatlar (bahsedilen yedi ahlâkî vasıf) mevcutken ölürse, bu kişiye vaad edilen yer cehennemdir. Cehennemin yedi kapısı vardır ve bu kapılardan her biri bahsettiğimiz yedi ahlâkî sıfat için tahsis edilmiştir. Yani her kime bu yedi ahlâkî vasıftan hangisi gâlip gelmişse, o kişi cehenneme kendisi için tahsis edilen kapıdan atılacaktır. Cehennemde de bu tabakalardan birinde azap edilecektir. Bunu Peygamber'den (s.a.v) gelen hadisler tasdik etmektedir. Allah Rasûlü (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

لِلنَّارِ بَابٌ لا يَدْخُلُ مِنْهُ إِلا مَنْ شَفَى غَيْظَهُ بِسَخَطِ اللهِ

"Cehennemin kapıları vardır. Bu kapılardan sadece Allah'ın gazâbına uğradığından dolayı kendisinden intikam alınan kişiler girer." [93]

İbn Abbas'ın rivâyet ettiği hadiste Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

مَنْ مَنَّ اللهُ عليه مِنْ وَلَدِ آدَم بالمَعْرِفَةِ و جَعَلَ اه نُورًا يَمْشِي به في النّاسِ كان له وَلِيًّا يُخْرِجُهُ مِنَ الظُّلُماتِ الى النُّورِ و كان مَيِّتًا فأَحْيَاه

"Allah (c.c) Âdemoğlundan birine marifetle ihsanda bulunmuşsa, insanların içinde yürüyebileceği bir nur lütfetmiş ise, bunlar onu daha

[93] Beyhaki, Şuabu'l İman, 8331.

önce ölüyken onları dirilten ve karanlıklardan aydınlığa çıkartan bir dosttur."

Tüm bu vasıfları Kitabında şöyle zikretmiştir:

اَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَاَحْيَيْنَاهُ

"Ölü iken dirilttiğimiz..." [94]

اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ

"Allah, inananların dostudur, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır." [95]

وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللّٰهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ

"Bir kimseye Allah nur vermemişse, artık o kimsenin aydınlıktan nasibi yoktur." [96]

مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكٰوةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ

"O'nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir." [97]

Başka âyetlerde de şöyle vasfetmiştir:

---

94 En'âm, 122. Âyetin tamamı şöyledir: ***"Ölü iken dirilttiğimiz ve kendisine insanlar arasında yürüyebileceği bir ışık verdiğimiz kimse, karanlıklar içinde kalıp ondan hiç çıkamayacak durumdaki kimse gibi olur mu! İşte kâfirlere yaptıkları böyle süslü gösterilmiştir."***(En'âm, 122)

95 Bakara, 257.

96 Nur, 40.

97 Nur, 35.

فَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْاِسْلَامِ ۚ

"Allah kimi doğru yola iletmek isterse, onun kalbini İslâm'a açar." [98]

لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"Rableri katında onlara esenlik yurdu (cennet) vardır ve yapmakta oldukları (güzel) işler sebebiyle Allah onların dostudur." [99]

Cenâb-ı Hak burada o kullara vermiş olduğu nimetleri haber veriyor. Bir mü'minin kalbi lütfedilen nur ile aydınlanırsa, onun dili tevhid ile konuşur, kalbi Rabbini tanır, Allah'ın vaadini ve vaidini tasdik eder, Ona teslimiyet göstererek boyun eğer ve kendisinden şek, şüphe ve gaflet gider; yakîne erer, ihlâslı olur ve teyakkuz içinde bulunur. Böylece gafletin yerini teyakkuz, şüphenin yerini yakîn, şirkin yerini de ihlâs alır. Geride ise şehvet, rağbet (istek), rehbet (korku) ve öfke kalır.

Kulun îmânı artınca nûru, kuvveti ve ışığı da artar; öfkesi, şehveti, arzuları ve korkuları da azalır. Mü'minin, îmânın derecesine göre bu yedi vasıf kendisinde şekillenir, bu vasıflara göre Rabbinden gâfil olur, zulmet gibi şüphe kalbini kaplar. Oysa bu şüphe değildir. Bu sadece kalbin şüphesi, tedirginliği ve değişimidir. Aynen şirk gibi. Aslında

98 En'âm, 125.
99 En'âm, 127.

o da şirk değildir. O, ortaya çıkan sebeplerin sebepleri olup, bu şirk sebeplerle ilgilidir. Böylece kalbin itimadı sebeplere dayanır, Rabbini unutur. Yoksa Rabbini inkâr etmesi demek değildir. Kişi Rabbini hatırladığında îmânı her yere kök salar. Rabbini unutursa onun kalbi sebeplere bağlanır ve derken fitneye düşmüş olur. Sebepler kale gibidir. Korkan kişi bu kaleye girerek silahına sarılır ve kuvvetli olur. Kişi bu kaleye ve silaha dayanır ancak Rabbini unutur. Aynen şifâ aradığı ilaç gibi. Ancak kişi ilaç sebebine dayanarak Rabbinin rızık verici olduğunu unutur. Böylece kişi arayış içine girer, çalışıp çabalar, ancak Rabbinden gâfil olur. Neticede ise fitneye uğrar.

Kişinin çalışmış olduğu işlerde Allah'ı hatırlamaması böyledir. Oysa mahlûkatın tümü sadece sebeptir. Kalp, kişi ile Rabbinden gelen şeyleri görmenin arasına girer. İşte bu günah ve fitne sebebidir.

Eğer kişinin marifeti onu aydınlatırsa, o kişi amel işler. Bu marifet aynen güneş gibi onun kalbini seher vakitlerinde aydınlatır. O kişide karanlık ve toz olmaz. O eşyayı bizatihi müşahede eder. O zaman kalp, sebepleri dost edinmekten kurtulur. Nitekim Îsâ'nın (a.s) söylediği şu söz bu kabîldendir:

لَوْ أَنَّ مُؤْمِنًا مُسْتَكْمِلَ الإِيمَانِ يَهُزُّ جَبَلا مِنْ مَكَانِهِ لأَزَالَهُ

"Hakiki (kâmil) îmâna ulaşan bir mü'min dağı sallasa o dağı yerinden oynatır"

Havarilerden biri denizin üzerinde Îsâ (a.s) ile beraber yürümek isteyince, Îsâ'nın (a.s) ona söylediği şu söz de yine bu kabîldendir:

"Ey îmânı noksan olan kişi, uzat elini!" dedi ve sonra da Îsâ (a.s) ile beraber o kişi denizin üzerinde yürüdü. Îsâ (a.s):

'Dalgadan korkuyor musun?' dedi. O havari:

'Evet' dedi. Îsâ:

'Dalgaların Rabbinden korksaydın ya!' buyurdu.

Allah Rasûlü'nün (s.a.v) ferman buyurduğu şu söz de bu türdendir:

اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ صِحَّةً فِي إِيمَانٍ، وَإِيمَانًا فِي حُسْنِ خُلُقٍ، وَنَجَاحًا يَتْبَعُهُ فَلاحٌ وَرَحْمَةً مِنْكَ، وَمَغْفِرَةً مِنْكَ و رحمة وَرِضْوَانًا

"Allah'ım! Ben Senden îmânda sıhhat, güzel ahlâkta îmân, arkadaşından felahın geleceği bir başarı, Senden mağfiret, rahmet ve rızanı isterim!" [100]

Bu hususla alâkalı pek çok hadis vardır.

Hasan-ı Basri (rah. aleyh) Enbiyâ sûresindeki:

فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِۚ

100 Hâkim, 1962; Müsned, 8073; Nesai, Sünenu'l Kübra, 9765.

"Her kim mü'min olarak iyi davranışlar yaparsa, onun çabasına kayıtsız kalınmaz."[101] âyetini tefsir ederken, burada îmânları kâmil olmayanların kastedildiğini söylemiştir[102].

فَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَىٰ ۝ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ جَزَاءُ مَنْ تَزَكَّىٰ

"Üstün dereceler işte sırf bunlar içindir. İçinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan Adn cennetleri! İşte arınanların mükâfatı budur."[103]

Yani onların kalpleri bu yedi hasletten temizdir. Onlar Adn cennetlerindeki en yüksek derecelerdedir. Onlar sıddıklar olup, enbiyanın arkadaşlarıdır.

Bazıları îmânın arttığını ve eksildiğini söylemişlerdir. Bu nûru onlar, kulun Rabbine karşı olan marifetinin artması olarak isimlendirmişlerdir. Onların îmânları güneş gibidir. Onun şuasının yeryüzüne gelmesini, o şuanın yerleri ışıklandırmasını biz güneş olarak isimlendiririz.

Muharib b. Dessar'ın rivâyet ettiği hadiste Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Ümmetimden bazı kişiler vardır ki giyinecek elbiseleri olmadığı için mescidlere gelemeyecekler! Îmânları onların insanlardan bir şey

101 Enbiyâ, 94.
102 Yani nurlarının kâmil olmadığını söylemiştir.
103 Tâhâ, 75-76.

istemesine engel olur. Uveys el-Karani ve Furat b. Habbab el-Acli [104] **onlardandır."**

Onlar bu nûru îmân olarak isimlendirmişlerdir. Lügat olarak bu câizdir. Hasan-ı Basri'nin 'Kâmil îmâna sahip değiller' dediği husus, onların nûrunun tam kemâle ermemiş olmasıdır.

İlimde derya gibi olmayı marifetin güzelliğinde bulduk. O marifet ki kalbi nur ile doldurur, bu nur nefsin tüm alevlerini söndürür. Bu nur kalpteki nefsî arzularının yerine ikamet ederek yerleşir. Bu nedenle âhirette îmân nûrunun cehennem ateşini söndürdüğünü görürsün. Kişi böylece sırat köprüsünde sapasağlam durur. İşte mü'minin bu sıfatı o gün onu sırat köprüsünde sağlam tutar.

Biz deriz ki. Bu işin hakikati ve odak noktası kişinin Allah'a olan îmânı ve bu îmân marifetinin güzelliğidir. Îmân ile sükûnet olur, itmi'nan oluşur, Allah'a güven hâsıl olur, O'na yönelme gerçekleşir. Başlangıçta da dediğimiz gibi bu durum kişinin yakîninin zayıflığına ve kuvvetine göre teşekkül eder. Allah (c.c) farzlarıyla, koyduğu sınırlarla, emriyle ve yasağıyla kulunu imtihan eder. Allah (c.c) o kullarını kötülüklerden ve şehvetlerden nehyeder. Bu şehvet ve kötülükler ise kişilerin yüz üstü kapaklanmalarına sebep olan hususlardır.

Allah (c.c) emirler buyurmuş ancak bu emirler o nefislerinin peşinden koşanlara ağır gelmiştir. Allah

104 Uhud savaşından sonra Müslüman olan Furat b. Hayyan'dır.

(c.c) onlara belirli sınırlar tayin etmiştir; ancak onlar bu sınırlara uymayıp nefislerinin peşinden giderek bu sınırları aşmış, o konuda kusurlar işlemiş ve sınırlara riayet etmemişlerdir. Allah (c.c) bunları koymakla yerlerin ve göklerin Rabbine, meleklerine ve diğer mahlûkata karşı onların kalplerinde olanları açığa çıkartmak, zayıf ve kuvvetli oldukları dönemdeki îmân seviyelerini göstermek istemiştir. Böylelikle bazılarının derecesini bazılarından üstün kılacaktır. Allah'ın (c.c) mahlûkatından olan melekler, yer ve gök ile diğer tüm yaratılmışlar Allah'ın kulları arasındaki uygulama ve ahkâmına baktığında bunu güzel görür.

Allah (c.c) kullarını itaatle, koyduğu sınırlarla, farzlarla, emirlerle ve yasaklarla imtihan etmiştir. Nitekim Kur'ân'da şöyle buyurmuştur:

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتّٰى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ ۙ وَنَبْلُوَا۟ اَخْبَارَكُمْ

"Andolsun ki içinizden cihad edenlerle sabredenleri belirleyinceye ve haberlerinizi açıklayıncaya kadar sizi imtihan edeceğiz." [105]

Yani Allah (c.c) şunu murat etmiştir: 'İnsanların içindeki sırları açığa çıkartacağım ki kıyâmet günü affım görülsün, hükmüm zâhir olsun, mahlûkatımdan herkes Benim hakkımda ancak güzellikler ve iyilikler görsün.'

105 Muhammed, 31.

Eğer onların kendilerinde bulunan şehvetlerinden, zayıf olan îmânlarından ve yakînlerinin azlığından dolayı Allah'ın farzlarını ve hududlarını zâyi ettikleri bilinirse, o zaman bu duruma düşmelerinin sebeplerinin hevâlarına ve arzularına uymaları ve Allah'ın işlerini bilme konusunda marifetlerinin azlığı, yakînlerinin zayıflığı, kendilerine olan rahmet ve değerden uzaklaşmaları olduğu da bilinir. Zira her kim inanırsa, Allah'ın himayesine girerse, O'nun ordusuna katılırsa, O'nun cennetinde mutlu olur. Bu kişilerin malları, ırzları ve kanları birbirlerine haram olur; birbirlerinin gıybetini yapmaları, birbirlerine iftira atmaları, yalancı şâhitlikte ve casuslukta bulunmaları, su-i zan etmeleri, sırlarını ifşâ etmeleri, gizli hallerini araştırmaları, ayıplarını izhar etmeleri, eziyet vermeleri de haram olur. Bunların zina etmeleri de yasaktır. Çünkü zinada birbirlerine karşı kıskançlık ve eziyet verme vardır. İçki de onlara haram kılınmıştır. Çünkü içkide birbirlerine zarar vermek ve nefisleri helâk etmek vardır. Faiz yemeleri de onlara yasaklanmıştır. Bunun yerine birbirlerine destek olma ve borç alıp verme vardır. Nitekim Allah (c.c) şöyle buyurmuştur:

وَلَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ

"Aranızda iyilik ve ihsanı unutmayın." [106]

Bu âyette mü'minlerin birbirlerine ihsanda bulunması, şefkat duyması, birbirlerini koruması teşvik

106 Bakara, 237.

edilmiş; birbirlerine zarar vermeleri ise yasaklanmıştır. Çünkü onlar İslâm ailesinin bireyleri ve özüdür.

Allah (c.c) mü'minleri bedenlerini temiz kılmak için beş vakit namazı edâ etmeye çağırıyor. Yine onların mallarını temizlemek için onları zekâta dâvet ediyor. Aynı şekilde onların hatalarını temizlemek için Cuma namazına; büyük günahlarından arındırmak için hac yapmaya; bazılarının diğer bazılarına şefkat duymaları ve merhamet etmeleri için sıla-i rahime; şehit oldukları takdirde derecelerini yükseltmek için de cihada dâvet ediyor.

Sonra onları başka bir kulluk türüne dâvet ediyor. O da kendilerini büyüttükleri için anne-babalarına –minnettar olma bâbında– iyilik yapmaya dâvet ediyor. Çünkü Allah (c.c) nankör olanlardan nefret eder. Yine Allah (c.c) onları uzak ve yakın komşularına iyilik yapmaya, köleye ve misafire ihsanda bulunmaya da dâvet ediyor. Zira bunların hepsinin kişi üzerinde bir hukuku vardır. İşte Allah (c.c) mü'mini bu kişilere karşı –teşekkür mahiyetinde– iyilik yapmaya dâvet eder. Bunların hepsi kul için ibâdettir.

Kitabın başında da zikrettiğim gibi işin esası şudur: Allah (c.c) marifeti kalplerinde sağlamlaştırmaları için kullara çağrıda bulunmuştur. Kulun kalbi öncesinde inanca karşı kapalıydı. Zira kalbin de gözü ve kulağı vardır. Allah (c.c) kulunun kalbine merhameti ilka etmiştir. Yani en güzel şey daha başlangıçta kula ihsan edilmiştir. Allah (c.c) bu nûru da onun

kalbine koymuştur. Nitekim Kur'ân'ında Allah (c.c) şöyle buyurmuştur:

اَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَاَحْيَيْنَاهُ

"Ölü iken dirilttiğimiz..." [107]

Yani nur ile onun kalbini diriltmiştir. Âyetin devamında ise şöyle buyurmuştur:

وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ

"Kendisine insanlar arasında yürüyebileceği bir ışık verdik." [108]

Bu nûrun ne olduğunu ancak Peygamber'den (s.a.v) gelen haberlerle görebiliriz.

إِنَّ اللهَ خَلَقَ الخَلْقَ في ظلمةٍ ثُمَّ رَشَّ عَلَيْهِمْ مِنْ نُورِهِ فَقَدْ عَلِمَ مَنْ يُصِيبُهُ و مَن يخطئه ثُمَّ أَخْرَجَهُمْ يَوْمَ المِيشَاقِ بَيْضًا و سُودًا ثُمَّ اسْتَنْطَقَهُمْ يَوْمَئِذٍ

"Allah (c.c) mahlûkatı karanlık içinde yarattı. Sonra ona Kendi nûrundan serpti. Bu nur kime isabet ettiyse o (hakkı) bildi (hidâyete erdi); kime de etmediyse o hata yaptı (saptı). Sonra onları misak günü siyah ve beyaz olarak çıkarttı. Sonra o gün onları konuşturdu." [109]

---

107 En'âm, 122.

108 En'âm, 122.

109 Benzer rivâyetler için bkz: Tirmizî, 2642; Müsned, 27761; Hâkim, 81.

İbn Abbas (r.a) şöyle demiştir:

"Allah'ın Rabliğini isteyerek, istemeyerek ya da korkudan dolayı ikrar edin! Allah'ın şu fermanı bu mânâdadır:

وَلَهٗٓ اَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا

"Göklerde ve yerdekiler, ister istemez O'na teslim olur." [110]

Yine Allah (c.c) şöyle buyurmuştur:

وَمَنْ لَّمْ يَجْعَلِ اللّٰهُ لَهٗ نُوْرًا فَمَا لَهٗ مِنْ نُّوْرٍ ۧ

"Bir kimseye Allah nur vermemişse, artık o kimsenin aydınlıktan nasibi yoktur." [111]

Diğer bir âyet de şöyledir:

اَفَمَنْ شَرَحَ اللّٰهُ صَدْرَهٗ لِلْاِسْلَامِ فَهُوَ عَلٰى نُوْرٍ مِّنْ رَّبِّهٖ

"Allah kimin gönlünü İslâm'a açmışsa, o, Rab-binden bir nur üzerinde değil midir?" [112]

Eğer bir kalp bu nur ile dirilirse o kalp işitir ve görür. Hasan (rah. aleyh):

"Şiddetle karşı çıkan bir topluluğu uyarasın diye..." [113] âyetinin tefsirinde bu kişilerin, kalplerinde işitme hissi olmayan kişiler olduğunu söylemiştir.

110 Âl-i İmrân, 83.
111 Nur, 40.
112 Zümer, 22.
113 Meryem, 97.

Bize göre zikredilen âyetin tevili bâbında şu âyetleri serdederiz:

وَاِنْ تَدْعُوهُمْ اِلَى الْهُدٰى لَا يَسْمَعُواۜ وَتَرٰيهُمْ يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ

"Onları doğru yola çağırmış olsanız işitmezler ve onları sana bakar görürsün, oysa onlar görmezler." [114]

لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ

"Diri olanları uyarsın ve kâfirler cezayı hak etsinler diye." [115]

Diri olan mü'mindir. Allah merhamet ettiği için o kulun kalbi nurlanmıştır. Zira bu nûru Allah (c.c) ezelî ilmiyle o kulun kalbine taksim etmiştir. Bu kalp perdesiz bir kalbe dönüşür. Allah (c.c) o kulun Kendisine inanmasına izin vermiştir. Nitekim Allah (c.c) şöyle buyurmuştur:

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تُؤْمِنَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ

"Allah'ın izni olmadan hiçbir nefis îmân edemez." [116]

Şu âyette ise önce nefsin îmân etmesine izin verilmiş sonra da kalp zikredilmiştir:

114 A'râf, 198.
115 Yâsîn, 70.
116 Yûnus, 100.

حَبَّبَ اِلَيْكُمُ الْاِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ اِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ

"Fakat Allah size îmânı sevdirmiş ve onu gönüllerinize sindirmiştir. Küfrü, fıskı ve isyanı da size çirkin göstermiştir." [117]

Allah (c.c) burada kalbe yaptığını zikretmiş; nefsin ise nasıl îmân ettiğini belirtmiştir. O kalp perdelerden sıyrılmıştır. Aynen bulutların güneşin önünden sıyrılması gibi. Böylece o kalp aydınlanmış, Allah'tan geleni işitmiş, gaybı da görmüştür. Neticede Allah'ın seçkin kullarından olmuştur. Allah'ın (c.c) şu buyruğu bunu ifade eder: اجتباكم 'Sizi seçti.' [118] Böylece o kişi Allah'ın damgası ile damgalanmıştır.

Nefis zelil kılınıp kalbe boyun eğdirilirse, kalp de Allah'tan geleni kabul eder, gaybı görür ve onu akleder, bâtınî ve zâhirî olarak Allah'ın damgası ile damgalanmaya azmeder. Denilir ki: İşte bu kişi hem mü'min hem müslümandır. Çünkü o inanmış ve yüzünü Allah'a yöneltmiştir. Her şeyini Allah'a yöneltmiştir.

Allah (c.c) bir kuluna bir şeyi emrettiğinde mü'min kul O'nun emrine teslimiyet gösterir. Zira îmânı o mü'mine bu emredenin kendi Rabbi olduğunu, sahip olduğu her şeyin O'na ait olduğunu, O'nun himâyesi altında bulunduğunu telkin eder.

117 Hucurât, 7.
118 Hacc, 78.

İşte bu kişi Müslüman adını almıştır. Nitekim Allah (c.c) şöyle buyurmuştur:

هُوَ سَمّٰيكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هٰذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ

"Peygamberin size şâhit olması, sizin de insanlara şâhit olmanız için O, gerek daha önce (gelmiş kitaplarda), gerekse bunda (Kur'ân'da) size 'Müslümanlar' adını verdi." [119]

Yani peygamberler geldiği zaman onlara risaleti tebliğ edip etmedikleri sorulacak. O peygamberler tebliğ ettiklerini iddia edecekler; ancak ümmetleri bunu inkâr ederek: 'Bize Senin elçilerin emirlerini tebliğ etmediler ki, biz de sana teslim olaydık, elimizde olanları Senin için infak edeydik, Senin emrine uyaydık.'

Allah (c.c) şunu beyan etmiştir: "Ben size Müslüman ismini vererek Kendi isimlendirdiğim zümreye dâhil ettim. Çünkü siz nefislerinizi Bana teslim ettiniz. Buna peygamber de şâhittir. O peygamberi "Makam-ı Mahmud" ile gönderdim. Ona tüm önceki ve sonraki insanlar gıpta eder. Bir kudsî hadiste şöyle gelmiştir:

تَشْهَدُونَ أَنَّكُمْ اِرْسُلِى على أُمَمِهَا التى اَمْ تُسلمْ اى نَفْسَهَا فَبِهَذَا صِرْتُمْ شُهَدَاءَ رُسُلِى و حجتى على خَلْقِى

[119] Hacc, 78.

"Siz ümmetlerine karşı Benim peygamberlerime şâhitsiniz. Öyle ki o ümmetler Bana teslimiyet göstermediler. Bu nedenle siz benim elçilerimin şâhitleri, mahlûkatım için de hüccet oldunuz."

Allah (c.c) kulunun kalp gözünü açınca artık o kul Allah'ın (c.c) kendisine sevdirdiği îmânı görür ve işitir. Yani îmân bu kişinin kalbine sevimli gelir ve kalbinde süslü görünür. Böylece o kul Rabbine boyun eğer, teslimiyet gösterir.

Nefis, kulun kalbine zulüm ve karanlıkları getirir. Bu zulüm ve karanlıklar ise hevâdır. Yani bunlar kulun kalbinde durur ve o kalbe karanlık bulutlar gibi perde oluşturur. Denir ki işte bu karanlıklar gaflettir. Öncesi ise perdedir.

Kulun kalbindeki bu perde kalkınca nur gelir, hevâ gaflet olarak kalır. Bunun örneğini (غفلة غلفة- ğafele ile ğalefe) gibi dilde çokça görürüz. Mesela: جبذ جذب (cebeze-cezebe); كشر شكر (keşere-şekere); زرق رزق (zereka-rezaka); مجر مرج (mecr- merc); حدج جحد (hadece-cehade); علم عمل (alime-amile); غرف غفر (ğarefe-ğafere) gibi pek çok örnek daha vardır.

Bu çift kelimelerin temeli aynı mânâya dayanır. Ancak aynı harflerden türemiş olmalarına rağmen biri aynı anlamın bir çeşidi için, diğeri de farklı bir çeşidi için kullanılır. Bazılarının kalıpları ayrı da olsa, fe-a-le ve a-fe-le **(فعل عفل)** gibi; yine de aynı kökten türemişlerdir.

Bir türün kullanımındaki kalıplarının farklı olması, kastedilen mefhumun bu farklı kalıplarla çeşidinin bilinmesi içindir. Mesela kişi tebessüm ettiğinde dişleri açığa çıkıyorsa كشر (keşere) kelimesi kullanılır. Eğer kişinin kalbinde de bu tebessüm belirirse, kendisine vesile olarak verilen nimetleri görerek şükreder (şe-ke-re). Çünkü nimetler onu tebessüm ettirmiştir. Rızık kelimesi de böyledir.

Hirbe ve mızrak kelimeleri de, gaflet ve gulfet kelimeleri de böyledir. Bize göre gulfet (perde/örtü) küfür zamanında olur. Eğer bu gulfet (perde) kalkarsa Allah (c.c) nûru getirerek bu örtüyü kaldırır ancak gaflet yine orada kalır. O gaflet hevâdır. Bu hevâ kişi ile Rabbi arasında durur.

Kalbin iki tane perdesi vardır. Birincisi zulüm ve küfür perdesidir. Bu küfür perdesi kalkarsa geriye kişi ile Rabbi arasında duran, Rabbini unutturup kişiyi Ondan gâfil bırakan perde kalır. O da gaflet olarak isimlendirilmiştir. Eğer nefis hevânın zulmetiyle ayakta durursa, o zaman kişinin kalbi ile Rabbi arasında şehvet ateşi alevlenir. Üstelik bu, Allah'a teslim olduktan, O'na boyun eğdikten, O'nun varlığını itiraf ettikten, emirlerini kabul ettikten ve O'nun için azim gösterdikten sonra olur. Bu kişi Allah'a karşı günahkâr olmuştur. Kendisine haram kılınan şeyleri arzuları tahrik etmiş, rızık konusunda onu sarsmış, imtihanlar ve musibetler konusunda ona olayı ters olarak zulüm gibi gösterip vesvese vermiştir. Oysa kullarına acıyan ve şefkat gösteren Allah (c.c) o kul

için bundan farklı şeyleri murat etmiştir. Allah'ın murat ettiği şeyler o kul için daha faziletli, süslü, iyi ve şefkatlicedir.

Ancak kulun kalbi Allah'ın kendisi hakkında yaptığı tasarruf konusunda tereddütler yaşar, nefis ona vesvese verir ve bu tasarrufları hüsran olarak değerlendirir. Böylece bu husus onu oyalar ve o kişi bedbaht olur, kalbi kararır. İşte bu durum düşmanı olan şeytanın ona karşı kullandığı bir silahtır. Şeytan bunu kullanarak seni de aldatır ve sana vesvese verir, nefsin telkinlerini süslü gösterir ve hevânın sana karşı olan tutumunda ona yardımcı olur. Nitekim Allah Rasûlü'nden (s.a.v) şöyle nakledilmiştir:

أَعْدَى عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ

"Nefsinin en büyük düşmanı içinde bulunandır (kalptir)." [120]

Sen bu hâlde olursan Allah'ın senin kalbine verdiği şeylerde O'na teslim olmalısın! Çünkü O, sana mücâhede etmeni şöyle emretmiştir.

وَجَاهِدُوا فِي اللهِ حَقَّ جِهَادِهِ

"Allah uğrunda, hakkını vererek cihad edin." [121]

Allah (c.c) sana Kur'ân'da pek çok âyette nefsinin ve hevânın durumunu haber vermiştir. Onlardan biri de Yûsuf'un (a.s) söylediği şu sözdür:

120 Beyhaki, ez-Zühdü'l Kebir, 354.
121 Hacc, 78.

وَمَآ اُبَرِّئُ نَفْسِيۚ اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ بِالسُّوۤءِ اِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّيۜ

"Nefsimi temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis aşırı şekilde kötülüğü emreder; Rabbimin acıyıp korudukları müstesna." [122]

Allah'ın (c.c) Dâvûd'a (a.s) buyurduğu şu ferman da bu kabîldendir:

يَا دَاوُۥدُ اِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْاَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ

"Ey Dâvûd! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O hâlde insanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni Allah'ın yolundan saptırır." [123]

Başka bir âyette ise Cenâb-ı Hak şöyle buyurmuştur:

وَاَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهٖ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰىۙ

"Rabbinin makamından korkan ve nefsini kötü arzulardan uzaklaştırmış kimse için..." [124]

Allah (c.c) kuluna hakkıyla mücâhede etmesini emretmiştir. Sonra bizi destekleyerek şu şekilde mücahedeye teşvik etmiştir:

---

122 Yûsuf, 53.
123 Sâd, 26.
124 Nâziât, 40.

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ

"Bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah iyilerle beraberdir." [125]

Allah (c.c) Kendi yolunda mücâhede edenleri muhsin olarak isimlendirmiş, onunla beraber olacağını vaad etmiştir. Eğer Allah (c.c) bir kimse ile beraber olursa o kişi mağlup edilemez, hep zafer elde eder.

Sen O'nun için hakkıyla mücâhede ettiğin takdirde Allah (c.c) sana Kendi yoluna ulaştırmayı vaad etmiştir. Bu O'nun sana dünyada hemencecik verdiği mükâfattır. Peki, yarın için O'na takdim ettiğin mücâhedenin âhiretteki mükâfatı nasıl olur sence?

Muhakkak ki hidâyet, mücâhedenin semeri olmuştur. Sen hidâyete ulaşmakla Allah'ın dostu olmuş olursun. Allah'ın dostu olmakla da O'na yakın olmaya nâil olursun. Sonra Allah (c.c): **"O, sizi seçti"** [126] buyurmuştur. Yani şunu kastetmiştir: 'Seni Kendi seçtiklerimin arasına kattığım gibi sana nur da veririm, kalp gözünü de açarım, kalbinin kulaklarını da açarak Beni tanımanı sağlarım'

O hâlde sen şimdi Benim için hevânla ve nefsinin arzularıyla mücâhede et! Tâ ki senin teslimiyetin Benim için olsun, dinim izzetli olsun, itaatim yücelsin!

125 Ankebût, 69.
126 Hacc, 78.

'Mücâhede' kelimesi 'Mufaale' (işteş) kipindendir. Bu kip ise istisnalar hariç iki kişi arasında cereyan eden olaylar için kullanılır. Umum ifadelere gelince: Bu kip de iki kişi arasında cereyan edenlerden olabilir. Yani Allah'ın (c.c) şu fermanı gibidir:

وَجَاهِدُوا فِي اللهِ حَقَّ جِهَادِهِ

"Allah uğrunda, hakkını vererek cihad edin." [127]

Allah (c.c) âyetin devamında da şöyle buyurmuştur.

وَاعْتَصِمُوا بِاللهِ

"Allah'a sımsıkı bağlanın!" [128]

Yani nefsinin şerrinden, harbinden ve düşmanlığından Allah'a sarılın! Nefis senin düşmanındır, sana şehvet oklarını atar; hevâ da zâlimce onu güçlü kılar. Onlar bunu yaparken sana karşı Allah'tan yardım istemiyorlar; ancak sen onlara attığın marifet ve akıl okuyla Allah'tan yardım istiyorsun! O hâlde sen zafere ulaşacaksın. Zira sen onlara karşı Allah ile beraber mücâhede edeceksin. Oysa onlar sana karşı Allah ile mücâhede etmiyorlar.

Bu nedenle Rabbin seni onlara karşı Kendisine sarılmanı işaret ediyor. Sonra da sana zaferi vaad ediyor ve seni mücahedeye teşvik ederek şöyle buyuruyor:

---

127 Hacc, 78.
128 Hacc, 78.

هُوَ مَوْلٰيكُم

"O, sizin Mevlânızdır." [129]

Yani o size yardım ediyor. Sonra da Allah (c.c) şöyle devam ediyor:

فَنِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِير

"O, ne güzel mevlâ, ne güzel yardımcıdır!" [130]

Yani Allah (c.c) sana şunu haber veriyor: 'O, tüm nusretlerin sahibi ve bu nusretlerden doğacak neticelerin de mâlikidir.'

Sen Allah'a sarılmayı terk edersen, O da seni yüz üstü bırakır. Onun seni bırakması, senin zafere ulaşmana engel olur. Zafer engellendiği zaman da nefsin seninle mücadeleye girer, sana hevâ ve şehvet oklarını fırlatır. Bu durumda senin akıl ve marifet okunu atman ona gâlip gelmeni sağlamaz; bilakis ona mağlup olursun. Çünkü ilim, akıl ve marifet kalptedir. Hevâ ve şehvet ise kalbin dışında olup, seninle Rabbin arasında dikilip durur. Hevâ ve şehvet senin kulaklarını ve gözünü perdeler, senin kalp gözün onun örtüsü ile örtülür, kalbinde olanları hapseder ve kalbine gâlip gelir. Aynen evde bulunan bir lamba gibi. Eğer lamba bir çömleğin içinde olur da üzeri de örtü ile kapatılırsa, o ev karanlık olur. Eğer örtü açılırsa evi aydınlatır; faydalı ve zararlı şeyleri

129 Bir önceki âyetin devamıdır.
130 Aynı âyettir.

sana gösterir. Senin nefsin de sana karşı mücâhede ederse, sen o nefse ancak Allah'ı zikrederek üstün gelebilirsin. Allah'a sarılman sana yardımcı olur, seni nefsin kötülüklerinden muhafaza eder ve sana zaferi ihsan eder. Hem Allah sana şunu emretmişken nasıl olur da sana yardım etmeyeceği nasıl düşünülebilir ki:

اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

"Sadece Sana ibâdet eder, sadece Senden yardım dileriz." [131]

Allah (c.c) hem sana bu sözü söylemeni emredecek ve sen de Ondan yardım dileyeceksin hem de –hâşâ– sana yardım etmeyecek! Allah (c.c) şöyle buyurmuştur:

اَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ اِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ

"(Onlar mı hayırlı) Yoksa darda kalana kendine yalvardığı zaman karşılık veren ve (başındaki) sıkıntıyı gideren mi?" [132]

Allah (c.c) hem bunu söyleyip hem de icabet etmemekten ve sıkıntıları gidermemekten münezzehtir.

Eğer sen Allah'ı bu anlarda unutursan, O'nu hatırlamaya güç getirebileceğin hâlde bunu terk ettiğin için O da senin zafere ulaşmana engel olur.

131 Fâtiha, 5.
132 Neml, 62.

Sen O'nu unutmuşken, seni zaferden menederek cezalandırmaması nasıl düşünülebilir? Oysa sen O'nun emrini uygulamaya kâdirdin. Allah (c.c) sana şunu emretmişti:

لا حول ولا قوة الا بالله

'Lâ havle velâ kuvvete illâ Billâh'(Güç ve kuvvet ancak Allah'ındır).'

Mahlûkat, kudret ve tüm işler Allah'ın olduğu hâlde kişi bunu unutup terk ederse, o zaman yüz üstü bırakılmakla cezalandırılır. O zaman kendi gücüyle bir şey yapamayacağını, ancak Allah (c.c) ile bir işe güç getirebileceğini anlar.

Nitekim Allah (c.c) şöyle buyurmuştur:

اِنْ يَنْصُرْكُمُ اللّٰهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ ۚ وَاِنْ يَّخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِيْ يَنْصُرُكُمْ مِّنْۢ بَعْدِهٖ

"Allah size yardım ederse, artık size üstün gelecek hiç kimse yoktur. Eğer sizi bırakıverirse, ondan sonra size kim yardım eder?" [133]

133 Âl-i İmrân, 160.

Nusret

Biri 'Nusret nedir? Onu tanımlamak mümkün müdür?' diye sorarsa şöyle cevap verilir:

Marifet nûru kalpte olur ve bu nur kalp gözüne doğru çıkar. Hevâ ise kalbin önünde duran bir engeldir. Eğer kul bu hevâ ile hakkıyla mücâhede ederse –bu da kulun var gücü ile cihad etmesidir– bu mücâhede onu doğru yola ulaştırır, kalbinden kalp gözlerine doğru giden bir yol tayin eder. Kişi böylece bu yolu keyfiyetsiz olarak görür. Aynen Cebrâil'in (a.s) Peygamber'e (s.a.v) sorduğu ihsan sorusu gibi. Allah Rasûlü (s.a.v) Cebrâil'in (a.s) sorduğu soruya şöyle cevap vermiştir:

اَنْ تَعْبُدَ اللهَ كَاَنَّكَ تَرَاه

"Allah'ı görüyormuşsun gibi ibâdet etmendir." [134]

---

134 Buhârî, 50, 4777; Müslim, 11, 12; Tirmizî, 2610; Ebû Dâvûd, 4695.

Başka bir hadiste de şöyle geçer:

أَيْقَنَتْ قُلُوبُهُمْ بِرَبِّهِمْ، وَحَتَّى كَأَنَّمَا عَبَدُوا اللهَ تَعَالَى عَنْ رَوِيَّةٍ

"O kişiler ki kalpleri Rableri ile yakîn bulmuştur. Sanki Allah'a görüyormuşçasına ibâdet ederler." [135]

İbn Ömer (r.a) bir sözünde şöyle demiştir:

"Biz tavaf ederken Allah'ı görüyormuşçasına tavaf ederdik."

Hârise hadîsi de böyledir. Peygamber (s.a.v) ona:

'Nasıl sabahladın?' diye sorduğunda o:

'Hakiki mü'min olarak' cevabını vermişti. Peygamber (s.a.v) ona hakiki îmânı sorduğunda o:

'Sanki Rabbimi arşındaymış gibi görüyorum' cevabını vermişti. Bu Abdulaziz b. Ebî Dâvûd'un rivâyetidir. Sâbit'in Enes'ten (r.a) naklettiği rivâyette ise:

'Sanki Rabbimin arşını izliyorum' demiştir. Bunun misalleri kaynaklarda pek çoktur. Hârise bunu nefsiyle yaptığı mücâhede sonucu elde etmişti. Onun şu sözünü bilmez misin?

'Nefsin, dünya şehvet ve lezzetlerinden uzak durdu.'

Bu hevânın önünü kesmek demektir. Kim hevâsının önünü keserse, Allah (c.c) bu kişiyi Kendi yoluna

[135] Ebû Nuaym, Hilyetu'l Evliya, 8930.

ulaştırır. Kişi bu şekilde bakarsa keyfiyetsiz olarak Allah'ı (c.c) görür gibi olur. Allah'ın kitabında bu husus şöyle zikredilmiştir:

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَاۚ وَإِنَّ اللهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ

"Bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah iyilerle beraberdir." [136]

Eğer Allah (c.c) bir kulu Kendi yoluna ulaştırırsa, onun kalbinde şehvet ve hevâ adına bir şey kalmaz. Çünkü Allah (c.c) kulunun kalbini Kendine doğru açmıştır. Böyle bir durumda kulun kalbinde sükûnet olur, o kalp itmi'nana erer, Allah'ın vaadine güvenir, bu güveni nefsine de kabullendirir. Allah'a güvenmiş olanların şu sözünü duymuyor musun?

وَمَا لَنَآ أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللهِ وَقَدْ هَدٰىنَا سُبُلَنَاۚ

"Hem, bize yollarımızı göstermiş olduğu hâlde biz ne diye Allah'a dayanıp güvenmeyelim?" [137]

Bu âyette haber verildiğine göre onlar tevekküle önem vermişlerdi. Tevekkül de bir işi Allah'a havale etmektir. Çünkü Allah onları hidâyete ulaştırmış, onların kalbindeki perdeleri kaldırmıştı. Yani kalbin görmesine engel olan hevâ ve şehveti kastediyorum. Kalbin önündeki engeller kalkarak kişinin bizatihi

136 Ankebût, 69.
137 İbrâhîm, 12.

müşahede etmesini sağlar. Peygamber'in (s.a.v) kalbi vasfettiği şu sözünü görmez misin?

"Gaybı gaybla gören[138] **îmân eder."**[139] Ya da buna benzer bir beyanda bulundu.[140]

İşte bu da Allah'ın verdiği nusrettir. Eğer sen hakiki anlamdaki mücahedeyi terk edersen, bu durum senin nusrete ulaşmana engel olur. Böylece sen yüz üstü kalır, şehvet ve hevânın eline esir düşersin. Kalbin esir düşmesi, bir kralın düşmanın eline esir düşmesi gibidir. Artık ordunun ve yardımcılarının işi güçleşir. Hatta onlar oyun ve eğlence yerlerinde veya âdi mekânlarda zelil ve mağlup bir şekilde dolaştırılır.

---

138 Yani kalp gözüyle gaybı hisseder ve emniyet içinde olur. (M)

139 Benzer rivâyetler için bkz: Beyhaki, Kaza ve Kader, 480; Ebû Nuaym, Hilyetu'l Evliya, 7086.

140 Bu hadisin orijinal metni şöyledir:

مَا مِنْ عَبْدٍ إِلا لَهُ عَيْنَانِ فِي وَجْهِهِ يُبْصِرُ بِهِمَا أَمْرَ الدُّنْيَا، وَعَيْنَانِ فِي قَلْبِهِ يُبْصِرُ بِهِمَا أَمْرَ الآخِرَةِ، فَإِذَا أَرَادَ اللهُ بِعَبْدٍ خَيْرًا فَتَحَ عَيْنَيْهِ اللَّذَيْنِ فِي قَلْبِهِ، فَأَبْصَرَ بِهِمَا مَا وُعِدَ بِالْغَيْبِ، فَآمَنَ الْغَيْبُ بِالْغَيْبِ، وَإِذَا أَرَادَ بِعَبْدٍ غَيْرَ ذَلِكَ تَرَكَهُ عَلَى مَا فِيهِ ثُمَّ قَرَأَ: عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا

"Allah (c.c) her insanın yüzünde dünya işlerini görebileceği iki tane göz; her insanın kalbinde de âhiret işlerini de görebileceği iki göz vermiştir. Allah (c.c) bir insanın hayrını murat ederse, kalbindeki gözleri açar! O kişi kendisine vaad edilen gaybı bu gözlerle müşahede eder. Gayba gayb ile inanır. Eğer bir kul için bunları murat etmediyse, o kula bunları vermez." Sonra da Allah Rasûlü (s.a.v) şu âyeti okudu: *"Yoksa kalplerinin üzerinde üst üste kilitler mi var?"* (Muhammed, 24) (Beyhaki, Kaza ve Kader, 480; Ebû Nuaym, Hilyetu'l Evliya, 7086)

Mücâhede

Biri dese ki: "Hakikat yolundaki mücâhede nasıl olur? Üstelik Allah (c.c) şöyle buyurmuşken:

"Allah uğrunda, hakkını vererek cihad edin." [141]

Buna şöyle cevap verilir: "Sen iki farklı mücâhid tipi düşün! Birisinin silahı tam olup bir yıllık nafakasını sırtlanmış, ihtiyacı olan şeyleri yanına almış ve yolda kendisine eşlik edenlerle beraber yola koyulmuştur. Bu kişi arkadaşlarıyla yolda güle oynaya ve neşe içerisinde yolculuk yapıyor; karşılaştığı insanlardan ve gördüğü yerlerden lezzet alıyor; katıldığı bu gazve ve cihattan sevinç duyuyor. Bu kişi hakkında şunlar söylenebilir:

'Bu kişi falan gazidir. Yüksek derecelere erişmek, insanların mertebelerinden daha yüksek mertebelere

141 Hacc, 78.

çıkmak için nefsi istekli olmuştur. Bu kişi insanların nezdinde arzuladığı makama ulaşmış, çıktığı bu yolda yüzüne karşı da gıyabında da kendisine değer verilmiştir. Bu kişinin kalbinde dünya sevgisi vardır ve bunun kalbi dünyevî metalara bağlıdır. Bu adamın durumu, menzile ulaşıncaya kadar böyledir. Bu adamın kalbinde düşmanla karşılaşma arzusu asla yoktur. Zaten böyle bir şeyi zikrettiği hiç de duyulmamıştır. Bu kişinin kalbinde geride bıraktığı şeylere karşı arzu ve istekler vardır. Hatta düşmanla karşılaşsa göz boyamak amacıyla cihad eder. Onun gerçek bir cihad niyeti yoktur. Onun aklı arkadadır ve savaştan bir an önce kurtulmanın hesabını yapar. Savaş biter bitmez hemen arzulamış olduğu, özlemini çektiği ve alışmış olduğu yurduna ve yuvasına kavuşur. Artık o sağ salim canını, silahını, hayvanlarını ve tüm nafakasını getirmiştir. Yolda harcadığı nafakası, eğlenip lezzet aldıkları hariç götürdüğü her şeyi aynı şekilde geri getirmiştir. Bu getirdikleriyle de arzuladığı ve istediği ihtiyaçlarını gidermiştir.

Şimdi bu kişinin yaptığının ismi de cihaddır. Tabii ki bu kişinin yaptığı inkâr edilemez. Bu nedenle de bu kişiye yarın harcadıklarının, yorgunluk ve çilelerin sevabı verilecektir. Çünkü o Müslümanların sayısını çoğaltmış, onlara yardım etmiş ve onların yanında bulunmuştur.

Diğer kişiye gelince: Onun kalbini îmânî şevk kapladığı için Rabbi'nin rızasını gözeterek savaşa katılmıştır. Bu kişi Rabbinin düşmanlarıyla onlardan

intikam almak ve onlara üstün gelmek amacıyla savaşa niyet etmiştir. Ya da bir kişi kendisini kurtaracak hayırlı amellerin olacağı düşüncesinden ümidini kestiği, gidişatının kötü olduğunu müşahede ettiği, kötü fiillere bulaştığı, nefsinin obur olduğundan dolayı kalbi daraldığı, nefsini pek kontrol edemediği için nefsine öfkelenmiştir. Bu kişi Rabbine olan düşkünlüğünden dolayı nefsine öfke duyar, nefsinin ne kadar tehlikeli olduğunu düşünerek savaşmak için düşmanın üzerine atılır. Böylece belki şehit olur da Rabbi'nin mükâfatına nail olur, vücudu kanla yıkanır da Allah'ın huzuruna günahlarından arınmış olarak çıkar diye düşünür.

İşte bu kişi bu niyetle yola çıkmış ya da bu niyetle Rabbi'ne olan düşkünlüğünden dolayı savaşa gitmiştir. Bu kişinin derecesi nefsi için mücadele eden kişiden daha yüksektir. Çünkü bu kişi temizlenmek istemiştir. Bu iki kişiden biri (ya Rabbi için ya da günahlarından temizlenmek için cihat eden kişi) düşmanla karşılaşırsa, savaş için çıktığı yolculuğun hepsinde –ister Rabbine olan aşkı ve düşkünlüğünden, isterse bedenini temizlemek için şehâdeti arzuluyorsa– niyetindeki sadakat ortaya çıkar, savaşır, mücadele eder ve çok geçmeden öldürülür, kan revân içinde kalır, organları kılıç darbeleriyle paramparça veya mızrak darbeleriyle delik deşik olur, silahı da parçalanmış olur. İşte düşmanla karşılaşmayı arzulayanların durumu böyledir. Bu kişinin hayvanı da sahip olduğu diğer şeyler de elinden alınmıştır. Allah (c.c) bu kişinin rûhunu güzel

bir şekilde karşılar, onu Kendi katında rızık verdiği diri bir insan yapar. Bu kişi Allah'ın kendisine verdiği lütuflardan çok mutlu olur. Aynen Allah'ın (c.c) indirdiği kitapta şu buyruğu gibi:

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللهِ اَمْوَاتًا بَلْ اَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ

"Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler; Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar." [142]

Bu kişinin rûhu hoş karşılanan ruhlardan olup, Allah (c.c) indinde mutlu, diri, nimete gark olmuş, neşeli, yorgunluk ve çileden uzak bir hâlde bulunur. Cihadı talep etme konusunda bu niyeti taşımak hakiki cihaddır. Birinci kişi ise hayrı aramış ve sevabın peşinden koşmuştu.

Nefisle cihad da bu kişinin cihadı gibi hakiki cihattır. Nefisle yüz yüze gelme konusunda sâdıktır. Ne nefis ne de mal bu kişiyi esir alabilir. Bu kişi nefisle mücâhede etmeye başlayınca, üzüntü ve kederler nefse intikal eder; lezzet ve şehvetler kesilir, kişinin rengi atar, bedeni zayıflar, neşesi ve tahakkümü gider, kalp meşgul olur ve dünyayı talep etme hissi azalır. Bu kişinin malı azalır, işleri âtıl hâle gelir, kazancı ve kârı elde etme hususunda zorluk çeker. Dünya bu kişiden tüm güzellikleriyle, zînetiyle, lezzetiyle, izzetiyle, şâşaasıyla, mülkiyetiyle, saflığı

142 Âl-i İmrân, 169.

ve aldatıcılığı ile uzaklaşır. Âhiret ise bu kişiye hakikatiyle yönelir. Yani kişi gözyaşıyla, hüzünle, itaatle, namazla, oruçla, zikirle, Kur'ân'la, salih amelle, aile ve çocukla ilgilenmekten uzak durmakla, onlara yakın olmaktan doğacak lezzetlerden imtina etmekle ve onlarla ünsiyet kurmaktan içtinap etmekle âhirete yönelir.

İşte Allah yolunda öldürülen bu kişinin nefsi de şehvet ve arzuları da paramparça olmuştur. Bu kişinin hevâsı da bedeni gibi öldürülmüştür. Onun rûhu hevâsından arınmış, Allah (c.c) onun rûhunu güzel karşılamış, kalbini diriltmiş ve ona hesaplanamayacak kadar çok mükâfatlar vermiştir. Onun kalbi böylece ilâhına kavuşmuş, neşe ve sevince ilhak olmuştur. Bu kişinin kalbi Allah (c.c) indinde sürur içinde diridir. İşte bu kişinin sıddıkiyeti şehitlikle hüviyet kazanmıştır. Çünkü şehit kişi nefsini tek defada öldürülünceye kadar Allah'a adamıştır.

Sıddık kişi nefsi için muhasebe eder ve her davranışında hevâsıyla savaşır. Tâ ki hevâsını öldürür ve rûhu da kalbi de hevâdan kurtulur. İşte bu sadakatin zirvesidir. Bu nedenle bu kişiye sıddık ismi verilmiştir. Çünkü bu kişinin nefsinde çekişme kalmamıştır. Bu kişinin bedeni sâdık olduğundan ve hevâ ile mücadeleden dolayı Rabbine feda olmuştur. Aynen sıddık kişinin âhirette Rabbi katında diri ve nimetlere gark olması gibi. Sıddık kişinin bu dünyada da kalbine lütfedilmiş rızıklar vardır. Bu rızık da Allah'ın fazlından vermiş olduğu neşe ve sevinçtir.

Şehit kişi âhirette o kadar nimete mazhar olduktan sonra tekrar dünyaya dönüp tekrar şehit olmak ister. Nefsi ile mücadele eden kişinin arzuları bu şehidin durumu gibidir. Onun şehveti ölmüştür. Arzuları ve iştiyakı Rabbini hatırlamakta ve O'na ibâdet etmektedir. Kutsal kitaplarda Allah (c.c) şöyle buyurmuştur:

"Ey sıddıklar! Beni zikretmekle nimetlenin! Çünkü Beni zikretmek dünyada nimet, âhirette de mükâfattır."

Mâlik b. Dinar bazı kitaplarda şöyle okuduğunu nakletmiştir:

"Eğer ihyâ olman ve ilme'l yakîne ulaşman seni sevindirecekse, her ânında dünya arzularına gâlip gelmeye çalış! Çünkü kim dünyevî şehvetlerine gâlip gelirse, şeytanı gölgesinden uzaklaştırmış olur."

Bazı zâtların şu sözü söylediğini bilmiyor musun?

"Eğer dünya şehvetlerine gâlip gelirsen ihyâ olursun. Çünkü kişi hevânın ve gafletinin karanlığında kalırsa tamamen ölü değildir ama ölü gibi olur. Çünkü ölü olan kâfirin kalbidir. Gâfil olan kişinin kalbi ise ölü gibidir; onda hayat yoktur."

O zâtlardan biri de şöyle demiştir:

"Eğer sen bunu yaparsan ilmel yakîne ulaşırsın. İlmel yakîn ise senin Allah'a O'nu görüyormuşçasına ibâdet etmen demektir."

Allah (c.c) indirdiği Kur'ân'da ilmel yakîni şöyle tavsif etmiştir:

كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ

"Gerçek öyle değil! İlmel yakîn ile bilmiş olsaydınız, mutlaka cehennem ateşini görürdünüz." [143]

Allah (c.c) ilmel yakîne sahip olan kişinin bazı şeyleri (bu dünyada) görebileceğini haber vermiştir. ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا Yani cehennemi yarın zaten gözle göreceksiniz. (عَيْنَ الْيَقِينِ).

Gerçek cihad işte budur. Diğer kişinin yaptığına gelince: O nefsiyle mücâhede etmek ister ve birkaç gün oruç tutar, sonra terk eder; bazı şehvetlerden kaçınır, bazılarına atılır; bazen üzülür bazen neşelenir; bir gün ağlar bir gün güler; bazen oruç tutup namaz kılar, bazen gezip tozar; bir öyle bir böyle davranır. Bu kişi nefsine ağır yük yükler ve onu yorarak iyilik yapma yolundan alıkoyar. Mesela gece uykusuzluğu, hac ve cihad gibi. Ancak kişi bunların tümünü hevâsı için yapmıştır. Öyle ki bunları mücâhede ile değil neşe ve sevinçle yapar. Bu kişi nefsini ve malını selamette tutmak ister, şehvetlerini ve arzularını giderir ve bunda samimi olur. Ancak bu kişi hakiki mücâhid değildir. O kişiye çektiği sıkıntıların ve zorlukların karşılığı sevap olarak verilir. Ancak bu kişi hevâsı ile her zeminde savaşmamıştır ki öldürülsün ve Allah yolunda şehit olmuş olsun! Oysa Allah (c.c) yolunda savaşan kişi rûhunu feda etmiş; ancak Allah (c.c) onun rûhunu diriltmiş ve onu nefsiyle neşeye kavuşturmuştur. Savaşmak senin elinde ancak

143 Tekâsür, 5-6.

zaferi vermek ise Allah'ın elindedir. Eğer sana zafer ihsan edildiyse sen hevânı öldürmüşsün; rûhunu ve kalbini ondan kurtarmışsın demektir. Böyle yapan bir kulu Allah kabul eder, onu diriltir, nurlandırır, hidâyete ulaştırır, seçkin kılar ve gözetir.

Hevâ

Biri hevâ nedir diye sorarsa ona şöyle cevap verilir: Nefsin özüdür. Çünkü Âdem (a.s) topraktan yaratıldı. Hevâ Âdem'in bir öğesidir ki bu öğenin özünde de toprak vardır. Bu toprak insan vücudunun her tarafına yayılmıştır. Bu toprak ana besin maddelerinin özüdür. Hevâ nefes alıp verir ve bu onun devamlı yapması gereken görevi gibidir, varlığının esasıdır. Hevâ karanlıktır; ancak ana gıda maddelerinin kuvvet kaynağıdır. Çünkü toprak da karanlıktır. Annen seni toprağın çıkarttığı sütle besleyip büyütür. Bunun için hadiste şöyle buyrulmuştur:

لِكُلِّ شَيْءٍ نَفَسٌ و نَفَسُ النَّفْسِ الهَوَى

"Her şeyin bir nefesi vardır. Nefsin nefesi de hevâdır."

Ruh sende olduğu sürece sen o rûhun bir parçasısın. Eğer ruh senden çıkarsa, o zaman senin yüzün de bedenin de toprak saçılmış bir kütleye dönüşür. Çünkü ruh gidince beden, cinsi olduğu toprağa dönüşür. Ruh, yerin tat ve lezzetlerini bilir. Onu bedende olan karanlık ve her tarafa yayılmış olan toprakla tanır. Rûhun iki meyli vardır. Birisi kendi cinsine eğilim göstermesidir ki buna hevâ denilir. Çünkü nefse hevâ ile iner; nefis de kalbe iner. Kalp de aklın esaslarına iner. Neticede bedenin tümünü yarın ateşe götürür.

Yine hevân seni toprakla uğraşmaya meylettirir. Çünkü o da toprağın cinsindendir. Onu özler, onunla ülfet kurar. Bu nefse Allah'ın (c.c) emirleri yüklendiği zaman yalpalar. Yeryüzü de bunun gibidir. Mahlûkat da onun üzerine yüklendiğinde yalpalamış ancak Allah (c.c) dağları kazık gibi çakarak onu teskin etmiştir.

Nefis de böyledir. Yalpalamaya başlayınca o marifetle teskin edilmelidir. Senin marifetin kalbe ağır ve büyük geldiği sürece nefis daha çok teskin olur. Bu nedenle şöyle denilmiştir:

Îmân onların kalplerinde dağlardan daha sağlam durur. Övülme, liderlik, sevgi, üstünlük, yüce olma arzusu, izzetli olma ve ona iştiyak duyma arzusu… İşte tüm bunlar nefsin isteklerinin devamı içindir. Çünkü şu biliniyor ki bir kimse diğer insanlar karşısında yükseldiği zaman arzusuna ulaşmış olur. Tüm bedeni de nefsi de bundan lezzet alır. Böylece

bir kişi bile kendi isteğine muhalif olmasın diye diğer insanlara karşı tahakkümde bulunur, tüm arzuladığı şeylere kavuşmuş olur. İşte hevâ seni bu şeylere çağırır ve lezzeti aramaya ve ihtiyaçlarını gidermeye meylettirir.

Eğer hevâ, istediklerini elde edememe korkusu yaşarsa, bu defa herkese tahakkümde bulunur. Bilinir ki tahakküm etmenin sebebi ya insanların kalplerini kazanma ya da o kalplere korku salma düşüncesidir. Yani insanlar kendisinin ne kadar güçlü, sözünün ne kadar nüfuzlu olduğunu görsünler diye bunu yapar. Eğer sen nefsin lezzetlere ve arzulara ulaşmasının yolunun yine nefsin kendisinde olduğunu anlarsan, o zaman buna ulaşmanın yolunun insanların kalbini kazanmakta olduğunu idrak edersin. Onların kalplerini kazanmanın ya onların sevgisini elde etmekle ya da onların yanında güzel görünmek ve onların övgüsüne nail olmakla mümkün olacağını bilirsin. Böyle bir durumda onlar sana hürmetle bakar. Bunun sebebi de ya senden korktukları için ya da senin bunu istediğini ve gururlu olmayı sevdiğini bildikleri için böyle bakarlar.

Eğer senden hâsıl olan tüm bu hususlar nefsindeki şehvetlere ve lezzetlere nail olman sebebini taşıyorduysa ve bununla zafere ulaşmayı amaçladıysan, zafere ulamamışsın demektir. Bilakis sen balon gibi şişmiş, coşmuş ve şımarmış olursun. Sen bu şekilde asla zafere ulaşamazsın. Zira sen gururlu olmayı istedin; ancak bunu istemende menfaatin vardı.

Bu menfaat de onlara tahakküm etmek için kalplerini kazanmaktı. Böylece senin istediğin veya arzuladığın hiçbir iş geri çevrilmeyecekti.

Hevânın Neticesi (Semeresi)

Eğer biri bu hevânın semeresinin ne olduğunu sorarsa ona şöyle cevap verilir:

Hevâya uymanın neticesi onun seni rububiyet iddiasında bulunmaya dâvet etmesidir. Al sana rab olduğu iddiasında bulunan Firavun! Öyle ki onun sözü şehvet ve arzularının içine sirâyet etmiş ve onu şu iddiada bulunmaya sevk etmişti:

"Ben sizin en yüce rabbinizim." [144]

İşte hevânın neticesi budur.

Başka bir örnek de kabına sığmayan Nemrut'tur! O uydurma bir sandık yapmıştı. Böylece onunla en ulvî yaratıcıya ulaşacak ve göğün ilahı ile savaştığını iddia edecekti. Çünkü o arzularının kuvvetini

144 Nâziât, 24.

taşıyamadı, isteklerine set çekemedi, her şeye kendisinden başka gücü yeten birinin olduğuna tahammül edemedi! O övülen bu ilâhı yok etmek istediği için kanlı bir okla kavminin yanına dönerek göğün ilahı ile savaştığını ve (güya) onu öldürdüğünü gösterdi!!!

Seni şehvetlerini gidermeye sevk eden, kendi gibi dip olmaya çalıştıran hevânın neticesi budur. Bundan sakının! Küçük ve zayıf gibi görünen şeyler güçlü ve kuvvetli hâle dönüşür. Böylece de seni helâk çukuruna fırlatır. Mü'min kişiyi Allah (c.c), o kulun marifetiyle ilahlık iddiasında bulunmaktan veya Kendisine savaş açmaktan kurtarır. Çünkü mü'minin nefsi yakînen Allah'ın ilah olduğunu bilir ve böyle bir iddiaya karşı ümit beslemez. Ancak sen bunun dışında Allah'a ait işleri istemeye çalışırsan, buna hakkın da yoktur, buna layık da değilsindir.

Bu gayeye götüren bahsettiğimiz tüm bu hususlar şehvânî nefsin zulmetidir ki bu nefis kalbi istila etmiş, sınırlarını koruyamamıştır.

Hevâ için yasaklanan hususlardan geri durman, emredildiğin şeyleri onlara tercih etmen, görevlerini savsaklamaktan kaçınman ve bunların yerine Allah'ına şükretmen gerekmez mi? Böyle bir zulmet Allah'ın vaadini ve vaidini, sana apaçık görünen Rabliğini görmene engel olur. İnsanlar bu büyük hitap karşısında iki fırkaya ayrılmışlardır.

Onlardan bir kısmı Allah'ın hududlarına yönelerek şehvetlerini terk ettiler, çile çekmeyi nefsin tüm lezzetlerine tercih ettiler. Öyle ki bu uğurda zillete

düştüler, tahakküm altında kaldılar. Ancak tüm bunlar onların Allah'a olan bağlılıklarını kuvvetlendirdi. Sonra hevâlarına karşı da güçlü oldular ve hevâlarını kesip attılar. Böylece marifet güneşi onların kalbine doğdu. Bu da kalbe doğan nurdu. Bu nur her şeyi aydınlattı. Bu nur ile onlar apaçık olan rububiyeti, icra kuvvetini, her şeye hükmeden Sultan'ı gördüler. Her şey o Sultan'ın irade ve isteği ile cereyan ediyordu. Artık kalplerinde onları sağa sola kaydıracak hevâ ve şehvetten bir kımıltı bile kalmadı. Onlar Rablerinin murat ettiği yönlere temayül ettiler ve O'nun icra gücü ve apaçık rububiyeti ile aydınlandılar.

Onların bir kısmı ise bu işlerde zayıf düştüler, şehvetlerini reddetmeye güç getiremediler. Ancak daha sonra hevâlarının önünü kestiler, Allah'ın kudretini hep düşünür oldular ve Allah'ın işlerini boş bir kalp ile düşünüp ibret aldılar. Bu kişiler hayrı istiyor ve tüm güçleriyle Allah'a yöneliyorlardı. Neticede bu düşünceleri onlara her geçen gün yakîni ve marifetteki nûrun kuvvetini biraz daha fazlalaştırdı. Tâ ki marifet nûru hevânın zulmetine gâlip geldi ve o zulmeti yıktı, parçaladı ve tarumar etti. Sonuçta Rabbinin işlerinde O'na boyun eğdi.

Onların diğer bir kısmı ise bu işlerde gayret ve talep içine girdiler. Allah'ın rahmeti de bu kişinin kalbini Allah'a cezbettirdi. Allah tarafından o kişiye mevki makam lütfedildi. O kişi hevâsını kesti, onu parçaladı. Bu nedenle kalbi aydınlandı, nefis tüm dünya şehvetlerini terk ederek Allah'a yakınlığın

tatlılığıyla lezzet buldu. Böylece hevâları, arzuları, sevinçleri ve şımarıklıkları Allah'a olan kurbiyete nail olduktan sonra dibe çöktü; bunların tümünden kurtuldular.

Kuvvet ancak büyük ve yüce olan Allah'ındır. Salât-u selam Peygamberimiz'e (s.a.v), âl ve ashâbına olsun…

Kaynakça
(Mütercim)

Diyanet İşleri Başkanlığı Meali (Vakıf).

Ahmet b. Hanbel, Müsned**,** Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

Beyhaki, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin, Şuabu'l İman, Daru'l Kutubi'l İlmiyye, Beyrut, h. 1410.

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail (v. h. 256); el-Camiu's-Sahih. Şerh, İbn Hacer el-Askalani, Fethu'l Bari bi şerhi Sahihi'l Buhârî, Daru'l Kutubil İlmiye, Beyrut, Lübnan 1989.

Darekutni, Ebû'l Hasan Ali ibn Ömer (v. 385 h); Sünen-i Darekutni, Daru İhya-i Turasi Arabi, h. 1413.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es- Sicistani (202-275 h.) es-Sünen, Beytu'l Efkâr ed-Duveliyye, m. 2004.

Hâkim, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah en-Nisaburi, el-Mustedrek ala Sahiheyn, Beyrut, 1990.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalani, Fethu'l Bari bi şerhi Sahihi Buhârî, Kahire 1-13, 1986.

İbn Huzeyme, Muhammed b. İshak, es- Sahih (Nşr. Mustafa el-Azami 1-3, Beyrut, 1971.

İbn Kayyım el-Cevziyye, Ebû Abdullah Muhammed b. Ebî Bekr, Zadu'l Mead fi Hedyi Hayri'l İbad, Beyrut, 1986.

İbn Kesir, Ebû'l Fida İsmail b. Ömer el-Kuraşi ed- Dimeşk, el-Bidaye ve'n Nihaye I-II, Beytu'l Efkar, Lübnan, 2004.

İbni Mace, Muhammed b. Yezid el- Kazvini (h. 207-275); es-Sünen, Daru'l Mearif, Beyrut h. 1418.

İbni Hibban, Muhammed b. Hıbban Ebû Hatim el-Busti, Sahih, Müessesetü'r Risale, Beyrut 1993.

Müslim, Ebû'l Huseyin el-Haccac en-Neysaburi (v. H. 261); el- Camiu's- Sahih; Daru'l Cil, Beyrut-h. 1426**.**

Mâlik b Enes, Ebû Abdillah el-Esbahi (v. 179 h.) el-Muvatta, Daru'l Fecr li Turas, h. 1426.

Nesai, Ebû Abdi'r Rahman Ahmed b. Şuayb (h. 215-303); es-Sünen, Mektebetu İbn Hacer, h. 1424.

Nevevi, Yahya b. Şeref en-Nevevi, el-Minhac fi Şerhi Sahihi Müslim b. el-Haccac, 1-17 Beyrut, 1987.

Suyûti, Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr es-Suyûti, Tedrib, Tedribu'r Ravi fi Şerhi Takribi'n Nevevi, 1-2 Beyrut, 1989.

Taberani, Mu'cemu'l Kebir 1-27.

Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b Serme (h. 209-279); el- Camiu's Sahih, Mektebetu'l Asrıyye, Beyrut-h. 1426.

Dizin

A

Abdulaziz b. Ebî Dâvûd 120
Abdullah b. Mesud 13
Abdullah b. Zeyd 51
Abdurrahim b. Hubeybel-Fariyani 33
Âdem 16, 131
Âdemoğlundaki 91
Adn 100
afuvv 82
Âhiret 80, 81, 127
Âişe 47
Ali 11, 34, 51, 81, 139
A'meş 51
Âmir b. Abdi Kays 54, 61
Âsım b. Abdillah b. Âmir b. Rebia 88

B

Bağdat 8
bağy 70, 71
Basra 8
bâtıl 67
Bedir 40, 75
Benî Kureyzâ 52, 53
Benî Süleym 52
Beyhaki 30, 40, 47, 71, 75, 95, 112, 122, 139
birr 81
Budeyl 27
Buğ 7, 9
Buhârî 8, 9

C

Carut b. Muaz 34
Cebrâil 22, 47, 119
Cibril 32
cihad 28, 70, 102, 104, 112, 114, 115, 119, 121, 123, 124, 126, 129

D

Dâvûd 41, 91, 113, 119, 139

E

Ebû Bekir 52
Ebû Cehil 65
Ebû İsâ 9
Ebû Sâd 9
Ebû Ubeyde b. Cerrah 53
Ebû Ya'lâ 9
Ebû Zer Gıffari 53
Ebû Zur'a 8
ed-Dârimî 8
el-Esir 9
el-Mizzi 9
el-Ukayli 27
Enes 74, 120
Ensar 52, 53, 74
er-Râzî 8
etbau't-tabiin 7

F

Firavun 135
Firdevs 75
Furat b. Habbab el-Acli 101
Furat b. Hayyan 101

G

ğafur 80

H

Habib el-Acemi 33
hac 104, 129
Haccac b. Furasife 27
Hâkim 7, 11, 12, 71, 99, 105, 139
Hâlid b. Ebî Ma'dan 53
Hâlid b. Velid 52
Hârise 40, 74, 75, 76, 87, 120
Hârise b. Sürâka 40, 75
Hasan 72, 73, 106, 139
Hasan-ı Basri 99, 101
haşyet 83
havf 83
hayy 81
Hayy 81
Hazreç 40
Hendek savaşı 52
hennan 81
hevâ 8, 15, 21, 25, 38, 43, 54, 55, 56, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 68, 83, 85, 86, 91, 92, 103, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 119, 120, 121, 122, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 135, 136, 137, 138
Hıristiyan 53
Hızır 48, 49, 51
Hibbân b. Arika 40
Horasan 8
Hub 57
hüsnü zan 77, 80
Hz. Peygamber 40, 53, 75
Hz. Yâkub 35
Hz. Yûsuf 35

İ

Îsâ b. Meryem 62, 73
İbn Abbas 29, 50, 73, 95, 106
İbn Hacer 47, 139, 140
İbn Hibban 9, 47, 140
İbn Huzeyme 140
İbni Mace 140
İbn Kayyım el-Cevziyye 140

İbn Kesir 140
İbn Mubarek 27, 34
ilim nûru 64
İlmel yakîn 128, 129
itmi'nan 15, 16, 19, 101, 122

K

Kays b. Ebî Hazim 52
Kayyum 81
kefil 79, 81, 91
Kûfe 8
kurbiyet 31, 61, 138
Kütüb-i Sitte 7

L

lâyemût 81
Levh-i Mahfuz 15, 18, 19, 20, 21, 22, 25, 26
Lokman 51

M

Mâlik b. Dinar 33, 54, 128
Mâlik b Enes 140
marifet 15, 16, 56, 64, 65, 86, 88, 91, 95, 98, 100, 101, 103, 104, 115, 116, 119, 132, 136, 137
Medine 8, 53
Medineli 40, 75
Mekke 8
melekût 74
mennan 81
Mısır 61
Muaz b. Cebel 53
Mufaale 115
Muğire 52
Muhacirler 53, 61
Muhaddes' 50
Muhammed 7, 11, 22, 49, 139, 140
Muhammed b. Vasi 61
Muharib b. Dessar 100
muhsin 70, 114
musahhar 16, 67
mücâhede 28, 29, 45, 70, 112, 113, 114, 115, 117, 119, 120, 122, 123, 126, 129
müslimler 80, 81
Müslüman 7, 9, 24, 40, 46, 52, 75, 85, 88, 101, 108, 109, 124

N

Neccaroğulları 40
Nemrut 135
nusret 28, 29, 45, 116, 119, 122

Ö

Ömer 50, 51, 52, 62, 88, 120, 139, 140

P

Peygamber 12, 13, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 40, 41, 47, 49, 52, 53, 54, 58, 71, 73, 74, 75, 84, 87, 88, 89, 95, 100, 105, 109, 110, 119, 120, 122, 138

R

Raşid b. Raşid 53

rauf 82
Rey 8
rezzak 79
rikkat 35, 58, 73
riyâ 70, 71, 85
Riyâzet 28, 35, 37, 41
Rubeyyi' bint Nadr75
rububiyet 68, 93, 94, 135, 137

S

Sâbit 120
Sa'd b. Muaz 52
Sadr 8, 57, 58, 59
Sahâbîler 71, 72
samed 81
Semerkand 62
sıla-i rahime 104
sika 9
su-i edep 80
Sultan 17, 18, 84, 137
Süfyan-ı Sevri 27
sükûn-u kalp 79
sünnet âdâbı 68
Şam 61

Ş

şehit 40, 75, 104, 125, 127, 128, 129
şehvet 14, 15, 21, 23, 24, 25, 27, 33, 37, 38, 39, 45, 48, 63, 64, 65, 66, 68, 72, 73, 76, 83, 84, 85, 86, 92, 94, 97, 101, 103, 111, 115, 116, 120, 121, 122, 127, 128, 129, 133, 135, 136, 137
şek 64, 94, 97
Şeytan 15, 55, 86, 112, 128

T

Taberani 85, 140
tahakküm 15, 18, 25, 31, 64, 126, 133, 134, 137
Tarîh ve İlel 9
tasnif 9
tevekkül 29, 121
tevhid 12, 13, 14, 15, 17, 97
Tevrat 53
teyakkuz 61, 97

U

Ubeyd b. Umeyr 34
ubudiyet 68
Umeyr b. Abdullah 34
Urve 52
Uveys el-Karani 101

V

Vâhid 81, 88
Vâsıt 8
Vehb b. Münebbih 61

Y

Yakîn 16, 17, 21, 26, 27, 30, 38, 39, 41, 55, 56, 60, 61, 62, 63, 67, 73, 74, 77, 97, 101, 103, 128, 129, 136, 137
Yûsuf 35, 112

Z

Zehebî 9
Zülkarneyn 49